First dissertation only

Semler (Johannes Salomo). One of the most influential German writers on Theology, was born at Saalfeld, now a dependency of Saxe-Meiningen, on December 18. 1725. His father was Archdeacon of Saalfeld & he was early initiated into the doctrine of the pietists, whose opinions were predominant at the court of the then reigning Duke of Saalfeld, ~~and he was early initiated into the doctrine of the pietist~~ Soon after his removal to the university of Halle to which he was sent in 1742 he abandoned the doctrinal views in which he had been brought up but retained much of their devotional feeling. By a defence of some passages in the scripture which had been controverted by Whiston he made himself a reputation and in 1749 was called to Coburg as a professor. In 1750 he became editor of the "Coburg Zeitung", his writings in which procured him the commission to prepare a state-paper on the contests of the Duke of Würtemburg ~~and~~ with his vassals. In the same year he was made professor of history and poetry at Altdorf and in 1751 professor of theology at Halle, where his lectures were numerously attended, exciting attention by their acuteness, their philological penetration and the vast amount of reading they displayed; but he was deficient in systematic order & style. In 1757 he was made director of the theological seminary. He was one of the earliest supporters of what is styled in Germany rationalism. The Rationalists combated the deists, but the treated the scriptures as any other secular book; most of them denied their divine origin, explained away the miracles and prophecies, but considered the doctrines as true & capable of proof by reason. The advocated the protestant principle of the right of private judgement and there critical investigations of the genuine texts of Scripture were frequently valuable. Semlers tenets & his merits may be seen in his remarks on Wetsteins "prolegomena" which he republished, as also in his "Abhandlung von der Untersuchung des Kanons", in 1771 in 4 vols; & in his "apparatus ad liberalem Veteris Testamenti Interpretationem", published in 1773. He attacked with much zeal Basedow, who had advocated some theories of Rousseau, and Bahrdt who professed deism. In 1777 he was induced to consent to the application of a part of the funds of the Theological seminary to the establishment of a ~~Theological~~ philanthropic institution, of which also he had the direction; but was dismissed in 1779 by the minister Zedlitz, who had prevailed on him to sanction the new establishment. In 1778 his adoption of the prussian edict respecting the national religion exposed him to the reproach of inconsistency & occasional attacks on his moral character that embittered the latter years of his life. He died on March 14 1794. Among other works published by him we may mention "De Daemoniacis" 1760 "Umständliche Untersuchung der dämonische Leute" 1762 "Versuch einer biblischen Daemonologie" ~~incompleted~~ 1776; "Selecta capita historiae ecclesiasticae" 3 vols. 1767-69. The uncompleted "Commentationes Historicae de antiquo Christianorum statu" 2 vols 1771-72 "Versuch Christlicher Jahrbucher" oder ausführliche Tabellen über die Kirchengeschichte bis aufs Jahr 1500" 2 vols 1783-86; and "Observationes novae, quibus historiae Christianorum usque ad Constantinum magnum illustratus" 1784. He also wrote an account of himself under the title "Semlers lebensbeschreibung von ihm selbst verfasst" published in 2 vols in 1781-82

[Autograph of Sir William Heathcote]

DE

DAEMONIACIS SEMLERIANIS

IN

DVABVS DISSERTATIONIBVS THEOLOGICIS

COMMENTATVR

D. IOANNES STEPH. MVLLERVS.

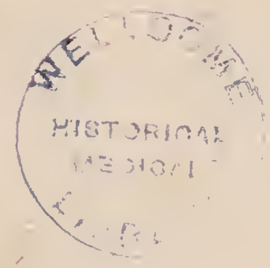

FRANCOFVRTI et LIPSIAE

Apud THEODOR. VILHELM. ERN. GVTHIVM.

cIↃ IↃ CC LXIII.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL

LECTORI.

Qui noſtras diſſertationes Anti-Semlerianas typis excuſſit, ille rogatus ſaepe atque a multis fuit, quorum lucrum eſt in libris emendis atque vendendis ſitum, vt, quemadmodum libelli atque tractatus, ſic noſtrae quoque diſſertationes inſcriberentur. Ni-

hil habebam, quod contra dicendum fuisſet, cum labor talis, ſuſcipiendus, ad me, tamquam auctorem harum diſſertationum, deferretur. Factum eſt igitur, quod multi volebant. Mutata eſt, vt vides, L. facies diſſertationum. Ien. Dab. XVIIII. Apr. A. R. S. MDCCLXIII.

D. IO. STEPH. MVLLER.

§. I.

SVB SVMMI NVMINIS AVSPICIIS

NOTIONEM
ΔΑΙΜΟΝΙΟΥ SIVE ΔΑΙΜΟΝΟΣ

OLIM ET INPRIMIS

CHRISTI TEMPORE NON HOC INVOLVISSE VT ANIMA MORTVI DAEMON ESSE CREDERETVR EOSQVE HOMINES QVI DICVNT HABET ILLE DAEMONEM NON OPINATOS FVISSE ANIMAM MORTVI CVIVSDAM IMPEDIRE ET TVRBARE ANIMAM VIVENTIS RATIONALEM

IN

DISSERTATIONE THEOLOGICO-HERMENEVTICA

DEMONSTRAT

ET

PERMITTENTE THEOLOGORVM ORDINE

SPECTABILI

P R A E S I D E

VIRO MAXIME REVERENDO

IOANNE STEPHANO MVLLERO

SACR. SANCT. THEOLOG. LICENTIATO

PROFESSORE PHILOSOPHIAE PVBLICO SERENISSIMI PRINCIPIS SCHWARZBVRG. RVDOLST. IN SENATV SACRO ADSESSORE SOCIETATIS LATINAE QVAE IENAE FLORET COLLEGA HONORARIO

FAVTORE ET SVO PRAECEPTORE

AETERNVM COLENDO

DIE NOVEMBR. cIↃ IↃ CC LXI.

P V B L I C E D E F E N D E T

IOANN. BVRCKHARD. CASPARI

MOENO - FRANCOFVRTANVS

SACR. SANCT. THEOL. CVLTOR.

I E N A E LITTERIS MARGGRAFIANIS.

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

SACRI ROMANI IMPERII
INCLYTAE
AC LIBERAE REIPVBLICAE
FRANCOFVRTANAE AD MOENVM
SPLENDIDISSIMO AC AMPLISSIMO

SENATVI

VIRIS
GENEROSISSIMIS PERILLVSTRIBVS MAGNIFICIS EXCELLENTISSIMIS CONSVLTISSIMIS AMPLISSIMIS PRVDENTISSIMIS NOBILISSIMIS ET GRAVISSIMIS
DOMINIS
PRAETORI
CONSVLIBVS
SCABINIS
SYNDICIS
SENATORIBVS
ET
NOVEM EX IISDEM
SACRAE CAESAREAE MAIESTATIS CONSILIARIIS ACTVALIBVS,

PROCERIBVS
MAECENATIBVS
ET
PATRIAE PATRIBVS
PIE AETERNVMQVE DEVENERANDIS
HANC
DISSERTATIONEM THEOLOGICO-HERMENEVTICAM
GRATISSIMAE DEVOTISSIMAEQVE MENTIS
PVBLICE TESTIFICANDAE GRATIA

D. D. D.

IOANNES BVRCKHARDVS CASPARI.

PROOEMIVM.

Bene, vt nobis videtur, et ſatis prudenter iam M. T. CICERO de rebus, ad auſpicia diuina religionemque pertinentibus, praecepit, *Cum omnibus*, dicens, *a*) *in rebus temeritas in aſſentiendo, errorque turpis eſt, tum in eo loco maxime, in quo iudicandum eſt, quantum auſpiciis, rebusque diuinis, religionique tribuamus. Eſt enim periculum, ne, aut neglectis iis, impia fraude: aut, ſuſceptis, anili ſuperſtitione obligemur.* Nec video, quominus fuerit cum veritate hocce effatum CICERONIS coniunctum: *Vt religio propaganda etiam eſt, quae eſt iuncta cum cognitione naturae: ſic ſuperſtitionis ſtirpes omnes eiiciendae ſunt. Inſtat enim et vrget, et, quocumque te verteris, perſequitur, ſiue tu vatem, ſiue tu omen audieris, ſiue immolaris, ſiue auem adſpexeris: ſi Chaldaeum, ſi haruſpicem videris, ſi fulſerit, ſi tonuerit: ſi tactum aliquid erit de coelo, ſi oſtenti ſimile natum, factumque quippiam, quorum neceſſe eſt, plerumque aliquid eueniat: vt numquam liceat quieta mente conſiſtere. b*) Laudem itaque omnem Vir Summe Venerabilis, SEMLERVS, decus *Scopus diſſertationis, quam Venerabilis Semlerus de daemoniacis habuit, quidem eſt laudandus;*

A 3 Halen-

a) *Lib. I. de diuinat.*

b) Libr. II. *de Diu.*

Halenſium Theologorum, meretur, *in Diſſertatione Theologico-Hermeneutica*, nuper cum noſtris Theologis communicata, acute diligenterque quaerens, quid ſit *de Daemoniacis, quorum in Euangeliis ſit mentio*, iudicandum? verensque, ne vel falſae rei, vel nondum ſatis cognitae, adſentiamur. In id autem omnino animum viresque Cel. Virum intendiſſe, tum ex multis teſtimoniis, quae potuiſſent adferri, adparet, tum id verba quoque ſequentia Theologi extra controuerſiam ponunt: *Cum vero mecum diligenter reputo, quantum vanorum terriculamentorum ab iſto loco, qui eſt daemoniacorum, fuerit ad nos vsque deriuatum, quantumque et ineptiarum et turpis inſaniae ad rem ipſam chriſtianam, a multis inde tamquam ſaluberrimus et Deo digniſſimus referatur fructus: facere non poſſum, quin, quantum quidem eius rei ratio a me intelligi poſſit, omnem impendam operam, vt vniuerſum iſtud argumentum hoc tempore noſtro excutiatur amplius; quo et vano metu vtrimque facilius liberemur, et beneficium ex iſto loco, ſi iure ſperare non poſſumus, inane atque anceps extorquere deſinamus.* c)

Sed vix ac ne vix quidem creditur, Cel. Semlerum illum obtinuiſſe.

Quo vero id ſucceſſu, atque rerum euentu ſit factum: an Vir Cel. vere ſic contra daemoniacos diſputauerit, vt hominum vulgarium opiniones ſint confutatae, quam ipſi daemoniaci ex noſtris euangeliis deleti: nec ſuo contra daemoniacos dicendi ſtudio, quicquid de angelis ſacra ſcriptura praecepit, videatur ille quodam modo labefactaſſe; de hoc nobiscum multos, credo, forte dubitaturos eſſe, quorum ſtudium atque diligentiam Cel. SEMLERVS ſuis, de daemoniacis erudite cogitatis, excitauit. Ne vero nimis arroganter videatur hocce a nobis eſſe pronuntiatum; expromam cauſſas, cur Vir Cel. viſus fuerit nobis daemoniacos quidem oratione reliquiſſe, re autem illos ſuſtuliſſe: nihil tam verens, quam ne futuri ſint plures, de daemoniacis Cel. SEMLERI idem ſentientes, noſtrisque cauſſis longe grauiores firmioresque atque doctiores proferentes, ex quibus illud, quod nos collegimus,

c) ſ. Diſſert. pag. 2.

mus, effici atque probari queat, Cel. Virum omnino de miraculis deque fide inconcussa detraxisse, qua Christo attribuuntur, credique ius et fas est ab omnibus, qui nomini Christi sunt addicti.

Scio, rem arduam nos adgredi atque perdifficilem. Didicimus iam apud CICERONEM: *Omnibus fere in rebus et maxime in physicis, quid non sit citius, quam quid sit dixerim.* d) Ipse nolo pro eo haberi, qui, quam personam recepit, eam ex omni parte queat ornare. Sint vires mei ingenii exiguae. Dabo, a tali doctrinae copia, aut subsidiorum apparatu non me instructum esse, qualem ex Viro Cel. hacce in re vidimus eminuisse. Lubenter atque vltro largior, me istis eruditis neque potuisse, neque vmquam voluisse accenseri, quos verba forsitan haecce Cel. Viri spectabant: *Quod si id meis precibus consequi possum, vt dolliores interpretes hanc caussam iam ipsi diligentius excutiant, meamque disputationem studiose examinent: videbor mihi non paruo beneficio, licet refellar, quod lubenti mihi eueniet, rem hermeneuticam, et eius vniuersum studium adfecisse.* e) At pulcrum est, in magnis audere. Nec credo fore, vt offendatur quis nostris conatibus disputandi, quippe qui non tam refellendi cuius caussa, quam ea, quae minus intelligimus, requirendi ex Viro Cel. ea, quae dicta sunt a nobis, scribere volebamus. Non facile quidem refelli patiar in hacce caussa. Nam certa est mihi atque explorata sententia, quam a maioribus accepi, et quam de daemoniacis defendam contra Virum Celeberrimum. Attamen credo, Cel. Viro caussam dicendi aliquam de hac re oblatum iri nostra disputatione, qualem forte acumen Viri summaque ipsius eruditio postulabit et qualis et aetati nostrae erit apta, et auctoritati sat grauis talis viri, a quo doceri cupio meliora.

Grauitas huius dubitationis indicatur.

Placet igitur, quoniam omnis disputatio de daemoniacis futura est, quos Cel. SEMLERVS in nostris euangeliis

Vt status controuersiae formaretur,

d) Lib. I. De *Natur. Deor.* e) §. XIV. Differt. pag. 49.

ostendi 1.) occasio harum et talium de daemoniacis controuersiarum potuisset.

liis vidit, ante definire, quid sint Δαιμονιζόμενοι, quos Auctor Cel. reliquit. Quod praetermitti in nulla debet disputatione, quae de re aliqua suscipitur a ratione, vt intelligatur, quid sit id, de quo disputetur. Sed iam, vt omni nos inuidia statim et ab initio liberemus, non ponam in medio primam occasionem, quae data est dicendi de daemonibus Cel. SEMLERO. Potest, si latuit atque occulta fuit cuiusdam litis caussa, fieri aliquando, vt, illa, cognita atque perspecta, res ipsa, quae ad litem est vocata, in lucem proferatur. Cur enim nos iuberent philosophi inquirere in caussas rerum, si nihil hoc ad ipsas res, quarum dicuntur caussae, faceret intelligendas? Sed ita res tristis in memoria recenti est, atque caussa huius disputationis in promptu, tamque conspirans cum vetere atque iam ducta a primis euangeliorum temporibus, occasione, veram de daemoniacis atque diuinam sententiam contra insultus aduersariorum defendendi, vt nullum, crederem, theologum atque rerum diuiniorum gnarum, neque adeo physicum, atque philosophum, qui non sciret, exinde semper occasionem enatam esse, de daemoniacis scribendi atque disserendi: quod fuerint, qui de daemonibus iusto plus statuebant, cum alteros videbamus, qui dubitando atque negando peccabant. Fac vero, haec nos omnia fefellisse, fac, quosdam nihilominus esse, quos fugeret ille tristis casus, quo factum est aetate atque temporibus nostris, vt quoque Vir Cel. ad daemones accesserit, deque spiritibus infestis quaedam fuerit commentatus: illos ad ephemerides *Erlangenses*, quarum inscriptio est: *Beyträge zu den Erlangischen gelehrten Anmerkungen*, *f*) ire iubemus, vbi nobis ex *Goettingensibus g*) ephemeridibus totus casus aperte, et vti se res habuit, narratur. Ipse vero SEMLERVS Cel. de prima occasione, quam sibi sumsit, contra daemoniacos euangelicos

f) *XXXV. Woche ad annum* 1760. *No. IV. pag.* 554 - 560.

g) 67. *Stück ad eund. ann.* 1760.

gelicos diſputandi, in *prooemio* egit, quod praepoſuit tractatui, qui: *Abfertigung der neuen Geiſter und alten Irrthümer in der Lohmanniſchen Begeiſterung zu Kemberg etc.* eſt inſcriptus.

Solent quoque Theologi in diſputationibus, quae via quadam et ratione habentur, res nouas atque veteres conferre, de quibus litigatur, ſi id agunt, vt, inter quos diſſeritur, conueniat, quid ſit id, de quo diſſeratur. Egregia res atque praeclara, firmata omnium philoſophorum conſenſu, ſimilibus ſimilia declarare, quaque ad rem quoque noſtram, quae in controuerſia eſt, proxime poſſimus accedere! ſi modo in noſtra poteſtate fuiſſet, reuocare mentem ab hisce Cel. atque nunc inter coelites triumphantis MOSHEMII cogitatis: *Ex quo fertilior in orbe Chriſtiano errorum ſeges effloruit, ſtatim non defuerunt, qui dummodo exoſis veterum haereticorum nominibus abuterentur, ſatis ſeſe iam nouorum dogmatum auctores profligaſſe, crederent. Aptius nimirum nihil videbatur hominibus hisce, alienas ſententias debellaturis, quam tetram rerum iam olim damnatarum memoriam renouare et monſtra, dudum confecta, ab inferis rediiſſe, alios commonefacere. Nouerant enim ingenia mortalium, vel ad ipſum haereſeos, inſtauratae, nomen horrentium: nouerant, quam deteſtabiles vulgo noui veterum errorum vindices videri ſoleant: quocirca, nihil ab obterendos naſcentes errores fructuoſius fore, rati ſunt, quam ſi, rediiſſe in orbem, conquererentur, illos, quos maiorum dudum ſeuera pietas proſcripſiſſet. Vnde quaeſo tanta* SIMONIANORVM *h) multitudo primis rerum Chriſtianarum temporibus orta fuit, quum, paucis hanc ſectam placuiſſe, conſtet. Vnde ceterorum, qui vocantur, haereticorum numerus ad tantam molem excreuit? Cur ſagaciores monumentorum veterum perſcrutatores iniurias multis haereticorum*

2) exhiberi ſimiles de daemoniacis cogitationes Semlerianis poſſent.

h) MOSHEMII *de vno Simone mago* diſput. §. X. pag. 16. vbi, abuſos hocce nomine ad conflandum aliis inuidiam antiquos doctores fuiſſe, docetur.

eorum illatas esse, confitentur? Equidem non postremam harum rerum caussam hanc fuisse, arbitror; quod noui errores, cum antiquis comparati, atque homines, inter se permixti, es iisdem vocabulis salutati sunt, quorum sententiae affines quodam modo erant. Neque vero priscis modo temporibus mos iste placuit, verum per longam annorum seriem propagatus, ipsam, quam nos nunc viuimus, aetatem etiam infecit. Nolo pluribus, quae iam succurrunt, exemplis fidem dictis adstruere. Sequutus eum quoque morem est vir doctissimus ARM. DE LA CHAPELLE *in controuersia illa, quam tractamus, vtpote qui non vltimum confutationis suae robur in comparatione systematis Matyani cum Arianorum et Sabellianorum sententiis posuit, immo* SERVETO *atque* TOLANDO *pestilentiorem esse auctorem eius, Tritheitam, Noetianum, Patripassianum, et quid non praeter ea? pronuntiauit. Nos, quod pace dicimus virorum doctissimorum, quorum eruditionem et merita ceteroquin veneramur, tametsi haud negemus, collationem veterum et nouarum sectarum et errorum nonnumquam vtilitatis aliquid adferre in disputationibus, plerumque tamen, quum id tantum agitur, vt veritas illustretur et defendatur, plus incommodi, quam vtilitatis adiunctum habere, opinamur. Principio quae faciliori negotio dirimi lites poterant, hac ratione protrahuntur et amplificantur. Nec enim amplius, si res ita instituatur, de sola dogmatum vel veritate, vel falsitate quaeritur, sed aliae simul nascuntur controuersiae historicae, valde implicatae et laboriosae. Veterum scilicet sectarum historia exploranda est, vehementer obscura et variis difficultatibus circumsepta, et quid commune habeant noui errores cum illis antiquis, cum cura diiudicandum est: quod non sine longo labore fit. Hoc deinde si quis labore feliciter defunctus sit, et, nouas sectas antiquis ex toto similes esse, ostenderit, nihil inde aut parum fructus capiet, ad errantis mentem sanandam, et alios contra vim erroris muniendos. Etenim quum veteres in aestimandis aliorum sententiis errare potuerint, nec semel errauerint, id nondum aliquem erroris conuincere poterit, quod idem*

illud

illud, quod ipſe pro vero ducit, antiquis quibusdam conciliis falſum viſum fuit. Pugnabit ille potius, ſi ingenio valeat, inſcitiam et inuidiam obſtitiſſe maioribus, ne veritatem perſpicerent, eosque ſanos et ſapientes fuiſſe, quibus notam illius haereſeos inuſſerint. Quanta haec nouarum turbarum materia, quae non poteſt non mentes hominum conturbare, atque ab eo, quod ſolum erat neceſſarium, ad res parum vtiles abducere? His accedit, quod veterum haereticorum nomina in conuitiis hodie et contumeliis ponuntur, isque verbi cauſſa, qui Tritheita aut Pelagianus, aut Sabellianus vocatur, eadem paene iniuria adficitur, qua is, qui monſtrum, portentum hominis, caudex, ſtipes, nebulo adpellatur. Atqui Seruator noſter, a Chriſtianorum diſputationibus omnem cauillandi libidinem abeſſe, vult: hominesque ſatis propter errores ſuos infelices nouis malis, ignominia et iniuriis, excipi, vetat i). His nos cauſſis inducimur, ne ſententias aduerſarii noſtri cum veterum erroribus nunc comparemus, nulli licet modum diſputandi praeſcribere velimus. Sitne Cl. MATY *Sabellianis, Tritheitis et aliis his deterioribus, nec ne, ſimilis, viderint alii: nos vnice ſacri codicis et ſanae rationis normam conſulemus, ne quid inuidiae veritatis cauſſam commaculet k).* Fac vero, nihilominus eſſe, qui ſimiles de daemoniacis ſententias, a Theologis profligatas, nec a SEMLERIANIS multum diffidentes, deſiderent, illos, ſi etiam efficere velint pleniorem, quam ſibi poſſunt iam iam vindicare de hacce controuerſia, cognitionem, ad Summe Venerabil. WALCHIVM *l)* noſtrum, et immort. BVD. DEVM,

i) Galat. VI, 1. 1 Cor. XI, 16. 2 Tim. II, 24. Legi etiam merentur MOSHEM. diſputatt. *de Theologo, non contentioſo,* in Syntagm. diſſ. ad *Sanct. diſcipl.* pertinentium.

k) in *modeſta inquiſit. in nouam dogmat. de S. S. Trinit. explicationem, quam vir Cel.* PAVL. MATY *propoſuit. Cap. III. §. 1. pag.* 78. - 81.

l) in *Tom. II. Bibliothec. Theol.* Cap. V. Sect. XVIII. §. IIII. pag. 1050. 1056.

DEVM *m*), ad ZACHAR. GRAPIVM *n*), ABRAH. CALOVIVM *o*), SALOMON. DEYLINGIVM *p*), aliosque viros, de noſtra eccleſia meritiſſimos, hic mittam. Magnum ad hancce rem iſti omnes attulerunt adiumentum, vt, ſi quis *Acta Eruditorum Lipſienſia*, *idiomate German.* tradita *q*), iſtis addere velit, non modo, qui auctores in diſputando, ſed etiam, qui quaerunt momenta rationis, multum ego quidem arbitrer, illos et ad dicendum et ad diiudicandum adepturos eſſe.

Sed placet, nec verborum acerbitate tantummodo nominata, quibus vſus eſt Cel. Semlerus,

Nec locum mihi ſumam in ſcribenda hacce diſſertatione duritiem Celeb. SEMLERI et aſperitatem verborum diu et multum praefandi, quibus in noſtram de daemoniacis ſententiam ſanciuit. Acer eſt Vir Celeberr. diſputator. Leniori genere dicendi eoque paulo mitiori poterat diſputare. Vtar ipſis verbis Viri Celeb., quae hac et quidem in eadem cauſſa adhibuit: *Poterat paulo aequius pronuntiare.* Cum quibus enim ex Theologis Celeberr. SEMLERO certamen de *Obſeſſis* fuit, *illi*, ſi I. atque II. modo §.§. *Diſſertationis* conſulimus, *ad nos nil, niſi noua terriculamenta deriuant; ad ipſam vero rem Chriſtianam ineptias et turpem inſaniam tamquam ſaluberrimum et Deo digniſſimum fructum referunt, vltro et ſuperſtitioſe cum ineptis Iudaeis et Graecis olim magiſtris dominium augent atque proferunt, quod ius fas numquam fuit, ſacrae theologiae imagine abutuntur, ingentem rem atque inauditam defendunt, de qua tamen in ſacris litteris clarum documentum et aperta praeceptio Dei nullibi exſtet. Euehunt illi,* contra

m) in *Iſagoge Lib. I.* Cap. IIII. §. XXX. pag. 280 - 282. confer. Lib. II. Cap. VII. §. X. pag. 1394. et *inſtitut. Theol. dogm. Libr.* II. Cap. II. §. LV. pag. 452 - 454.

n) in *Syſtem. nouiſſ. controu.* Cap. III. Quaeſt. VIIII. pag. 80. etc.

o) in *Syſt. loc. Theol.* Tom. IIII. Art. I. Cap. III. pag. 347. etc.

p) in *Obſeruat. ſacris.* Part. I. Obſerv. XXVIII.

q) *im zweyhundert fünf und dreiſſigſten Theil II. Stück*, vbi ex *Traite ſur les Demoniaques, don il eſt parle dans le Nouueau Teſtament*, ipſiſſima fere cogitata recenſentur, quae SEMLERO Cel. debemus.

contra quos militat Cel. SEMLERVS, *tales in sacrae scripturae locum augustum incertas opinationes et conclusionum instabiles imagines, quibus Christianorum omni semper cum piaculo subsit et pareat cognitio: profitentur, se caussam quidem religionis adiuuare; sed suis in alios grauibus suspicionibus* tales videntur modo Iudici nostro duriori fieri auctores, *qui efficiunt, vt sine inuidia atque infamia fere, accurate indolem daemoniacorum cognoscere, et aequo tractare animo, vix liceat vlli eruditorum r).* Sed quoniam ex his omnibus talibusque longe pluribus sententiis Cel. Viri, iusto plus duris et grauibus, animus magis et ardor mentis ad religionem, quam ipsa res cognoscitur, de qua inter nos contentio sit futura; transeant cum ceteris, quae ad rem illustrandam, de qua disputatur, solent adhiberi, hoc autem loco sine inuidia vix proferri potuissent.

Scio enim neminem, cui, si rem per sua consectaria declararem, hoc noui quid atque inauditum videretur. Sed quot illorum forsitan essent et quanticumque, qui statim atque ab initio grauitatem consectariorum amplificarent, quae ex sententia Viri Cel., duci poterant, quam de daemonibus tuetur; illorum auctoritas me saltem nunquam mouebit, vt, ante argumenta Viri Cel., quae debent atque possunt labefactari, omnium rerum illarum, ad nostram religionem pertinentium, faciam mentionem, quae nobis videntur immutari, si in locum nostrae atque communis theologorum sententiae de daemoniacis substituantur Viri Cel. cogitata de obsessis. *nec habita ratione consectariorum, quae duci ex doctrina Semleri possent,*

Alia prostant, atque sunt talia atque haecce ab inuidia s) sumta, documenta, quibus id, de quo futurus sermo est nobis, intelligi satis atque concipi queat. Auctor Cel. futurae nostrae disputationi ipse quam optime consuluit. *Ipsum Virum Cel. consulere, et, quomodo momenta futurae disceptationis*

r) pag. 2-4. *Dissertat.*

s) Referri hoc ad argumenta, ab *inuida ducta*: hoc ex *Philosophia rational.* siue *Log.* CHRIST. WOLFII Part. II. Sect. IV. cap. II. §. 1050. pag. 751. 752. clarum fit.

notarit, animaduertere. luit. Facile enim animo praeuidere futuros poterat, qui dissentirent. Vt itaque res, de qua quis posset dissentire, clarius intelligeretur, ipse ille ante finem, quem fecit, adhuc summam prodere dissertationis, et momenta futuri certaminis, quod praeuidebat, voluit notare.

Summa huius dissertationis, contra quam nos pugnabimus deinde, eo redit:

Quaestio de daemoniacis est, quod ad nos hodie attinet, problema hermeneuticum. Non desunt rationes, quibus aliquis moueatur ad eligendam sententiam plerisque omnibus communem; sed sunt etiam rationes, quae alicui persuadeant, non satis ad nos liquere. Illud effectum est, vt luculentius pateat, hanc vniuersam caussam daemoniacorum non pertinere ad summam et intimam christianae religionis rationem, adeoque bona et iusta conscientia posse de hac re sententiam contrariam et aduersam a Christianis teneri t).

Ergo momenta futurae refutationis ita bene poterat notare:

1) *Vt ostendatur ratio, vnde intelligatur, notionem δαιμονιε, δαιμονος inter Iudaeos et Graecos tempore Christi, non inuoluisse hoc, vt anima mortui daemon esse crederetur: eos homines, qui dicunt, habet ille daemonem, non opinatos fuisse, animam mortui cuiusdam impedire et turbare animam viuentis rationalem.* 2) *Indicetur scripturae sacrae auctoritas certa, quae sermone Dei aut prophetae, aut Christi id eloquatur: ea, quae Iudaei illo tempore de diabolo et malis angelis solebant opinari, esse omnia vera, et homines omnes omni tempore, nisi Deum testem refugiant, debere adfirmare et sentire eadem omnia.* 3) *Doceatur, Deum aut Christum reuelasse ipsum, atque id necessarium fuisse ob consilium Dei, Euangelistis veritatem internam illorum euentuum, quibus solebant, omnes a Deo longissime remoti, homines ad corrumpendam et opprimendam bonam religionem, immiscere daemones.* 4) *Excutiatur haec caussa: Si numquam satis constat, Deum vllibi*

t) §. XIIII. Dissert. p. 48.

vllibi in scriptura ipsum adfirmasse, Diabolum aut spiritus malos reuera in homines viuentes καθ' ὑποστασιν ingressos fuisse, sicut nec scimus, angelum quemdam bonum alicubi id fecisse, vnde tandem omnes fere tum homines certi fuerint de hac atrocitate? Si vero id ex iudicio et comparatione hominum ipsorum tum ita credi coepit, cum fuerit horum hominum insignis segnities et superstitiose opinandi in tempore αγνοιας consuetudo, quidni liceat hominibus aliis, eodem iure vti, et sententiam ferre, vtrum aliquis homo in se habeat substantiam spiritualem malignam u)?

Verba ne turbaui quidem, quibus id eloqui Cel. Auctor volebat, ad quod lis omnis nostra futura redit, vt metus inanium verborum omnis euanescat.

De quanam quaestione hac in dissertatione sermo instituendus?

Constituto itaque, quid et quale sit id, de quo quaeratur, sic agam, quantum nunc potero, vt placuit Cel. Viro: insistam singulis in rebus, quas praescripsit nobis. Et quia Cel. Auctor non quid, sed cur id sentiatur? quaerit in hacce dissertatione: sic obsequar voluntati ipsius, vt rationes, quas tribus in prioribus momentis desiderauit, constituto ordine tradam. Quibus perspectis, et vltima caussa, quia priores supponit, absoluta atque excussa erit. Sed nec ipsius disceptationis grauitas, nec tempus iam permittit, quo inclusus sum, vt omnia in hac atque in vnica dissertatione momenta controuersiae, antea notata, rite absoluam. Quapropter nitar modo in praesenti, vt primae quaestioni, quam Auctor Cel. formauit, et quae est omnium reliquarum grauissima et quasi fundamentum, ex parte satisfiat.

Quid

u) §. XIV. Dissertat. pag. 50. 51. Vel legat Viri Celeb. *Abfertigung der neuen Geister und alten Irthümer in der Lohmannischen Begeisterung zu Kemberg*, et quidem 27 et 28. §. qui id, quod de daemonibus Vir Cel. statuit, idiomate forte Germanorum velit contemplari. Sunt enim §§. citati illi, de quibus Auctor in *praefatione* et quidem pag. 38. dicebat: *Nachdem ich nun in der Bibel keinen Grund von des Teufels leiblicher Gewalt und von wirklicher Zauberey gefunden, und im 27. und 28. §. meine eigene Meinung recht deutlich gesagt habe, welche ich also allen Lesern recht sehr anempfehle, etc.*

Finis praefationis. Quid autem praestiterimus in re tam graui atque magnifica; aliorum sit iudicium. Operam nos certe dabimus, quam possumus, maximam, vt nec circumspecta dictis cautio absit, nec alia, quam quae ad conuictionem faciunt, argumenta adhibeantur. Interim nos nosmet ipsi felices praedicabimus, quodsi id nostris tantum conatibus consequuti fuerimus, vt interpretes solidiores in caussam, quam defendi, iam diligenter et studio inquirant. Et quemadmodum SEMLERVS Cel. videbatur sibi non paruo beneficio, licet refelleretur, rem hermeneuticam et eius vniuersum studium adfecisse *x*); sic quoque videbimur nobis ad rem, quam Christi adseclae tuentur, non attulisse paruum adiumentum, si, excitatis aliis modo a nobis, Philosophis, atque Theologis grauissimis, placuerit hancce, quam nos iam sumus lustraturi, scriptionem SEMLERIANAM studiosius examinare. Fore id autem aliquando, atque futuros omnino esse, qui caussas roburque omne adhibent, quod postulat purior de daemoniacis doctrina Christianorum; ad id nec vnica caussa, nec leuis, nos potuit adducere. Grauissimam vero sperandi caussam nobis suppeditabant haecce, licet de Ioue et diis immortalibus cogitata, Ciceronis: *Quid enim potest esse tam apertum tamque perspicuum, cum coelum suspeximus coelestiaque contemplati sumus, quam esse aliquod numen praestantissimae mentis, quo haec regantur? Quodni ita esset, qui potuisset assensu omnium dicere* ENNIVS:

Adspicite hoc sublime candens, quem inuocant omnes Iouem;

Illum vero et Iouem et dominatorem rerum et omnia nutu regentem, et, vt idem ENNIVS,

patrem diuumque hominumque,

et praesentem ac praepotentem Deum. Quod qui dubitat, haud sane intelligo, cur non idem, sol sit, an nullus sit, dubitare possit. Quid enim est hoc illo euidentius? Quod nisi cognitum comprehensumque animis haberemus, non

x) §. XIV. Diss. pag. 49.

non tam ſtabilis opinio permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec vna cum ſaeculis aetatibusque hominum inueterare potuiſſet. Etenim videmus, ceteras opiniones fictas atque vanas diuturnitate extabuiſſe. Quis enim hypocentaurum fuiſſe, aut chimaeram putat? Quaeue anus tam excors inueniri poteſt, quae illa, quae quondam credebantur, apud inferos portenta extimeſcat? OPINIONVM enim COMMENTA DELET DIES: NATVRAE IVDICIA CONFIRMAT. Itaque et in noſtro populo, et in ceteris, Deorum cultus religionumque ſanctitates exiſtunt in dies maiores atque meliores y). Vt igitur reliquum nihil faciam eorum, quae tantae, quantam adgredior, rei praemitti debebant; obſecrò ſupremum Numen, vt gratia ſua adſit nobis: oro, noſtrae religionis cuſtodes vt adſint, cognoſcant, et animaduertant, a cuius parte vere ſtet illa de daemoniacis ſententia, quam ſacra Chriſtianorum oracula inculcarunt? Nam maximum illorum eſt, non vagam atque errantem habere ſententiam de rebus, quae ad religionem atque ad cultum Dei verum referuntur. Tandem et rogo Auctorem, a quo diſſentio, vt meminerit, ſe et Theologum et SEMLERVM eſſe. Quod eo, credo, valebit, vt finem ſaltem non contemnat, quo ſint de daemoniacis conſilia omnia referenda. SEMLERVM enim cogitare, qui contra tam multos tantosque viros, tantaque ſaepe cum aſperitate dicere ſolet; et talem in illo ponere virum eruditum, qui recuſet, ſi alii forte diſſentiant in re quadam ab illo: quis hoc dabit? Theologum ſupponere; et ſimul tamen eum in illo velle fingere, qui id iam ferat animo iniquo, ſi quis contradicat non tam illius refellendi cauſſa, quam ea, quae minus intelligebat, ſciſcitandi: quanta iniuria!

y). CIC. *de Nat. Deor.* Libr. II.

§. I.

Illud, de quo in hacce dissertatione praecipua sit controuersia, accuratius indicatur.

Duo, si *primam* spectes quaestionem, eamque sic, quemadmodum ab ipso suo Auctore est expressa, contempleris, in illa Auctor Cel. adsumit, quorum veritas desideratur. Vnum: *Notionem* δαιμονιȣ, δαιμονος, *hoc tantum inter Iudaeos et Graecos tempore Christi inuoluisse, vt anima mortui* δαιμων *esse crederetur: Eosque homines, qui dicunt, habet ille daemonem, opinatos fuisse, animam mortui cuiusdam impedire, et turbare animam viuentis rationalem.* Alterum: *Ergo etiam hermeneutice vera est haec notio, daemonem animam mortui esse: id vero, quod plerique Christiani statuunt, malos videlicet spiritus, qui numquam anima hominis fuerunt, turbasse daemoniacos, non est ex euangeliis deriuatum, seu hermeneutice verum, debetur opinioni, non vero ipsi Deo in scriptura, alicubi adfirmanti, adeoque nec dogmaticum dici debet z*). Quemadmodum vero prius, quod contra plurimos maximosque interpretes docuit Cel. SEMLERVS, nemo concedet, excitatum esse firmis fundamentis; sic, illo non admisso, inter nos etiam de hoc forte, et quidem in proxime futura dissertatione, certamen non paruum erit.

§. II.

z) §. XIV. Differt. p. 50.

§. II.

Primum ita ſeſe habere, atque *daemones Chriſti tempore vere animas tantum demortuorum inuoluiſſe:* id Auct. Cel. multis conatus eſt documentis confirmare. Non improbo conatum, quo id interdum, atque ſi deſiſtamus ab hac inprimis notione, effici queat. *Nam ſaepe eſt interpretis eruditi, nominalibus vocum definitionibus, quas hodie adſciuimus, nihil tribuere, atque cauere, ne notiones noſtras mutuo veteribus demus, deinde ex notionibus illis de eorum ſermone iudicemus a). Saepe oportet veluti noſtrarum opinionum obliuiſci, et quaerere, quid veteres illi magiſtri ſenſerint, non quod ſentire debuiſſe nobis videntur, vt ſaperent b).* Saepe nos ſacrae ſcripturae explanatores in prima debent tempora mittere, vt noſtra potius ex fontibus hauriamus, quam adquieſcamus, ſi riuulos tantum conſectati ſumus. Falleris autem, ſi credas, talem nos premere neceſſitatem, ſi daemon id, quod numquam anima humana fuit, Theologis ſignificat. Nam tantum abeſt, vt apud iſtos veteres ſcriptores, ad quos nos Vir Cel. ire iuſſit, daemones morbi tantum atque demortuorum animae fuerint, vt talis veterum Scriptorum ſententia valuerit vulgata, qualem ſequuntur iam Chriſtiani, daemones rebus adnumerandos eſſe, quae morbus vel anima hominis numquam fuerunt,

Interpretis officium, quale SEMLERVS *Cel. voluit obſeruare?*

§. III.

Longa eſt oratio multaeque rationes, quibus doceri poſſit, notionem δαιμονὶς, quam Auctor Cel. attribuit veteribus, eam nihil habere, in quo tuto nitatur. Quum vero vitium maximum ſit in diſputando, praeterire rationes aduerſariorum; primum, quod nunc adgrediar, teſtes Viri Cel. erunt, daemones olim morbos ſiue animas mortuorum fuiſſe. Duplicis generis teſtes ſunt producti, quorum fides et

Rationes Cel. SEMLERI *dirimi debent, quibus ſuam notionem ſuperſtruxit.*

a) CHRISTOPH. WOLLII *Introduct. in Hermeneutic. Noui Foederis.* Cap. I. §. V. Regul. IV. p. 168.

b) IOANN. CLERICVS *in art. crit.* Part. II. Sect. II. Cap. II. §. 7. 8.

et certitudo res eſt, de qua nos vehementer dubitamus. Ipſos Iudaeos atque Graecos Scriptores, qui ante Chriſti tempora et paulo poſt vixerunt, teſtes conſtituit. Fuerunt etiam, qui hac de re in ſubſequentibus atque recentioribus temporibus ſunt commentati. En primos teſtes, ipſos Iudaeos et Graecos, ad quos nos, tamquam ad fontes, miſit! Quam leues ſunt! Quanta falſitas in illis atque inconſtantia deprehenditur, ſi, morbos olim daemones fuiſſe, vel animas mortuorum, iſtorum fide Auctor eſt innixus! Adſpice ſecundos teſtes! Quanta ſuſpicio eſt, in quam ceciderunt! Vt vix habeas, quo vertas te, ſi veriores et certiores quaeras, prioresne, an ad poſteriores? Ne vero via ac ordo hic deſideretur; *primo* contra illos *ſingulatim*; *deinde* quoque *generatim* animaduertam.

§. IIII.

Quapropter SEMLERVS *Cel. bene feciſſet, ſi* 1.) *nos non ad ſcita Poëtarum miſiſſet.*

Primo, cur nos, ſi ſingulatim procedamus, ad ſcita et carmina poetarum miſit? Cur ire nos ad HESIODOS iuſſit? Cur mentionem VIRGILII fecit? Cur teſtis Cel. Viro HOMERVS fuit: ſi, quid vocabula *δαιμων*, *δαιμονιος* atque *δαιμονιζομενος* olim atque inprimis *proprie* ſignificauerint, ex ſuis quaſi fontibus ſit hauriendum: cum ſummus iam ARISTOTELES perſpexit: *ἀλλα πολλα ψευδονται ἀοιδόι* c):
Cum tritum quaſi atque prouerbium eſt:

Pictoribus atque poetis
Quidlibet audendi ſemper fuit aequa poteſtas d):

Cum nullus vmquam poetarum fuit, qui rerum nomina non interdum permutauerit: cum indoles id iamiam atque natura poetarum exigit, vt, quod ab aliis *proprie* effertur, illud poetae *improprie* et tropis eloquantur: verbo, ipſe SEMLERVS Cel. illorum ſcita *ludibria* vocauit. Fingat HESIODVS animas demortuorum, quae *τοι μεν Δαιμονες εισι, Διος μεγαλȣ δια βȣλας - - - φυλακες θνητων ανθρωπων, Οἱ ρα φυλασσȣσιν τε δικας καὶ σχετλια εργα, - Ηερα εσσαμενοι, παντη φοιτωντες ἐπ' αἰαν:*

c) *Metaphyſ. Lib.* I. Cap. II. pag. 263. Tom. IV. Opp.

d) HORATIVS *de arte poetar.* verſ. 9.

αιαν e) fictio id erat, et praeter eam nihil, apta tamen; in multis enim *δαιμονες* et animae humanae conueniunt: immo necessaria poetae, a castris Christianorum alieno. Sume enim poetam: et tolle omnia figmenta; quid remanebit? Pone non Christianum: *manere posse animam hominis post mortem*, hoc omne erit, si multum concedis, quod cum HESIODO sperabit. *Vbi* sint vero futurae, et *fata*, quaenam illorum? in hoc, quemadmodum reliqui, sic etiam HESIODVS, a vera religione auersus, coecutire *f*), et, si quid de daemonibus audiuerat, animas illis adsimilare poterat. *Sic*, inquit TVLLIVS *g*), *permanere animos, arbitramur consensu rationum omnium: qua in sede maneant, qualesque sint, ratione discendum est. Cuius ignoratio finxit inferos, easque formidines, quas tu contemnere non sine causa videbare. In terram enim cadentibus corporibus, hisque humo tectis, ex quo dictum est humari, sub terra censebant reliquam vitam agi mortuorum. Quam eorum opinionem magni errores consequuti sunt: quos auxerunt poëtae. Frequens enim consessus theatri, in quo sunt mulierculae et pueri, mouetur audiens tam grande carmen:*

Adsum, atque aduenio Acharonte, vix via alta atque ardua
Per speluncas saxis structas asperis, pendentibus,
Maximis Vbi rigida constat crassa caligo inferum.

Tantumque valuit error, qui mihi quidem iam sublatus videtur, vt corpora cremata cum scirent, tamen ea fieri apud inferos fingerent, quae sine corporibus nec fieri possent nec intelligi. Animos enim per se ipsos viuentes non poterant mente complecti: formam aliquam figuramque quaerebant. Inde

e) §. IV. *Dissert.* pag. 6. Num. 4.

f) Summe Venerab. WALCHIVS in *Lex. Philosoph. Art.* Seelen Unsterblichkeit, pag. 2304. et Praesid. Sittenlehre Jesu. I. Th. 2. Absch. 1. Cap. 2. Abh. §. 161 - 163. pag. 146. 147.

g) *Quaest. Tuscul. Lib. I.*

HOMERI *tota* Νεκυία: *inde ea, quam meus amicus* APPIVS νεκρομαντία *faciebat: inde in vicinia nostra Auerni lacus.*

Vnde animae excitantur obscura vmbra, aperto ostio
Alti Acherontis, falso sanguine, imagines mortuorum.

Has tamen imagines loqui volunt, quod fieri nec sine lingua, nec sine palato, nec sine faucium laterum, pulmonum vi et figura potest. Sumas itaque, hoc HESIODVM quoque fecisse: quis inde, ipsos daemones HESIODO nil, nisi animas, concludet, demortuorum fuisse? In ipsa scriptura sacra mentio των ισαγγελων est facta *h*): quis vero hacce hominum et angelorum collatione eo abutetur, vt, si sermonem inueniat, de angelis institutum esse a scriptura sacra, illam, nunc credat, de hominibus tantum loquutam fuisse? Quale itaque erit beneficium, et quanto nos adiumento adficiet, si, quid δαιμονιζομενος veteribus poetis significauerit, a Viro Cel. didicerimus? Quis propriam vocis significationem atque impropriam permutabit? cum logici id iamiam nobis et primae lineae hermeneutices interdicant? Sed talem se omnino gessit Cel. SEMLERVS, cum ad scita poetarum ibi recurrit, vbi, quid vere atque proprie quoddam vocabulum olim significauerit, quaerebatur. Cuidam vero propriae atque verae notionis, quam δαιμων inuoluit, documenta promittere; et illis scita poetarum immiscere: quis illa admittet? Cur SEMLERO Cel. non in mentem TERTVLLIANVS venit, obiiciens vel tum temporis poetis: *Quis non poeta dedecorator inuenitur Deorum i*)? Quum scita poetarum SEMLERVS Cel. citauit, valde optarem, vt recordatus esset, *quibus inuentis poetae statum animarum post fata et apud inferos deprauauerint.*

h) Luc. XX. Cap. 36. vers.

i) *aduers. gent.* Cap. XIV. Conf. BVDDEI dissertat. Φιλοσοφος Φιλομυθος, *hoc est, philosophus fabularum amator, et Analect. histor. phil.* pag. 45. seq. et *praefat. iisd. anal. praemiss.* pag. 14. seq. vbi plura hac de re dicta sunt.

uerint k). Ergo dabo, animas humanas morbosque hominum vehementiores a poetis Christi tempore δαίμονας salutatos fuisse: more hoc poetarum est factum, id est, non certo atque proprio vocabulo, sed propter quandam similitudinem, quae inter animas humanas atque daemones intercedit, animas humanas et morbos grauiores poetae adpellarunt daemones: *Poetarum ista sunt*, CICERO iam olim atque in pari caussa respondebat: *nos autem philosophi esse volumus, rerum auctores, non fabularum l)*. Et alio loco: *Videsne*, inquit, *poetae, quid mali adferant? Lamentantes inducunt doctissimos viros: molliunt animos nostros: dulces sunt: ad malam domesticam disciplinam vitamque vmbratilem et delicatam accedunt, neruos omnes virtutis elidunt m)*. Quodsi itaque poetae tantum producti fuissent, tunc AVCTOR Celeb. ne quidem effecisset *possibilitatem*, vt aiunt, illius notionis, quae in dubium vocatur. Ita nihil est totum illud argumentum, quod a poetis veterum sumebatur, daemones olim animas, siue morbos grauiores fuisse! Ita vera quoque in hacce caussa verba TVLLII manebant: *Aut quid negotii est, haec poëtarum et pictorum portenta conuincere n)?* At quanta potestas atque vis erat, quam huic argumento Auctor attribuebat! Parum abfuit, quin ex solis hisce poetarum exemplis atque similibus iamiam SEMLERVS Cel. illud effecisset, quod statim et ab initio satis fidenter de Graecis dicebat: *Nam vulgata est*, inquit, *illa sententia Graecorum, δαίμονας fuisse et dici homines mortuos; quorum, quae superfit, pars non mortalis, corporeis quasi vinculis et limitibus iam magis soluta et humanarum rerum nexu non exeat, et operandi facultate iam maiori gaudeat; intelligendi et sciendi praecipue vsu polleat, qui ad humanas iuuandas, impediendasque res maxime ab illis transferatur. Bonos homines post mortem bonos δαίμονας, malos autem malos fieri, et*

k) MOSHEMIVS in notis ad CVDWORTH. *Syst. intellect.* §. XXI. pag. 1046. seq.

l) *Lib. II. Tuscul. Quaest.*

m) *Lib. III. de Nat. Deor.*

n) *Lib. I. Tusc. Quaest.*

et beneficiis maleficiisque in alios viuentes Deorum iussu pergere o).

§. V.

2.) *Nulli oratores atque Moralistae erant in hacce caussa tanquam testes admittendi.*

Poetis, testibus in hacce caussa aegre ac difficulter admittendis, oratores et disciplinam moralem tradentes, proxime accedunt, ad quos SEMLERVS Cel. etiam prouocauit. Et horum est interdum, vt, relictis significationibus propriis verborum, ornamenta quaerant et *σχηματα* verborum. Nec exspectari ab his semper potest, vt res, quas tractant, suis certis et propriis vocabulis eloquantur. Ipsi SEMLERO Cel. debemus, *ludibria olim Poetarum ad mores hominum emendandos, ad nouum emolumentum ηθικω loco inde comparandum, atque ad ηθικον inter homines magis magisque prouehendum, translata, istisque hominum animos grauiter imbutos imo interdum impletos fuisse p*). Si oratores, atque quos dicunt, *profanos* moralistas supponas; quam quis non *aegritudinem* atque *insaniam* omnisque generis morbos alios legerit, quos illi, qui de moribus atque de vitae ratione praecipiunt, nostris animis attribuunt! Quam porro quis non *mentis medicinam* aliasque res longe plures viderit, de quibus in morum disciplina frequentissimus est atque saepissime vberrimus a propria verborum significatione omnique consuetudine sermo abhorrens *q*)! Si a profanis ad *sacros* oratores et quidem ad illos pergis, qui ex ecclesiae *patribus* disciplinam morum excoluerunt; quam saepe atque interdum etiam vehementer illos deprehendes, a propriis verborum significationibus discessisse! *Patrum*, inquit Beat. BVDDEVS, *seu veteris ecclesiae doctorum, eloquentiam, turgidam subinde tumidamque, et tum etiam, cum de argumentis diuinis, quae simplicem planamque orationem postulant, loquuntur*;

o) §. IV. pag. 5. Diss.

p) pag. 7. Dissert. SEML.

q) Legat, si quis exempla desideret, CICERON. Lib. III. *Tuscul. Quaest.*

quuntur, elatam nimis, figurisque et hyperbolis scatentem, a sobria illa comtaque dicendi ratione, cuius in perspicuitate, exactaque rerum explicatione, praecipua laus est, discedere; viris doctis iam pridem est obseruatum. Accedit, et cum priori vitio coniunctum est, quod Sophistarum instar verborum lenociniis, argumentisque oratoriis, et ad fallendos incautos, aptis, fucum potius haud raro facere, quam claris, euidentibus, solidisque rationibus, quod dicunt, demonstrare videantur — Plerique ex veteribus in exercendae eloquentiae argumentum moralem doctrinam excoluerunt r). Idem et pluribus comprobat IOANN. DALLAEVS *s*), qui ex instituto ostendit, *non facile esse, patrum scripta intelligere, tum propter linguas et idiotismos, quibus vtuntur, tum propter rerum explicandarum variis rhetoricae et dialecticae artificiis obscuratam et impeditam rationem, tum quod plerasque voces alio, quam qui nunc in vsu est, sensu vsurpent t*). Totas, scimus, familias ortas exinde esse, quod illi, qui de moribus egerunt, non propriis semper verbis, atque, vt consuetudinis erat, vsi fuere. Nam quis est ille, qui de multiplici via et ratione, *mystice* ac *apophtegmatice, parabolice* atque *paradigmatice* tradendi disciplinam moralem nihil audiuerit? Adeat BVDDEVM *u*) et PASCHIVM *x*), qui id ignorat, quod omnes sciunt, qui rerum atque artium sunt periti. Et cui ignota *prouerbia* erunt, quibus id, saepe vidimus, inuolutum et quasi implicatum esse, quod vitanda pariter atque facienda docebat? Legat sacram scripturam nostram, qui varia atque pulcherrima rei huius specimina desiderabit. Quem

r) in *Isagoge Lib. II. Cap. III. §. IV. pag.* 551. *§. V. pag.* 636.

s) *de vsu patrum Lib. I. Cap. V. pag.* 120. *sequent.*

t) Legenda inprimis, quae *pag.* 140. *seq.* hac de re DALLAEVS disserit. Iungendus vero IOANN. CLERICVS *art. crit. tom. I. part. II. Sect. I. Cap. XVI.* vbi historiam rhetoricae tradit, *pag.* 486. *seq.*

u) in *Isagoge Lib. II. Cap. IV. §. II. pag.* 611. *seq.*

x) *de variis modis moralia tradendi.*

Quem ὑψηλα τα ὀρη fugiunt, quae ταις ελαφοις olim ab oratoribus incutiebantur: quem πετρα καταφυγη, quae τοις λαγωοις oſtendebatur? Quis ergo oratores, arbitros, in hacce cauſſa et teſtes, admittat? Aut quid valebit, ſi illi ad veram atque propriam vocis ſignificationem confirmandam producuntur, qui idem, quod poetae, conſequi dicendo volunt, animos noſtros molliunt, dulces eſſe volunt, prae ſe nonnumquam ſpeciem doctrinae maximan ferunt, inherere penitus in mentibus noſtris, et quae efficere adhuc plura cupiunt? At multi huc referri poſſunt illorum, quorum auctoritate vſus eſt Cel. SEMLERVS ad illam vim et poteſtatem confirmandam, quam verbis: δαιμων atque δαιμονιος non nobis modo, inuitis Theologis omnibus, vt nobis videtur, attribuit *y*). Quid mirum itaque, ſi etiam ex hisce diſputatis colligam

y) Ponam, quod monuit iam *Lud. Viues* ad AVGVST. *de ciuitate: Platonicos quosdam ſcriptores etiam adfectus daemones appellaſſe* (pag. 8. Diſſ. SEML.). Forte inde inualuit haec ſignificatio, quod plurimi illorum *parabolice* atque *myſtice* illud, quod verbis efferebant, eloquebantur. Vid. BVDDEVS in *Iſagog. Lib.* II. *Cap.* IV. §. VIII. pag. 674. EHREGOTT DANIEL COLBERGIVS *in dem hermetiſch-platoniſchen Chriſtenthum*, *Part.* I. *Cap.* I. §. XI. ſeq. pag. 47. ſeq. et FR. CHRIST. BVCHERVS *in Platone myſtico*, *in Pietiſta rediuiuo*, aliisque ſcriptis. *Impetus animi* igitur *vehemens* παραδειγματικως, vel etiam metonymice, ſicut effectus pro ſua ponitur cauſſa, δαιμων *dici poterat.* Dabo inter alia quoque CHRYSOSTOMO ſequentia verba: μεγας ὁ δαιμων η αμαρτια. Nihil nocebit, quum 1.) omnibus, qui noſtra legerint, notum ſit CHRYSOSTOMVM *oratorum non ſui modo, ſed ſequentium etiam ſaeculorum principem fuiſſe.* Quum 2) *eloquentia non alibi, quam in ea doctrinae parte, quae de vita recte inſtituenda praecipit, ampliorem campum inueniat, itaque aliter vix potuerit fieri, quam vt ſaepiſſime, quae ad moralem diſciplinam ſpectant, argumenta* CHRYSOSTOMVS *pertractaret, interque illos emineret, qui totam doctrinam moralem tantum in exercendae eloquentiae argumentum excolebant.* BVDDEVS *in Iſagoge Lib.* II. *Cap.* IV. §. V. *pag.* 632. *atque* 636. Quum 3.) CHRYSOSTOMVS *in tertia illa parte, in quam cum reliquis duabus ſuos ſermones plurimos diuiſit, et quae ſemper moralis ſeu ethica fuit, ſaepiſſime in paradoxis*

gam nouam caussam, cur testes SEMLERI Cel. veritate debita et fide, quae requiritur, sint destituti!

D 2 §. VI.

doxis exspatiatur. Vid. FRANC. SIXTVS *Senens.* in *Lib. IIII. Bibl. sanct. Lib. IV.* pag. 318. atque HENR. IVL. SCHEVRLIVS in *Bibliogr. mor. §.* CCLXIII. pag. 145. Quum 4.) etiam hocce Theologi summi atque consummatissimi, erepti tamen nobis, Beati, inquam, IOAN. FRANCISC. BVDDEI iudicium de CHRYSOSTOMO legatur: *Multa* CHRYSOSTOMVS *in suis operibus recte et praeclare dixit, quod nemo temere diffitebitur; semper tamen meminisse oportet, eum oratorem esse, adeoque nec in verbis, nec sententiis vbique exactum. Nam ad demulcendas aures, ad concitandos in adfectum animos, magis, quam ad conuincendum intellectum, quam ad veritatem, aut* ακριβως *proponendam, aut rite demonstrandam, istorum hominum sermo comparatus esse solet. Hinc et, vt in iis, quae a* IOANN. BARBEYRACIO *ei obiiciuntur, diluendis, multum ponamus operae, necesse non est.* In *Loc. §.* et *Cap. citat.* pag. 633. Quum 5.) CHRYSOSTOMVS ab hocce, iam laudato, Viro beato, expressis verbis illis veteris ecclesiae doctoribus adnumeretur, in quibus *eloquentia turgida et tumida, elata nimis, figurisque et hyperbolis scatens oratio, argumenta oratoria, lenocinia* et eiusmodi plura deprehendantur. In *Libr.* II. *Cap.* III. *§.* IV. pag. 551. *Isagog.* Vt illud iam omittam, quod 6.) legimus, a DIONYSIO PETAVIO de CHRYSOSTOMO eiusque eloquentia iudicatum fuisse. Nam, *multa sunt,* inquit PETAVIVS, *a sanctissimis patribus praesertimque a* CHRYSOSTOMO *in homiliis adspersa; quae si ad exactae veritatis regulam accommodare volueris, boni sensus inania videbuntur. Quippe declamatorio illo more ad imperitam fere multitudinem exaggerandi caussa, et subito quodam impetu dicendi, ac colore profusa, feruntur plerumque licentius. Vnde ex aliorum comparatione locorum vel conciliorum potius, ac patrum, temperanda, et in gyrum veritatis reuocanda sunt. In animaduersion. ad* EPIPHANII *haeresin LIX. pag.* 244. Esto tandem, CYRILLVM, *hierosolym. catechef.* 16. 7. το πνευμα την αμαρτιαν vocasse: et quid SEMLERVS Cel. tum habebit? *Praeparare quidem suis in Catechesibus* CYRILLVS *animos Catechumenorum volebat; copiosiori tamen sermone, quam catechetica tractatio requirit,* CYRILLVS *vtitur; nec systematis plenam imaginem exhibet, cum nexus ac ordo systematicus in hisce catechesibus non inueniatur. — Quod et ex ipsa libri prioris inscriptione nonnulli concludere quodammodo voluerunt.* Est autem: Κατηχησις Φοτιζομενων εν Ἱεροσολυμοις σχεδιαθεισα: et *extemporaneos istos vere esse*

§. VI.

3.) SEMLERVS *in orbem suos testes, siue per meum circulum laudauit.*

Deinde nec ob hancce caussam a me impetrare potui, vt firma atque sancta putarem testimonia, quae dixit de daemonibus ex veterum aeque atque ex recentiorum mente Cel. Auctor. Pone, quemdam re vera quid dixisse de daemonibus, quod rei, quam defendit, conducebat: sume, quosdam ex testibus, productis, morbos vel animas δαιμονας vocasse; en laudes, quibus tunc illos adfecit! vt coelum, crederes, Auctorem Cel. suiscum petere voluisse. Fac autem, quosdam contra sensisse de daemonibus, illosque tam a mor-

esse sermones, hoc, inquit BVDDEVS, *facile cognosces. In Lib. II. C. III.* §. VII. *pag.* 348. *Isagog.* Ne illud iam in medium producam, quod de CYRILLI *Catechesibus* iam olim ANDREAS RIVETVS iudicauit. Nam CYRILLI, inquit, *catecheses ad illuminatos, ex variis scripturarum locis, quasi centones sunt consutae, et in rebus etiam non ita necessariis ad nauseam vsque prolixae.* In *Critic. sacr. Lib. III. cap. X. pag.* 292. Sed multum interdum interest, paullulum de iure suo cedere, si lis et controuersia est orta. Cedam ergo et contraham vela disputationis. Nihil nunc dicam de *figuris* et *hyperbolis*, de *variis verborum lenociniis, rhetoricaeque artificiis*, quibus vsi sunt saepe, instar *Sophistarum*, boni patres. Sanctiora et longe praeclariora exempla nunc concedam, quibus CYRILLVS atque CHRISOSTOMVS το πνευμα atque τον δαιμονα την αμαρτιαν vocarint. Dicam, CYRILLVM atque CHRYSOSTOMVM ipsum nostrum Saluatorem, *Matth.* 16, 13. aliosque viros, diuinitus adflatos, 2 *Samuel.* 19, 22. *Malach.* 2, 7. 3, 1. *Luc.* 7, 27. et ceteros, hac in caussa imitatos esse: et tamen vix credo atque persuadeo mihi, exemplis CYRILLI et CHRYSOSTOMI hic aliquid probari posse. Quemadmodum enim ex primis Theologorum compendiis iam iam patet, non proprium Theologos nostros et verum significatum vocabuli, *angelus* et *Satan*, in hisce atque pluribus sacrae scripturae effatis concedere solere; sic etiam et longe grauiora, quam CYRILLI atque CHRYSOSTOMI documenta erant, desiderabunt, quibus, quid δαιμονιος et δαιμων olim *vere* atque Scriptoribus proprie indicauerit, ipsis certum satis et clarum fiat. Conferatur Praesidis Sittenlehre Jesu, 2 Theil, 1. Cap. 1. Abhandl. §. 344-345. *pag.* 263. 264. vbi de hisce atque talibus similitudinibus pluribus, quae ab doctoribus morum mutuantur, fusius praecipitur: modus tenendus indicatur, et quid ad talia, ab ipsis Viris, inspiratis, adhibita exempla exculpanda proferri possit, accurate exhibetur.

a morbis, quam ab hominum animabus diſtinxiſſe: quam leues illi atque nunc parui fiunt, vt, nullos, fere crederes, vmquam fuiſſe z). Quem vero, ſi rem ſerio tractamus,

et

z) Vt ordiar a primis teſtibus, quos elegit ſibi: ſupra Graecorum *poetae* grati Cel. Viro atque graues teſtes erant. Nunc *ſenſu arctiori* HOMERVS hocce vocabulum et *genere loquendi obſcura* vſurpat. *Illud*, cum daemones in Iouis honore atque ſocietate numerat: Δωματ' ἐς αἰγιοχοιο Διος μετα Δαιμονας ἀλλȣς. *Hoc*, cum daemoni, auctori, morbum ingentem tribuit, atque dixerat: *in ipſum daemon infeſtus irruerat.* Antea ſcita Graecorum *poetarum* primo loco ponebantur. Nunc, qui illorum dogmata ad mores de daemonibus transfert cum PLATONE, ille videtur *ludibria* poetarum ad emendandos hominum mores transtuliſſe. Nunc *veterum philoſophorum modum loquendi neutiquam licet negligere.* Nam adferebatur hicce locus TERTVLLIANI: *Daemonium voces hominem, aut immunditia aut malitia, aut inſolentia aut quacumque macula.* Quondam vero THALES *incerto ſenſu*, mundum, dicebat, *daemoniis impletum* eſſe. Vt laudes iam ſilentio premam, quas Auctor videlicet in PLATONEM congeſſit. Non enim ſatis erat, PLATONEM *ſenſu ſiniſtro* Deum Δαιμονα μεγιςον, et πραγματα ipſius δαιμονια dixiſſe; ſed ita PLATO etiam videtur Cel. SEMLERO *ludibria poetarum ad mores hominum emendandos transtuliſſe, vt, quantum noui emolumenti loco ἠθικω inde paruerit, tantum damni ſimul naturali rerum ſtudio intulerit, ſiquidem daemonum et magiae quaſi ſenſu animos hominum grauiter imbuiſſet, imo impleuiſſet.* Quodſi itaque vere erant nonnulli, qui PLATONEM, daemones ſeiungentem ab hominum animabus, ſequebantur; tunc ſtragem videres, quam noſter illorum fecit! Ad *vulgus* enim *imperitum* atque ad *penitus ignorantes* nunc, qui PLATONIS *decata* ſequebantur, illi pertinebant, atque, ſi credere SEMLERO Cel. ius et fas eſt, adeo tunc ſunt Platonici prouehendi, vt, *Gnoſticorum* et *Manichaeorum familiis* illos adnumerare, vix dubitare debeamus. Sed verte paginam 7. *diſſert.* SEMLERIANAE, in qua Platonici idiotae atque haeretici a Viro Cel. ſalutabantur: vide proxime ſequentem: lege, Platonicos quosdam ſcriptores *affectus* nunc *etiam daemones appellaſſe*: nihil in illis nunc corrupti, nihil ſuſpecti atque improbi deprehendens; veri nunc atque vocati teſtes habentur. Nam *inde* nunc *inualuit*, ſi voluit ſcilicet, *haec forte ſignificatio vocabuli noſtri, quod quidam mentem et animum noſtrum* δαιμονα *dixerunt*: nunc *certe alia vix poteſt ratio inueniri, cur* μανια, δαιμων, μαινεσθαι,

κακοδαι-

et qualem haecce omnia taliaque longe plura, quae corradi potuiſſent, mouebunt? Verba vocabit, et praeter

κακοδαιμονας, *toties iungantur et componantur, niſi ad ipſius mentis, quae eſt ſui ſibi bene, male, conſcia, conditionem et ſtatum reſpiceretur.* Id, atque tantum valebat, quosdam Platonicos affectus daemones vocaſſe! Paucis lineis ante ARISTOTELES daemones tales nullos ſtatuit, quales PLATO ab anima noſtra humana diſtinguebat. Si vero poſt confundunt quidam ex Platonicis Scriptoribus animam humanam atque affectus cum daemonibus; tunc credidit ARISTOTELES tales δαιμονας, quales PLATO defendit. Nam tunc confuſio inde videtur Auctori Cel. inualuiſſe, quod ARISTOTELES animum et mentem noſtram δαιμονα dixit. Iam ad *Medicorum* et *Phyſicorum* ſermonem cum Viro Cel. attendas: ne hilum quidem videbis, quod monuerit noſter, ſi haecce tantum HIPPOCRATIS de *nomine morbi ſacri* cogitata ſupponas: *Mihi quidem, qui hunc primi morbum ſacrum dixerunt, tales eſſe homines videntur, quales ſunt adhuc magi, agyrtae et faſtuoſi. — Ideo verborum et carminum miracula adhibent, vt, ſi illo morbo correptus moriatur, ipſis deinde excuſatio non deſit, ſiquidem medicinam nullam aegro dederint, quae forte nocuerit.* Grata ſunt illa verba HIPPOCRATIS atque accepta Cel. SEMLERO, nihil addit, probat, optima cuncta videntur. Sed ſumas, *Cappadocem* ARETAEVM, qui de eodem morbo, δαιμονος δοξης εις τον ανθρωπον εισοδȣ, mentionem faciebat: tunc coniecturas vide! Nam tunc ARETAEVS *Cappadox* illud non ipſe credidit, quod dicebat, ſed *propter opinionem* ipſe dicitur daemon, hominem ingreſſus.

Sed forſitan, SEMLERVM Cel., credis, hunc morem ſcriptoribus tantummodo Graecis geſſiſſe? Hoc ipſum iamiam de fide teſtium, quos collegit, multum et ſatis detraxiſſet. Falſo tamen crederes, ſi tibi in mentem vel illud veniret. Siue enim *interpretes,* qui ſolent LXX. vocari, ſupponantur eorumque de daemoniacis doctrina: ſiue ab illis ad alios Graecos ſcriptores progrediaris; illud, propter quod noſter Auct. diſplicet, ſemper videbis. Non intermittit Cel. Auct. conſuetudinem eos laudandi, qui illud, quod ipſe velit, verum eſſe, dixiſſe ipſi videntur: vituperandi autem, ſi contra interdum dixerunt. Nam *quod ad Graecos interpretes attinet, quos ſolemus* τȣς *LXX. appellare,* Cel. Auctor ne verbum quidem regerit, ſi illi DAEMONIA *ſcribunt loco* SEIRIM, *loco* SCHED, *loco* GAD, *loco* ZIIM et απο συμπτωματος και δαιμονιȣ μεσημβρινȣ, *pro quo haebraice exſtat:*

ter ea ne hilum quidem, quicumque illa ita diiudicabit, vt neutram in partem moueatur. Vel si a nobis mul-

exstat: a lue seu excidio, quod destruere solet a meridie. Sumas, qui crediderunt, *exstitisse omnino incorporeas substantias, quae nomine* SEIRIM, SCHEDIM *etc. veniunt, quae sui copiam hominibus fecerint, et haec illa documenta suae auctoritatis potestatisque re ipsa dederint*; tunc illi vel quoddam defendunt, *quod ex his quidem locis et nominibus nemo confectum esse statuet, nisi qui iam plenus sit ipse talium opinationum: quod tamquam mera coniectura ineptissime tractari atque loco versionis litteralis recenseri debet: de quo scriptura sacra ne γρυ quidem meminit, nec dixit vmquam, nec cogitauit: cuique caussam et iustam rationem subesse atque existere omnino tam potentes auctores illarum mutationum in rebus ad homines pertinentibus, quorum esse credebantur, his in locis nec dicitur, nec etiam dici, si diuinam religionem, eiusque ius et fas intelligimus, poterat*: vel tales tunc tibi ex LXX. *interpretibus* elegisses, *qui vulgari modo hic loquuti atque vocabulis vti voluissent, quae modo ad plebem graecam atque ad opiniones vulgatas inter gentes atque profanas miro significatu scatebant, atque deinde ob malignitatem ingenii plebeii tantum tolerabantur.* Sed crede nunc interpretes, qui forte το δαιμονιον *infandum atque inusitatum quoddam, infestum et repentinum morbi genus, a vento quodam pestifero ortum*, dixerunt: tunc bene tu et omnes statim teste SEMLERO cel. crediderunt: δαιμονιον *recte reddiderunt: sagaces fuerunt, prudentes interpretes bibliorum hebraeorum, tales, qui id tamquam religionis magistri fecerunt.* Si id δαιμονιον LXX interpretes dixerunt, quod *factum quodcumque inusitatum* et *aliis ignotum* adpellatur: tunc id fecerunt, *quod graeca loquendi consuetudo ferebat.* Si vero *caussam ignoratam siue substantiam non sub sensus cadentem atque hominibus infestam*, defenderunt in δαιμονιζομενοις: tunc *vanam* et *insanam opinationem* fouerunt, *illud ad obsessos* aduocarunt, *quod homines ordinis tantum inferioris per superstitionem repererunt, atque tamquam opinionem ex gentium commercio hauserunt atque confirmarunt.* Aliorum Graece de daemoniacis loquentium, Iudaeorum, tum illorum, quibus apocryphos libros debemus, tum maxime IOSEPHI atque PHILONIS descriptiones atque opiniones *vetustissimae* sunt Cel. SEMLERO, atque *inter plures gentes olim receptae destinatoque consilio desumtae, non negligendae, seriae, ab iis, qui in alios student, non profectae, tales, quae ad orationes Iesu illustrandas tamdiu multum faciunt, quamdiu* δαιμονες *vel innuunt* πνευματα πονηρων

multum SEMLERO Cel. concedatur; elogia ſine vi, ſine pondere erunt, atque vituperationes intempeſtiuae, quae

πονηρων mortuorum ανθρωπων eſſe, vel ψυχας nobis exhibent in daemoniacis, κατα τον αεςα πετομενας; vel ita comparatas ſiſtunt auctorum narrationes, vt facile adpareat, illos προς τȣς εξω loquutos eſſe, et multa narraſſe, quae plebis quidem cauſſa a Iudaeorum Doctoribus reperta atque per manus tradi praecipique tantum vulgo, minime autem intra ſindonem admitti debebant. Defendas autem, contrarium illos docere nos voluiſſe: illico et, vti SEMLERO Cel. viſum fuit, *profecto quidem et facile produnt parum ſobrium atque eruditum prudentemque auctorem, plebi potius atque imperitae multitudini deſtinatum, arbitrum et moderatorem inſcitae et vulgatae ſuperſtitionis, euntem in ſententias et ludibria, in commenta et ſomnia vetularum taliaque denique narrantem, quorum in ſacra noſtra ſcriptura nec vola eſt, quod dicitur, nec veſtigium vllum.* §. V. et VI. Diſſ. *dent.*

Iam ad oracula *Rabbinorum* cum Viro Cel. in §. VII. venias: tunc, ſi SEMLERO Cel. credis, illos *ſummatim* in *Rabbinis* habebis, *quorum ingenium hacce in cauſſa multo magis, quam graece ſcribentium, ſpectatur. Nempe hi omnino ανατολικην illam διδαχην, traditionem de rebus et cauſſis non corporeis, ſollemnem, inter ſapientes cunctos oriente ſub ſole celebratiſſimam, ſubtili commentandi genere in ipſam religionem intuliſſent. Dici itaque non poſſet, quam illi olim religionis et dogmatum plebi ſuadendorum antiſtites, animos omnium impleuiſſent miris miraculis, quotidie audiendorum, videndorum, ſentiendorum daemonum. Haec olim iſtius orbis myſteria, vario, qui animos percelleret, apparatu inſignita; quibus alii conſilio optimo vſi fuiſſent, vt vana olim et doctioribus non ignorata commenta, tandem in axiomatum faſtigium euecta fuiſſent, quae locum ηδικον ſeueriſſime et ingenue ad cunctos et perſuaderent et confirmarent: alii autem his, tamquam πολιτευματι bene componendo, repertis maxime ſtuduiſſent. Eſſet peruerſum atque illiberale Iudaeorum de his rebus diſputandi genus hominumque, qui eo imbuti fuiſſent, inſanabile ingenium. Corrupiſſent in toto orbe doctrinas, deſerti fuiſſent doctrinis ſanis, veris, ſalubribus, exemploque et piaculo. In fatali daemonum prouincia conſtituti fuiſſent. Effeciſſent, vt longae totaeque familiae illorum exſtitiſſent, qui libros omnes, antiquioris foederis teſtes, propter daemones, quos, credidiſſent Rabbini, inueniri in iſtis, plane abieciſſent, et vehementi odio proſequuti fuiſſent. Ab exilio babylonico inde iam angelorum et daemonum maxime ſtudioſi fuiſſent,*

quae nocent magis et detrahunt, quem ad rem vllum vſum adfe-rant, cuius gratia fundebantur. Nam quando et apud quem teſtis

fuiſſent, ſacrisque caeremoniis, quibus illorum benigna miniſteria adſciſcerentur, infeſta autem vis auerteretur; multum operati. Vetuſta terriculamenta cum gentibus crediðiſſent atque honoraſſent, a vera Dei cognitione et religione non ſeiungenda, ſed ſtudioſiſſime potius conſeruanda. Paucos inuenies, ſi a MAIMONIDE cum Viro Cel. diſcedis, Rabbinorum, *qui ſanius de hocce daemonum negotio ſenſerunt.* Vnicus MAIMONIDES ceteros omnes hic poſt ſe reliquit: *rem, quae in multis egregiis viris deprehenditur, defendit: philoſophiae ſtudio non parum profecit: iisque doctioribus eſt adiungendus Iudaeis, quibus vana de daemonibus commenta non ignorata. Vnicum enim* MAIMONIDEM *Cel.* SEMLERVS *obſeruauit, cuius ea eſt ſententia in Sabb.* 11, 3. *Spiritum malum vocant omnes ſpecies morborum, qui vocantur melancholia. Vnico* MAIMONIDI Δαιμων *eſt ſpecies ex morbis dictis, quae facit, vt aegrotus fugiat, contra delectetur ipſe in tenebris et in ſolitudine, tempore paroxysmi.* Vnici MAIMONIDIS ſapientia id attingit, *vt malus ſpiritus ea ſit infirmitas, quae ex receſſu cerebri procedit, vnde mens perturbetur. Cetera multitudo doctorum ſeueram doctrinam,* id eſt noſtram hic, teſte Cel. SEMLERO, *prodiderunt.* §. VII. SEML.

Nec alium in Viro Cel. laudatorem atque vituperatorem deprehendes, ſi vel ſententias *Chriſtianorum* de daemoniacis ſumis, quas obſeruauit. Nominat nobis multos ex adſeclis Chriſti, *a quibus inſanae narrationes celebrabantur.* Dicit de iſtis, *qui vel ipſi fide bona, rei exemplo inepto decepti fuiſſent, vel fraude ſedula vſi, vt iſta improba experimenta nec aliis vmquam deeſſent. Sunt ipſi plurimi Theologorum tales commentatores, qui multa ore magno vbique de daemonibus loquuntur.* Fecit mentionem Chriſtianorum, *qui tantum ad gentes profanas locosque inter iſtas domeſticos atque amatos doctrinam de daemonibus exponere ſtuduerunt.* Irridet quosdam, atque pro more, id eſt, nimis ſalſe illos perſtringit, *qui cum* CHRYSOSTOMO *nonnullorum ſententiam* ῥηματα γραιδιων μεθυοντων και μορμολυκεια των παιδων *nominare* ſolebant. Fatetur, *vniuerſam patrum daemonologiam conſtare ineptiſſimis opinationibus, quas in faſtigium doctrinarum theologicarum euehi, iure atque merito non patimur.* Loquitur de *bonis quondam patribus, qui de daemonibus ſcripſerunt, ne tantum viderentur minus eruditi, et ſic a tempore illo recte eſſent excuſandi: licet non pati deberemus, in noſtra tempora illa ludibria magno conatu transferri.* Commemorat *imaginem, quae vana tantum auctoritas patrum dicenda, atque*

teftis in fua ipfa cauffa valuit? Vel dicas, quid adhuc probatio, quae in orbem eft facta, praeftiterit? *Volebat* Cel. SEMLE-

de qua ius fas fit, eloqui rem ipfam, ne ifta forte aliis quoque ficut ante fit factum, ita quoque in pofterum obfit et noceat. Inuenit Cel. SEMLERVS, fedulo in Chriftianorum fententias de daemoniacis inquirens, *quos, facile conftet, nimis multa de daemonibus non folum credidiffe, fed et finxiffe.* Incidit in quosdam, *qui hac in cauffa ideo nemo eligeret arbitros vmquam, quia finxerant multa.* Vidit, *qui, ipfos non exigua difficultate fe premi, intelligebant.* Difputat contra nonnullos, *eorumque fundamenta et rationes voluit labefactare.* Nonnulli noftro Interpreti etiam *inftabiles atque varii* videntur. *Longiffimo* autem *numero latini daemonologiis temere funt* noftro SEMLERO olim *ducti.* Scit, *quorum ingenium monachalis daemonologia aut eius ftudiofa defenfio obfederit.* Suntque, *qui facile produnt, fe fabulis et actis fanctorum, quas monachi infani et inepti confcribillauerunt, plus tribuere, quam rationi.* Sed quaeritur: SEMLERVS Cel. quare fit factus tam vehemens tamque grauis obiurgator? In promtu cauffa eft; quemcumque deridebat ex grege Chrifti adfeclarum, ille non cum SEMLERO colligebat: non δαιμονας τας ψυχας των αποθανοντων, non δαιμονιοληπτους forte phreneticos, non πνευμα την αμαρτιαν vocabat. In hoc autem omnino totam vituperandi cauffam pofitam effe, quam fibi fumfit Cel. SEMLERVS, clarum erit, fi ita tantum fcenam mutabis, vt in illam nunc reuera quosdam inducas ex Chrifti cultoribus, δαιμονας ψυχας καλουντες. Nihil hic equidem, etfi cognatione Pythiam attingeres, poteris diuinare, quod cauillationem aut aliud quid huius generis oleat. *Prouidos* e contrario *facrarum litterarum interpretes* nunc atque *diligentes* in illis habebis, *lapfos in tempora meliora, tales, qui non folum memoriam atque ingenium, fed minifterium etiam rationis adhibuerunt.* Οτι αι ψυχαι των αποθανοντων δαιμονες γινονται: hoc Vir Cel. iubet ad *interpretationem meliorem* referri. Si AVGVSTINVS de *Genefi ad litt.* XII, 17. fcribit: *forte* θαιμονιζομενος *reuera phreneticus erat; fed propter ifta daemonium pati putabatur: tunc fine piaculo et fcelere hoc* AVGVSTINVS *fcribere potuit, quum in ifto opere non populum refpiciat, fed intelligentibus operam dedit.* §. VIII. N. 18. Diff. SEML.

Habes, quomodo SEMLERVS Cel. veteres fiue primos teftes, quos adduxit, hic tractet. Intelligas ergo nunc, qualem fe iudicem noftrorum atque Theologorum recentiorum praebuerit. Quam ob rem fruftra inter hos teftes omnes, quos laudauit, WALCHIVM atque MOSHE-

SEMLERVS *noſtros Theologos eo adducere, vt crederent, ſi vellent, δαιμονας olim animas demortuorum et hoc ipſum qui-*

MOSHEMIVM, FROBESIVM, DETLINGIVM atque BVDDEVM, GRAPIVM atque CALOVIVM et plures quaeris alios aeui recentioris, qui rei huic inſignem atque egregiam operam dederunt. Nemo nominatur illorum, etſi totam percurras diſſertationem, quam conſcripſit. Qua cauſſa eo SEMLERVS Cel. ſit ductus, non ego iam, ſed alii diiudicent. Quodſi quis autem eſt, qui BEKKERVM illum, vel WETSTENIVM, vel alios ex noſtris atque hodiernis teſtibus deſiderat: qui ipſos morbos grauiores cum Viro Cel. δαιμονας vocarunt; huic, quod voluit, SEMLERVS Cel. quicquid dedit. Nam non ſolum *viros principes* illos in hacce re noſter nominauit; ſed, ſi ab infelici STKESIO diſcedis, ex cuius libello: *an Enquiry into the meaning of Demoniacks in the new teſtament*, litteris T. P. A. P. O. A. B. I. T. C. O. S. inſignito, SEMLERVS Cel. etiam nonnulla collegit: tunc Auctor Cel. nec vllum ſciuit, qui felicior atque diligentior BEKKERO atque WETSTENIO fuiſſet in iis reperiundis, quae poterat hic et volebat adlegare. *Subobſcura ſunt, quae de geniis et daemoniis alii congeſſerunt, ob ordinis neglectum recentiorumque et veterum miſturam. Ich habe* BEKKERS *Meinungen nicht ſelten beygebracht. -- Dergleichen ich auch im neuen Teſtament bey Durchgehung des Evangelii Matthäi, in Abſicht der Beſeſſenen, mit* BEKKERS *und* WETTSTEINS *Erklärungsarten gethan habe. - - Wie viel greulich ausſehende Geſchichten hat allein* D. BEKKER *beym Lichte beſehen, und als Betrug oder Irrthum klärlich entblöſſet? - - * BEKKER *behält ein ſo groſſes Verdienſt um die Chriſtenheit, als wohl kaum mehrere Verfaſſer. - - Und es iſt allerdings eine beſondere weiſe Regierung Gottes, daß der wichtige und unumſtößliche Innhalt ſeiner bezauberten Welt ſo bekanndt und gemeinnützig gemacht worden*: ipſe SEMLERVS noſter *in der Abfertigung der neuen Geiſter und alten Irrthümer in der Lohmanniſchen Begeiſterung zu Kemberg*, 37. *Seite der Vorrede und des Anhangs* 328. *Seite*, contendit. Tantum doctrinae atque auctoritatis WETSTENIO Cel. Vir attribuit, vt ſibi ab WETSTENIO ſolutionem et reliquorum argumentorum exoptet, quae pro noſtra atque omnium orthodoxorum ſententia de daemoniacis adhuc adferri poſſent. WETSTEIN, inquit SEMLERVS Cel. *hat ſich dieſe Einwürfe nicht einfallen laſſen; ich möchte ſonſt gern ſeine Antwort geleſen haben*, *pag.* 263. *der angeführten Abfertigung etc.* LVCILIVM VANINVM, BASNAGIVM, atque POMPONATIVM, HOBBESIVM, atque STOSCHIVM, mirum videtur,

dem iure atque vere significasse. Ad hoc testes, fide digni, atque veri requirebantur. Vnde nunc autem certitudo atque fides illorum? Hanc Auctor de se ipso sumebat. Laudabat, quod probare volebat; vituperabat, quod prosternendum sibi sumebat. Cur hoc autem fiebat? Cur Auctor suae auctoritati ipsi non parcebat, vt fidem modo aliis conciliaret? Respondeo: *Volebat Cel.* SEMLERVS *nostros Theologos eo adducere, vsque crederent, δαιμονας olim demortuorum animas significasse.* Qualis et quantus orbis est, in quem probatur! Nonne hoc modo ipse testibus adfert suspicionem, ex qua, vt illos vindicaret, omnis officii ratio postulabat? Quid? si quis iure eodem vteretur, quod sibi Vir. Cel. sumsit laudandi atque vituperandi? Quid? si Theologos nunc condemnaret, quorum laudes, vt famam sibi ipse suaeque rei compararet, ad astra quasi atque ad coelum extollebat? Quid tum inde, si laudarentur, de quibus Vir Celeb. tamquam de testibus nostris detrahebat? Nisi me fallunt omnia, ex his effici de nouo potest, a Viro Celeb. testes productos esse, qui fidem adhuc anhelant, quae probari debebat.

§. VII.

4.) *Suspectos nostris Theologis testes* SEMLERVS *Cl. in coelum quasi extollit, et gratos ipsis vituperauit.*

Grauiter illud semper atque Theologus omnis pati debebat, in quod a nobis hactenus est animaduersum. Ast, cur hic tantum Theologos compello atque testor? Contra illud quicumque niti debebat, apud quem auctoritas nihil valet sine ratione. Tanta suspicio iamiam est illa, in quam testes Viri Cel. venerunt! Sed quantacumque sunt illa, ferri possunt, quoad ea, quae nunc monebo, nemo legerit Theologorum.

tur, a Viro Cel. omissos esse. Nam notum est, hos etiam sectam illorum et rationem sequi, quos laudat, quia daemoniacos *insanos*, *furiosos*, *melancholicosque* et sic porro vocarunt. LVCIL. VANINVS in *Dialog.* LIV. p. m. 406. POMPONATIVS in Tract. de *immortalitate animae* pag. 135. et de *Incantat.* Cap. X. HOBBESIVS in *Leuiathan.* Cap. VIII. et XLV. BASNAGIVS in *Exercitat. contra* BARONIVM pag. 635. 637. STOSCHIVS in *concordia rationis et fidei.* pag. m. 8.

logorum. Esto, itaque dicendo quemdam consequi velle, vt δαιμὼν Theologis probabilis videatur, qui tempore Christi morbus vel anima demortui fuit: et testibus productis tamen abuti vsque adeo velle, vt grati Theologis vituperentur, suspecti autem extollantur; quid nunc tibi videtur? Hoc, quia non ex vno atque altero tantum exemplo atque documento patebit luculentissimo, itaque erit *noua* caussa, cur testes, quos SEMLERVS citauit, nemo admittat nostrum Theologorum *a*).

 §. VIII.

a) Non frustra atque vento sum loquutus. Videtur noster proh dolor! eo reductus esse. Vtque huic iterum a primis atque *graecis scriptoribus* ordiamur, PLATO nunc atque ARISTOTELES in medium veniant, quos a Viro Cel. sic intelleximus tractatos esse, vt plurimos maximosque tam veteris, quam nostri aeui Theologos adseclasque Christi habeat aduersos. Vellicatur primo PLATO Graecorum praeter opinionem Theologorum. Et ex multis atque innumeris huius rei testibus, qui produci potuissent, iam nomino modo BVDDEVM nostrum immortalem. Is enim non solum morum disciplinam ipsius ab Viri Cel. obiurgationibus vindicauit; sed totus etiam fuit in eo, vt reliquos commemoraret, qui rem atque philosophiam PLATONIS laudarunt, atque ex firmis inconcussisque principiis demonstrarunt, nullam, si a PLATONIS disciplina discedis, scilicet dari philosophiam, quae magis cum Christianorum dogmatibus conueniat. In *Isagoge* Lib. I. Cap. IIII. §. XXII. pag. 224-226. §. XXXI. pag. 295. Lib. II. Cap. I. §. VIII. pag. 353. Cap. III. pag. 556-560. Et quamquam hoc ad cultum pertinebat, quem Platonici angelis deferebant, quemque, vt ius et fas erat, meminimus, a BVDDEO, tamquam minime debitum, castigatum esse, in *Institut. Theologiae Dogmaticae* Tom. I. Lib. II. Cap. II. §. LV. pag. 589-594; nec tamen ob id taxauit vmquam ipsum PLATONEM suum. Hunc enim diligenter a *Platonicis* cum MOSHEMIO in 41. Not. §. XIV. Cap. IV. *System. intell.* CVDWORTHI, distinguit inter coelites nunc triumphans BVDDEVS, vt ex adlegatis cuilibet patebit; nec id, quod PLATO daemones ab nostris animabus atque ab melancholia discernebat, vmquam improbauit. Deinde Theologis laus accidet inopinata quoque et insperata, quam Vir Cel. ARISTOTELI attribuit. Vtque hoc clarum omnibus reddatur, quod adfirmo; probabo non tantum ARISTOTELEM in se, et quicquid ad illum pertinet, suspectum esse; sed etiam in id vires deinde et neruos meos intendam omnes,

vt

vt pateat, noſtros Theologos STAGIRITAM de re ipſa, ad quam corroborandam citatus erat, non ſine ratione ſuſpectum habuiſſe. *Prius* effici poteſt ex hacce oratione Beati BVDDEI: *Vt vero de ipſa* STAGIRITAE *philoſophia non omnes idem ſentiunt; ita etiam de moribus eius, vitaeque, quam tenuit, ratione, diſcrepantes exſtant virorum doctorum ſententiae. Grauiſſimis vitiis obrutum eſſe* ARISTOTELEM, *ex inſtituto demonſtrat* FRANCISCVS PATRICIVS *in diſcuſſ. peripatet. tom. I. Lib. I. pag. 6. it. pag.* 11. 12. *et* PETRVS GASSENDVS *in exercitationib. paradoxic. aduerſus Ariſtoteleos, exercit.* III. *pag.* 53. *ſeq. Paucis cuncta, quae ei obiiciuntur, complectitur* RENATVS RAPINVS *Tom.* I. *operum, pag.* 280. *ſeq. Immo et inter atheos haud vltimum tenere locum* ARISTOTELEM, *viri docti obſeruarunt. Ex inſtituto hoc egit* VALERIANVS MAGNVS *in libro de Atheismo* ARISTOTELIS, *quem* FORTVNII LICETI *libro de pietate* ARISTOTELIS *aduerſus Deum et homines oppoſuit. Sequuti ſunt et alii, qui atheismum* STAGIRITAE *exprobrarunt, nec ſine ratione, vti a me oſtenſum in theſibus de atheismo et ſuperſtitione. Cap.* I. *§.* XV. *pag.* 39. *ſeq. Rem omnem adcurate confecit, qui ſolide et diligenter hoc argumentum tractauit* IO. GEORG. WALCHIVS *in exercitatione hiſtorico-philoſophica de atheismo Ariſtotelis, quae in parergis eius academicis exſtat pag.* 198. *ſeq. Syſtema ipſum* ARISTOTELIS *Atheismo fauere, poſitum eſt extra controuerſiam; nec tamen etiam errare, qui cum* IO. GEORG. WALCHIO *loc. cit. Cap.* IV. *pag.* 353. *ſeq. in hocce philoſopho atheismum practicum reprehendunt. In Iſagoge Lib.* I. *Cap.* IV. *§.* XXII. *pag.* 227. Non iam in cenſum Ethica veniat STAGIRITAE. Quam, conſtat, non tantum BVDDEVM noſtrum, ſed etiam LVTHERVM iam ceu fontem peſſimum Pelagianorum errorum reieciſſe. *Loc. Lib. et Cap. cit. §.* XXI. *pag.* 297. *Alterum* non tam RVDOLPH. CVDWORTHVS atque IOANN. LAVR. MOSHEMIVS, quam noſter iterum BVDDEVS atque ſumme Venerab. WALCHIVS extra omnem poſuerunt dubitationem. Illi, vbi non tales ex inſtituto commemorantur, qui omnes, quorum fit mentio in Euangeliis, daemones atque daemoniacos negant, aut eorum operationes in dubium vocarunt. Hi, vbi de illis reuera ſermo erat, qui, quicquid de ſpectris, magia et obſeſſione dicitur in Euangeliis, inter friuola mortalium commenta, aut male ſanae mentis inſomnia referunt. CVDWORTHVS quidem dubitanter ſtatuit illud, quod adlegaui: attamen, *quid?* inquit, *ne illis quidem vehementer repugnauerim, qui liquere ſibi negant, an vel eſſe daemones,* ARISTOTELES *crediderit. Cap.* IIII. *§.* XXIIII. *pag.* 491. *Syſtem. Intellect.* MOSHEMIVS autem nullam videtur habere dubitationem. Nam *Duo*, inquit, *plerumque loci citantur, ex quibus id, quod* ARISTOTELES *vere crediderit*

diderit daemones, effici solet. Alterum CVDWORTHVS *ipse ex Lib.* I. *de anima Cap.* VIII. *pag.* 17. *Tom.* II. *Opp. allegauit, et talia in se complectitur:* Επιζητησειε γαρ αν τις και δια τινα αιτιαν η εν τω αερι ψυχη της εν τοις ζωοις βελτιων εςι και αθανατωτερα. *Aliud pronuntiatum ego sufficiam. Sumtum id est Rhetoric. Lib.* II. *Cap.* XXIII. *pag.* 785. *Tom.* III. *Opp.* Το δαιμονιον ουδεν εςιν, αλλ' η Θεος, η Θεου εργον. Καιτοι οςις οιεται Θεου εργον ειναι, τουτον αναγκη οιεσθαι και Θεους ειναι. *Sed, vt ingenue, quod res est, profitear; neque hoc, neque altero, quem* CVDWORTHVS *exhibet, loco niti poterit valide, qui, daemones* ARISTOTELEM *haud sustulisse, probare studet. Quemadmodum enim, ex loco, quem* CVDWORTHVS *exhibet, probari possit, visum fuisse* ARISTOTELI, *daemones corporibus vti, ex aere contextis; me quidem prorsus praeterit. Nec enim hic mentio exstat vlla daemonum, nec de corporibus aëreis verbum vllum legitur: sed de anima, in aere versante, philosophus differit. Quod ad hunc ex libris Rhetoricorum attinet locum, is exemplum est, quo philosophus ostendere vult, quemadmodum ex definitione rhetor argumentari queat in foro: nec idcirco talis est, vt mens et sententia eius inde cognosci queat. Neque enim id, quod neminem fugit, quae quis adfert ad regulas dicendi illustrandas, pro veris eius opinionibus omnia habere conuenit, in Not.* 4. *Loc. cit. Syst.* CVDWORTH. *intellect. pag.* 491. Attendat, si velit Cel. SEMLERVS, ad haec, quae de daemonibus ARISTOTELIS commentatus est MOSHEMIVS. Ex iis enim, quae dixit accurate de *posteriori pronuntiato*, eo maiorem lucem vindicare sibi possunt, quae contra *scita poetarum* eorumque vim in IV. §. dici debebant. Quae autem ad *priorem* adnotauit, illa, quae nunc atque in posterum sunt dicenda, quodammodo corroborabunt. Quocirca nostrum BVDDEVM, magnum olim Theologorum decus atque exemplum, audiamus. Hic *de* ARISTOTELE, *Lib.* II. *Cap.* II. §. LV. *pag.* 453. *Institut. Theol. Dogmatic.* inquit, *num spiritus finitos, seu daemones, crediderit? inter viros doctos disputatur. Certe, intelligentias eum admisisse, notum est. Has autem cum singulis orbibus praefecerit, easque necessario vinculo cum iis colligatas existimauerit, non posse illas eo loco, quo spiritus, angeli, daemones apud nos sunt, haberi recte viris doctis obseruatum est, speciatim,* GERARDO IOAN. VOSSIO, *de Idololatr. gentil. Lib.* II. *Cap.* XLI. Ergo summe Venerabilis WALCHII sententia restat modo, quam de daemonibus ARISTOTELIS dixit. *Beym* ARISTOTELE, inquit noster, *findet man von den Geistern widersprechende und irrige Begriffe, wenn man ja hieher einiger Maasen seine Lehre von Intelligentien ziehen wollte. Wiewohl* CONRING *in seinen Conringianis*

pag.

pag. 127. *meynet, daß durch die Intelligentien die Dämones nicht verstanden würden.* - - Confer IACOB. THOMASIVM *de stoica mundi exerc. diss.* 2. *§.* 17. *diss.* 4. *§.* 1. *diss.* 14. *§.* 139. *seq. und* BVDDEVM in *thesib. de atheismo et superst. Cap. I. §.* 15. *pag.* 41. *wo deutlich vorgestellet und gezeiget wird, wie weit diese Aristotelische Gedanken (von Intelligentien, wenn man darunter die Dämones begreifen will,) mit der Atheisterey verknüpft sind. Außer dem gedenket zwar* ARISTOTELES *in seinen Schriften hin und wieder der Dämonum, scheint aber das Wort in einer andern Bedeutung, als solches von andern Philosophen gebraucht worden, genommen zu haben. - Die Scholastici brachten zum Theil abgeschmackte Dinge von den Geistern für, welche sich dem* ARISTOTELI *gewidmet, dem sie nicht widerstunden, und die heilige Schrift nebst den Lehrsätzen der Kirchen-Väter mit demselben verknüpften. Im Philosoph. Lexico Art. Geist. pag.* 1123. 1124. Et quid PORPHYRIVS inter testes, quibus Theologus vtatur? *Vid.* IV. *§. Diss.* SEML.

Nec vero laudes *medicorum,* quales dixit SEMLERVS Cel., Theologis omnino placebunt. Ne autem haec, quae diximus de medicorum laudibus, quis in aliam partem, atque dicta sunt, interpretetur; *primo,* me, nolim, quis vt talem esse, credat, qui statuat, medicos semper et prorsus a munere interpretis auocandos esse. Quis enim tam ingratus est, vt nostri GE. WOLFFG. WEDELII, VOGLERI, TRILLERI, THOM. BARTHOLINI, SCHEVCHZERI, BERGERI, pluriumque medicorum illustrium, in sacram scripturam optime meritorum, immemor sit? Ad virum Cel. a SEELEN eiusque *Part. II. Meditat. exegetic.* et quidem ad *Meditat.* XXII. cuius inscriptio est: *de medicorum meritis in scripturam sacram diatribe,* illum mitto, cui, quae huic docuimus, ignota vel non satis cognita essent. Hic nonaginta artis salutaris periti recensentur, et plures adhuc sciuit illorum, qui in eo operam studiumque suum tam infelici quam felici successu collocarunt, vt sacram scripturam ex arte sua medendi illustrarent. Nec est, quod caussa huius longe repetatur. Quis morbos hominum, quorum etiam in sacris literis mentio fit, intelliget, si artem salutarem non salutet? Quis hominem, quem status corporis deprauatus ad desperationem adduxit, releuabit, si medicum non audiuerit, nec eius opem atque auxilium implorarit? Hunc miserum saltem Praeses noster, si a Deo discedebat, *in der Sittenlehre Jesu* 1. *Theil* 2. *Absch.* 1. *Cap.* 3. *Abh. §.* 224. pag. 186. medico fidei compertae commendauit. *Deinde* nec plane reprehendendus est ille labor quidem medicorum, quem in ipsa hacce caussa, in qua sumus, nonnumquam in se susceperunt. Nam *hanc* de daemoniacis *opinionem,* quam nos tamquam communem Theologorum contra SEMLERVM Cel. defendimus, *non ex toto futilem ac inanem fuisse, verum adhuc malignos genios corpora*

non-

nonnumquam hominum conturbare, morbosque aut in illa immittere, aut, quae iam adsunt, augere, duo consuerunt medici, longo rerum vsu probatissimi, SENNERTVS *et* FERNELIVS. *Quorum quidem ille de Mania Lib. I. Cap. XV. Et si,* inquit, *sine vlla corporis morbosa dispositione, Deo permittente, hominem obsidere et occupare daemon possit, tamen quandoque morbis, et praecipue melancholicis, sese immiscet daemon; et forsitan frequentius hoc accidit, quam saepe creditur. Hic autem, Libro de abditis rerum caussis, postquam excantationes et carmina magica aliquid omnino posse in corpora hominum adseuerauerat, ita pergit: Neque solum morbos, verum etiam daemones, scelerati homines in corpora immittunt. Hi quidem visuntur furoris quadam spesie distorti: hoc vno tamen a simplici furore distant, quod summe ardua obloquantur, praeterea et occulta renuntient, assidentiumque arcana referent. Ad haec confirmanda duorum hominum, sibi notissimorum,* FERNELIVS *exempla affert commemorabilia, quos maligno quodam genio actos et oppressos fuisse, nullum cuiquam esse dubium potuerit,* — — *totamque hancce disputationem his verbis terminat: Haec ego propterea refero, vt apertum fiat, malos daemones nonnumquam in hominum introire corpora, eaque inaudito modo vexare, torquere et affligere: aliis vero temporibus, tametsi non in hominem ingrediantur, neque totum eius corpus obsideant, nihilo tamen minus innumerabiles in illis morbos excitare, partim salutiferos humores exagitando et disturbando, partim noxios humores in partes corporis principales traducendo, aut venas aliosque corporum meatus iis obstruendo, partim denique membrorum structuram disturbando.* Sunt verba, quae hac de re CVDWORTHVS *Cap.* V. *Sect.* I. *§.* LXXXIII. *pag.* 855-858. *System. intellect.* fecit, et ad quae etiam SEMLERVS Cel. attendat propter illa, quae deinde erunt dicenda, velimus atque rogamus. Probo itaque Summe Venerabilem GVNNERVM. Nam vera sunt, atque prudenter dicta, si, *ne vero,* dicit, *falsis signis decepti homines pro obsessis habeamus, qui non sunt, psychologicus et medicus, et hi quidem prudentiores, omni superstitione vacuissimi, consulendi sunt,* in *Art.* II. *Sect.* II. *Med.* II. *§.* 117. *n.* 2. *pag.* 439. *Institut. Theol. Dogmat.* Prostant rationes, et illae quidem non leues admodum atque infirmae, cur sit, vt consilium huius Theologi omnino probetur. Grauissimas ex illis Vir summe Venerab. WEICKMANNVS nobis suppeditauit, in *oratione,* qua Cel. VATERVM *laudauit defunctum,* quamque *in Dresdener gelehrten Anzeigen, auf das Jahr* 1752. XXXVII. XXXVIII. XL. *Stück pag.* 314-343. nobiscum communicatam nonnullisque notis doctissimis illustratam legimus. Vnde tot enim tantique dissensus, quos nostra, id est, verior de Daemoniacis doctrina tam priscis temporibus, quam hodie et adhuc patitur; si medici magis atque philosophi ad tales miseros vocati atque admissi fuissent? Nec *denique* flagito

illorum laudes cum nostris theologis a Viro Cel., quos, si Medici vsitate loquantur, suasque nobis familias technice volunt enarrare, vidimus nomine PNEVMATICORVM venisse. Nam constat, hos omnino in numero illorum esse, qui de nociuis daemonum operationibus iusto plus crediderunt. STOLLIO id autem debemus, qui *in der Anleitung zur Historie der medicinischen Gelahrheit Cap.* I. §. LXII. confer. *Cap.* II. §. XVII. varia attulit, quae pertinent ad hancce sectam PNEVMATICORVM. Quis itaque spiritus WIRDIGII *frigidos* atque *solares*: quis, quos somniauit, *corporeos* tales probabit? quibus qualibusque adhuc pluribus, omne illud, quod morbus vocabatur, attribuebat. Liber, in quo commenta haec de caussis morborum leguntur, *noua* ipsius *medicina spirituum* erat. Fata vero huius libri sic PASCHIVS in *Inuentis nou-antiquis pag.* 356. breuiter, et quantum ad locum hunc, quem nos tractamus, satis erat, exposuit: *Sed liber ille (nempe* WIRDIGII) *Serenissimi Principis Gustrouiensis*, GVSTAVI ADOLPHI, *p. m. iussu et auctoritate in censuram publicam incurrit, Wittebergae a facultate theologica et medica examinatus, nec non Rostochii a* D. AVGVSTO VARENIO, *qui in VII. theses ex medicina spirituum excerptas dedit* ἐπικρισιν *suam. Quas censuras theologico-medicas* B. D. MICH. SIRICIVS *vna exhibet in scripto Gustrou. an.* 1684. *impresso, cuius titulus*: *Victrix veritas.* Conferatur STOLLII *Anleitung zur Historie der medicinischen Gelahrheit.* §. CCXXXII. *lit. m. pag.* 298. Quem nostris ex Theologis exemplum GREATERICKII, Hiberni, delectabit? qui, quaeuis genera morborum produci a daemonibus, homines vexantibus, mentiebatur. Placita huius GREATERICKII HENRICVS STVBBIVS, teste MOSHEMIO, *loc. cit. pag.* 856. V.) confutauit. Historia autem huius Viri in *Oeuvres melées de St. Evremont Tom.* II. *pag.* 219. *seq.* enarratur. Quae omnia licet a nobis lubenter atque studiose sint concessa, id tamen nunquam efficiunt, vt medici, ad quos Cel. SEMLERVS prouocauit, ab vllo Theologorum, tamquam testes admittantur. Nam enim istos idcirco adlegauit, quia in caussa hac viam mediam, quae nostra est, atque tutissimam sequuti erant; sed quia daemones, *ingressos* tantummodo *propter opinionem* in homines, credebant; in illis autem, qui vere adsumebant, homines nonnumquam a daemonibus excruciari, tales plerumque homines videre volebant, quales sunt adhuc *magi, agyrtae et fastuosi.* Quis tales autem testes admittet? Sunt enim illi, *qui nihil plane veri esse in illis, quae de potestate et imperio daemonum in homines traderentur, morbosque, ex caussis ortos naturalibus, temere daemonum adscribi viribus, praecipere ausi sunt.* MOSHEMII vero verbis illos depinxi medicos, quos tamquam testes constituit noster. Vid. *Cap.* V. *Sect.* I. §. LXXXIII. *Not.* I. *pag.* 859. *System.* CVDWORTH. Sunt testes Cel. SEMLERI ex

illa haeresi medicorum, quos ita sentire PSELLVS iam nobis dixit atque grauissime tulit: Ἀλλ, ω Μαρκε, ειπον, ετερα ταυτα πειθουσιν ημας Φρονειν ιατρων παιδες ου δαιμονων εκγονα τα παθη ταυτα λεγοντες ειναι. Χυμων δε και αυχμων και πνευματων μοχθηρων εχοντων, αμελει Φαρμακοις και διαιτημασιν, αλλ ουκ επωδαις και καθαρμοις ταυτα θεραπευειν, αποπειρωνται, *pag.* 84. *de operatione daemonum.* HOBBESIO atque VANINO, SPINOZAE et BALTHAS. BEKKERO, aliisque longe pluribus, qui, *conculcasse omnem religionem, non sine caussa visi sunt*, medici illi pares et similes putantur, quos testes sibi SEMLERVS elegit. Et hoc quidem MOSHEMIVS ipse fecit, vir summo nomine atque honore propter maximam, quam in hisce talibusque sententiis ferendis adhibuit, aequitatem. Loco atque §. paginaque paucis modo lineis ante citata. Ecquis est hodie Theologorum, cui impietas AVERROIS probetur, quam erga doctrinam saniorem de Daemoniacis pariter, atque erga totam veram nostram religionem declarauit? Legi, cui ignota illa est, BAELIVS hic potest, in *Dictionar. histor. et critic.* voc. AVERRORS. Quis est illorum, quem *Religio medici* THOMAE BROWNII moueat, aut cuius animus *Euangelio medici* BERNARDI CONNOR adficiatur? Conferri hic nonnulli Theologorum possunt. Summe Ven. WALCHIVS in *Biblioth. Theol. Sel. Tom.* I. *Cap.* V. *Sect.* VI. §. III. *pag.* 718. 759. STOLLIVS *in der Anleitung zur Historie der medicinischen Gelahrheit* §. CCIII. *pag.* 236. 237. REIMANNVS in *Catal. Bibl. Theol. pag.* 1052. Ast hominum horum duces illi medici olim omnes fuerunt, quos Auctor Cel. testatur. Ipse HIPPOCRATES, cuius de *nomine morbi sacri* sententiam Cel. SEMLERVS tamquam doctissimam innocentissimamque ante laudabat, tam grauiter tamque seuere accusatur a nonnullis, inprimis vero a GVNDLINGIO in *Otiis Tom.* II. *Cap.* 3. atque in GVNDLINGIANIS, *Part.* XXII. et XXIV. de summa erga Deum impietate, vt iudices aequissimi nesciant, *an fortassis consultissimum sit, fateri, vix hodie intelligi posse, quidnam de Deo senserit* HIPPOCRATES, *nec liquere omnino, piusne fuerit, an a Deo auersus?* MOSHEMIVS in 1. *Nota ad* VII. §. *Cap.* III. *Syst.* CVDWORTH. *Intell.* vbi tam accusatores, quam defensores diligenter recensentur. Conferatur WEICKHMANNVS in *oratione* supra citata. Praeclarum autem, nescio quid, adeptus est SEMLERVS noster, proferens illud, quod PHILOSTORGIVS de *medico Posidonio* narrauit. *Notum est enim,* PHILOSTORGIVM *Arianum fuisse, et quidem Eumonianorum partibus addictum. Ipseque satis prodit, dum illorum caussam vbique agit, nec vllam occasionem,*

 ortho-

orthodoxos pariter ac Semi-Arianos perstringendi, praetermittit. BVDDEVS in *Isagoge Lib.* II. *Cap.* VI. §. VI. *pag.* 934. Vnde et PHOTIVS de eo ita pronuntiat: ἱστορει δε τ' αναντια σχεδον απασι τοις εκκλησιαστικοις ιστορικοις. εξαιρει τους αρειανιζοντας απαντας, λοιδοριαις πλυνει τους ορθοδοξους. ως ειναι την ιστοριαν αυτου, μη ιστοριαν μαλλων, αλλ εγκωμιον μεν των αιρετικων, ψογον δε γυμνον και κατηγοριαν των ορθοδοξων. Cod. XL.

Mitto Graecos testes, et me conuerto ad *Rabbinorum* laudes atque vituperationes. Quas videbis adeo praeter spem omnem et consuetudinem Theologorum distributas esse, vt summam, quae inde *Rabbinis* orta est, iniuriam, non modo testes ipsi, quos Vir Cel. probauit; sed etiam SPINOZA certissimis iamiam atque firmissimis testimoniis confirmauerint. Vt *illud* atque *primum* elucescat; non longas iam et omnes illorum familias percurram, contra quos SEMLERVS *Cel.* ingenium atque διδαχην *Rabbinorum* generatim et vniuerse vituperauit. Ad *Isagogen* BVDDEI nostri immortalis illum iterum mitto, qui tam peregrinus et hospes sit, in rebus, quae inter sese inuicem Theologi gesserunt, vt nesciat, quam saepe, atque fortiter, quam bene etiam atque feliciter a nostris Theologis res *Rabbinorum* vindicata, et, quamuis non in omnibus defensa, liberata tamen ab tali atque tanta odio fuerit, quale et quantum SEMLERVS Cel. illis voluit parare. Nec est, vt talis iam inuidia, qualem et quantam Vir Cel. *Rabbinis* volebat generatim conciliare, per differentiam RABBANITARVM et KARAEORVM mitigetur. Ita enim notum est, omnibusque patet Theologis illud discrimen, vt saltem debeant de KARAITIS negare, quod Auctor Cel. *Rabbinis* supra *generatim* attribuebat. Nam constat, hos omnino textui et sensui litterali diligenter inhaesisse; cum RABBANITAE allegoricas tantum et mysticas consectarentur explicationes. Interim BVDDEVS in *Isagoge Lib.* II. *Cap.* VIII. §. XI. *pag.* 1649. *seq.* in *Histor. eccles. vet. test. tom.* II. *per.* II. *sect.* VII. *ad* §. XVIII. *pag.* 1209. *seq.* in *Introduct. ad histor. Philos. Ebraeorum.* §. XX. *lit.* I. *pag.* 70. 71. conferatur. Destrui quoque a BERNARDO LAMYO illud posset, quod Vir Cel. *Rabbinis* in hacce caussa omnibus attribuebat. Si huic enim credendum hic erat; *Iudaei* fere omnes *daemonia* et *spiritus malignos vocauerunt vitia.* Vide ipsius *Harmoniam Euangel. Lib.* III. *Cap.* V. *pag. m.* 218. vbi ex tractatu talmudico IOMA, atque ex GITTIM varia produxit non prorsus contemnenda rei huius testimonia. Eandem prodidit LAMYVS opinionem in Dissertatione *de vnica Magdalena pag.* 644. his verbis: *Certum est, more loquendi Hebraeorum, vitia appellari daemonia.* Confer. ABR. CALOVIVS in *Tom.* IV.

System.

Syſtem. Loc. Theol. art. I. Cap. III. *pag.* 300. 301. Sed quia haec quoque ſuſpecta ſuo modo poterant videri, nec illa vrgebo, quemadmodum in ſe et a quocumque illud poterat fieri. Id, quod nunc agam, vt *primum* corroboretur, quod defendi, vnice LIGHTFOOTI verba erunt, quae allegabo de *Rabbinis* atque de *Talmudiſtis* prolata. *Non ſunt*, inquit LIGHTFOOTVS, *auctores, qui lectorem magis terrent et torquent, et non ſunt tamen, qui magis alliciunt, et delectant; quam talmudici. Apud nullos maior eſt, aut aequa nugacitas, et vix tamen apud vllos maior aut aequa vtilitas. Acriores hoſtes, quam iſtos, non habet doctrina euangelica; et tamen planiores interpretes, quam iſtos, non habet textus euangelii. Verbo omnia: Iudaeis ſuis nihil niſi nugas propinant, et perniciem, et venenum; at, chriſtiani, arte et induſtria ſua, eos ſibi reddere poſſunt ſuis ſtudiis vtiliſſime famulantes, atque inſeruientes commodisſime interpretationi noui teſtamenti*, in *Praefat. horar. ebraic. et talmudic. tom.* II. *oper. pag.* 246. Multum haec verba, crederem, contra Auctorem Cel. effectura eſſe. Nam tanta eſt, vti ſupra demonſtrauimus, apud SEMLERVM Cel. auctoritas LIGHTFOOTI, vt vnicum fere habuerit LIGHTFOOTVM ſuum, cuius de malis ſpiritibus ſententia, *quia phraſes Iudaicas ſatis intellexerit, non omitti debeat.* Quod autem ad SPINOZAM ipſum attinet, qui, licet in ſe ſit maxime ſuſpectus, in hac tamen cauſſa tamquam firmiſſimus teſtis poteſt adhiberi. Certum hoc vero atque clarum fiet, ſi haec quis verba WOLLII Beati et laudes ſummas, MAIMONIDI a SEMLERO Cel. ſupra dictas, perpendere, interque ſe conferre velit: *Allegoricam ac metaphoricam N. T. praxin is demum acu optime tanget, qui in exteris ſcriptis, duce rhetorica arte, illam, quantum ſatis eſt, inſtituit. Atque hoc exercitium, erudite ſuſceptum, eo magis eſt neceſſarium, quo maiorem Fanatici, quibus olim Anglia abundauit, et* WOOLSTONI *etiam in Britannia amici, nec non philoſophi quidam, ac Sociniani operam in ſacris litteris* ἀλληγορίαις *penitus obſcurandis inſumunt. Hi omnes, ne ſacer codex nimis alienus a commentis ſuis videatur, corticem ſeu litteram eius eſſe deſerendam, ac medullam eruendam, contenderunt. Ipſe* BENED. DE SPINOZA *hoc nomine* MAIMONIDEM *coercuit, quod non dubitauerit ſacras litteras inuitisſimas torquere, vt idem, quod ipſe, docere videretur. Vid. Tractat. theol. polit. Cap.* VII. *pag.* 99. 100. *Ita ſolent homines a Deo et religione omni auerſi integumentis fanaticorum flagitia ſua occultare.* CHRISTOPH. WOLLIVS in *Hermeneutica Noui Foed. acroamatico-dogmat. Cap.* II. §. III. *reg.* II. pag. 249. Quam graue ſit et validum hoc SPINOZAE teſtimonium; illi diiudicare optime valebunt, qui vim ſatis intelligunt rationum, ab ipſis interdum inimicis ducendarum. Quicumque vero primam cauſſam legere cupit, vnde tales et adhuc plures

aliae de rebus, ad noſtram religionem pertinentibus, infelices MAIMONIDIS cogitationes ſint ortae; illum ad BVDDEI *Introduct. ad Hiſtoriam philoſoph. Ebraeor.* et eius §. XXX. et XXXI. ire iubeo, vbi pag. 129-135. non cauſſa modo, ſed alia etiam rei huius exempla triſtiora: non haec ſolum, ſed etiam concertatio, orta inter ipſos olim Iudaeos propter placita huius doctoris: non quae tantum ad huncce MOSCHE BEN MAIMON pertinent, ſatis conſulte minime laudatum; ſed merita etiam Rabbi IARCHIM in noſtram ſacram ſcripturam omnia ſolidiſſime atque diligenter explicantur, pag. 117. Nam vidimus quoque huncce doctorem Iudaeorum, obſtante laude ſumma, quam apud Theologos conſequutus eſt noſtros, a Viro Cel. poſtulatum eſſe.

Et ſic exquiſita quoque argumenta colligi poſſent longa et multa, cur illi nihil valeant teſtes apud Theologos noſtros, quos ſumſit vir ex *Chriſtianis doctoribus* ad ſuam de obſeſſis daemonibusque ſententiam ſtabiliendam, et tamquam ſolidam innocentemque nobis commendandam. Inprimis AVGVSTINI teſtimonium, quod dixit de obſeſſis, Theologis ſuſpectum erit. Valebit certe nihil, ſi legunt, AVGVSTINVM dixiſſe: *Forte reuera phreneticus erat obſeſſus; ſed propter iſta daemonium pati putabatur.* Quemadmodum enim in aliis doctrinis, iisque non leuiſſimis, AVGVSTINVM, ſcimus, in ſuſpicionem veniſſe; ſic etiam ille propter indolem atque naturam, quam ſpiritibus atque animabus concedit, in varias incurrit reprehenſiones. Vt *prius* ſtatueremus, ad hoc nos iterum duumuiri illi, Beatus BVDDEVS et ſumme Venerabilis WALCHIVS noſter, firmiſſimis multisque rationibus adduxerunt. *Ille* in *Iſagoge Lib.* II. *Cap.* VII. §. IV. pag. 1049-1053. et pag. 1072-1086. *Hic* in I. *Tom. Biblioth. Select. Cap.* V. *Sect.* II. §. V. No. XVIII. pag. 594-596. Sed quibus potius vtar, aut auctoribus, aut teſtibus, quam hiſce Viris, de tota eccleſia meritiſſimis, AVGVSTINVM *fauere* SABELLIO, *cum* ARIVM *refutauit, cum* SABELLIVM, ARIO, *cum* PELAGIVM, *Manichaeis, cum Manichaeos*, PELAGIO, *et ſic, cum vnum euitare extremum ſic annixus, procurriſſe illum iterum in alterum eſſe viſum?* Et hic, proh dolor! extrema dantur. Vide, ſi illa deſideras, modo BVDDEVM noſtrum, in *Inſtitut. Theol. Dogm. loc. et pag. ſupra iam citatis.* Et hic contingere illud poterat, quod ſaepius iam factum erat. AVGVSTINVS etiam in hacce cauſſa iuſto minus defendere, et SAMARITANOS atque SADDVCAEOS probare poterat, cum illos, qui, ducti quaſi ſuperſtitione, ſpiritibus daemonibusque iuſto plus tribuebant, id eſt, SIMONIANOS et CERINTHIANOS, caſtigare volebat. *Tantae ſunt opinionum humanarum viciſſitudines!* quaeſtus eſt etiam MOSHEMIVS de AVGVSTINO, incon-

ſtante,

ſtante, et pergit: *Quod* AVGVSTINVS *antea non dubitabat, diuinum appellare dogma, quod, nullum capere poſſe, tradit, niſi Dei clementia illuminetur et erudiatur, quod in maximis denique ponit beneficiis, a Deo acceptis, id ſtultum, ineptum, inſulſum, fanaticum, atque a ratione auerſum, paullo poſt vocauit.* In *Not. ad* §. XXVII. *Cap.* V. *Sect.* II. *Syſt.* CVDWORTH. pag. 948. Sed ad maiora redeo. Non modo fieri potuit, vt hic AVGVSTINVS extremum quoddam amplectatur; ſed vere quoque in ea de ſpiritibus et noſtris animabus ſententia AVGVSTINVS ſaepe fuit, quam ex Theologis nemo probabit. Ipſum diuiniorem Spiritum AVGVSTINVS non dubitauit cum anima et quidem non cum noſtra tantum, ſed cum anima totius mundi confundere, et ſic de illo derogare. Nam vide, qui ſpiritum diuiniorem, Gen. I, 2. ſuper aquas volitantem, pro anima illa mundi habuerunt, quam homines philoſophique ethnici ſomniarunt: et AVGVSTINVS primus erit illorum, qui futilem hancce opinionem, tamquam cultores Chriſti, ſunt ſequuti. MOSHEMIVS in Not. 28. ad §. XXXVI. *Cap.* IV. pag. 658. *Syſtem.* CVDWORTH. in ipſa doctrina de angelis, in qua ad AVGVSTINVM prouocatur, ille ſibimet ipſe eſt ſimilis, id eſt, inconſtantiſſimus et incertus fuit. Ipſe RADVLPHVS CVDWORTHVS in §. XXXVI. *Sect. III. Cap. V. Syſtem. intellect.* iam iam de AVGVSTINO dicebat: *Sed et idem vir eximius alio in loco* bonos angelos animas beatas atque ſanctas *appellat. Quamuis enim hoc ipſum in* retractationum libris *emendet ac corrigat, haud tamen ſententiam ipſam mutat, ſed, num illo ſibi liceat vocabulo vti, quum ſacrae litterae nusquam angelos* ANIMAS *vocent, ambigit.* Adlegat IOAN. LAVRENT. MOSHEMIVS tam locos, vbi AVGVSTINI verba vere exſtent, a CVDWORTHO adlegata, quam ipſos auctores, quos hac in re ſequutus eſt CVDWORTHVS, et talem in AVGVSTINVM ſententiam pronuntiat: *Haec quum ita ſeſe habeant, omnium mihi videntur rectiſſime pronuntiare, qui* AVGVSTINVM, *quem parum ſaepe numero ſecum ipſo conſentire, notum eſt, incertum fuiſſe, iudicant, quemadmodum de natura fas eſſet angelorum ſentire, et nunc hanc, nunc aliam probabiliorem iudicaſſe ſententiam. In promptu ſunt dicta eius, ex quibus conficias, placuiſſe ipſi eorum opinionem qui totos eſſe angelos corporatos volunt: at rurſus alii ex eo loci afferri poſſunt, qui ſuadent, aut ſpiritus prorſus, aut ex corpore et anima conſtantes ipſi viſos fuiſſe coeleſtes genios. - - Fateamur igitur, neceſſe eſſe,* AVGVSTINVM *nihil certi et conſtantis decreuiſſe de angelis, ſed nunc hanc, nun illam praetuliſſe ſententiam, extremis vero vitiae annis non nimis ab iis remotum fuiſſe, qui totos eſſe cenſent, angelos corporeos.* in Not. 3. ad §. *allegat. pag.* 1089. Quis ergo AVGVSTINVM eligat huius cauſſae arbitrum et Theologis gratum?

Sed,

Sed, instas, etiam IVSTINVM MARTYREM et CLEMENTEM ALEXANDRINVM SEMLERVS Cel. citauit. Non nego. Omnino citauit. Et verba quidem memoria mea adhuc tenet, quae Vir Cel. adlegauit. Adeo cauere volui, ne vllus testium a Viro Cel. productorum, sine iudicio omni mittatur! Sed memini etiam, de IVSTINO MARTYRE atque CLEMENTE ALEXANDRINO haecce apud HVMPHRED. PRIDEAVXIVM legisse. IVSTINVS MARTYR *erzählt, was ihm von andern vorgesagt und festiglich gеglaubet worden,* pag. 39. Tom. II. *seines Alt- und Neuen Testaments.* - - *Und es ist offenbar, dass er dem allzudurstiglich nachgehangen, was er wahr zu seyn wünschte,* pag. 54. 2. *Theil des angeführten Testaments.* - - *Das, was er vorträgt, das trægt er verkehrt und ganz unordentlich vor,* pag. ibid. *Seine grosse Verwirrung, die er bey seinen Erzæhlungen und Vortræge bewiesen, die kan allen andern den Glauben benehmen. Und obwohl* IVSTINVS *ein sehr gelehrter Mann und Philosoph gewesen: So ist doch zu merken, dass er einer allzugrossen Leichtglæubigkeit zu bezüchtigen ist, und dass, da er ein Christ geworden, ihn oft der grosse Eifer vor seine Religion so weit getrieben, dass er leicht alle ihm erzæhlte Historien williglich angenommen. Ein Exempel davon ist, dass, als er zu Rom war, und eine Statue fand, die dem* SEMON SANGVS *einem* SEMI-DEO *oder HalbGott der Sabiner, geweyhet war, liess er sich leicht auf die Einbildung bringen, dass es des* SIMON MAGI *Sæule wære. Und derowegen hælt er in seiner andern Apologie dem Römischen Volke vor Uebel, dass sie einen solchen miserablen Kerl und Betrüger zu ihrem Gott machten. Und von eben dieser Leichtglæubigkeit mochte es herrühren, dass, da ihm zu Alexandria die Juden einiges alt eingefallenes Gemäuer auf der Insul Pharus gewiesen, er sich sofort persuadiren lassen, das wæren die Reste der Zellen, in welchen die 72. Dollmetscher ihre Version gemacht haben sollten,* pag. 55. *loc. cit. Die Zeugnisse, die von* IVSTINO MARTYRE *hergenommen worden, kœnnen wenig beweisen. Denn er ist eine sehr leichtglæubige Person gewesen, die ein jedes Ding geglaubt und angenommen, was er meynte, dass ihm zu seinem Behuf gereichen konnte. Viele sind durch sein Exempel zu gleicher Leichtglæubigkeit verleitet worden.* CLEMENS ALEXANDRINVS *ist der fürnehmste unter denen, die ihm nachgefolget. Auch hat man vieles angenommen, das sich auf die Tradition gegründet, und wovon in der Schrift sich nichts befunden,* pag. 759. *et* pag. 760. *Loc. cit. pars* II. *Lib* IX. Quid itaque! si et haecce verba IVSTINI atque CLEMENTIS ALEXANDRINI: ὁι ψυχαις ἀποθανοντων λαμβανομενοι, καὶ ῥιπτουμενοι, ὃυς δαιμονιοληπτους - - καλουσι παντες: Δαιμονας μεν τας τουτων, mortuorum ψυχας, καλουντες: ex illa demum credulitate deducen-

deducantur! Saltem fidem PRIDEAVXII, in cuius auctoritate hic niti volebamus, nemo in dubium vmquam vocabit. Nam liber non solum ipse, in quo, quae legisti, videri possunt, sese de meliori commendauit: BVDDEVS in *Isagog. Lib.* II. *Cap.* VI. §. III. *pag.* 871. et Summe Venerab. WALCHIVS in *Bibliothec. Theol. Tom.* I. *Cap.* V. *Sect.* IV. §. IX. *pag.* 886. 887; Sed quod de IVSTINO et CLEMENTE PRIDEAVXVS iudicauit, id ipsum etiam nostri confirmarunt. Perpendas modo haecce Goettingensis WALCHII verba, prolata *im zweyten Hauptstücke, von dem äusserlichen Zustande der christlichen Kirche, und insbesondere den* II. *Abschnitt von der Geschichte der christlichen Lehre im zweyten Jahrhunderte seiner Grundsätze der Kirchengeschichte des Neuen Testamentes.* §. 3. *pag.* 96. 97. *Doch finden sich auch Beyspiele mancher sehr erheblichen Jrrthümer, in den Schriften* 1. *des Märtyrers* IVSTINI — 3. *des* CLEMENS *von Alexandrien.* Sed quid necesse est, vt alios hic excitem testes grauissimos, IVSTINVM MARTYREM inter plura, quae credidit fide bona, etiam ab aliis cogitata de daemoniacis, supra allegata, accepisse? Ipse hoc nobis SEMLERVS suggessit. Producit enim verba illa. Productis vero illis, ipse addidit: *Habet hoc* IVSTINVS *a gentilibus tractatoribus pag.* 18. *Dissert.* SEML. No. 15. Similiterque nostri deprecabuntur Theologi, ne suos SEMLERVS *Scholasticos* Theologos, quos pag. 21. et 22. allegauit, pro testibus, gratis Theologis nostris facileque et semper in hacce caussa admittendis, habeat. Habemus enim, si illud *generatim* scire cupis, cur apud Theologos nostros nihil *Scholasticorum* auctoritas valeat, LVTHERVM nostrum, qui *Scholasticorum theologiam ignorantiam veritatis, et inanem fallaciam adpellitauit,* horumque hominum stultitiam subinde acriter et merito impugnauit. Vid. IOANN. GVIL. ZIEROLDVS in libro: D. MARTIN LVTHERS *evangelische Aufmunterung zur Liebe des Wortes Gottes, wider das Aristotelisch-Scholastische Christenthum,* inscripto, vbi dicta LVTHERI contra theologiam *Scholasticam* diligenter sunt congesta. LVTHERO adiungere MELANCHTHONEM possumus, qui passim in scriptis suis in primis vero in *oratione* de *corrigendis studiis,* quae *declamationum eius selectarum tom.* I. *pag.* 507. *seq.* exstat, ineptias *Scholasticorum* quoque castigauit. Scimus, quum vidimus, nonnullos *Scholasticos* ob ingenium laudare, et subtilitatem in illorum operibus admirari, FRANCISC. BACON. DE VERVLAMIO recte atque apte de *augmentis scientiarum Lib.* I. *pag.* 15. 16. iam respondisse: *Aranearum telas ob subtilitatem itidem admirandas esse, quae nihilo secius ab omnibus, vt quisquiliae, remoueantur.* Et ad ingenium quod attinet illorum, ADAMVM TRIBBECHOVIVM nostri Theologi legerunt: *Ingeniosissima quaeque, in Libr.* II. *pag.* 55. *de Do-*

ctoribus Scholasticis, dicentem, *si ab vsu hominum remota sunt*, SALOMONE *iudice*, *vanitas sunt et afflictio Spiritus*, *in quibus*, *qui laborem et operam consumserint*, *parum commodi conferent ad ornandam hominum societatem*, *quin et animum suum tenui cognitionis radio illustrabunt.* Inanes de vocibus concertationes, seu logomachias *Scholasticorum*, quae inter reliqua eorum vitia haud vltimum tenent locum, viderunt theologi nostri, a SAMVEL. WERENFELSIO reprehensas esse, in *dissertat. de logomachiis eruditorum. Cap.* IV. §. XIII. *pag.* 92. Vt paucis, quae de infirmitate testimonii, a Doctoribus *Scholasticis* petito, generatim sint dicenda, omnia comprehendam atque complectar: suum Theologi nostri BVDDEVM sciunt, qui in *Isagoge pag.* 425. *illos*, *cum quibus*, *tamquam haereticis*, *Scholastici collati* fuerunt, *pag.* 818. *nimium* illud, quod *Papae* attribuunt, *pag.* 398. *et* 1717. *vituperia*, quibus sunt excepti, *pag.* 416. *abusum* illorum, *pag.* 645. *et* 1126. *theologiam corruptam*, quae illis adscribitur, *pag.* 352. nimiam illorum *curiositatem*, *pag.* 584. *errores*, *pag.* 1126. *haereses*, *pag.* 354. *et* 569. *ignorantiam* in rebus diuinis, *pag.* 61. 231. 243. 367. 386. 402. 404. 528. *ineptias*, *pag.* 37. *et* 237. *subtilitates*, *pag.* 297. *Pelagianismum et pag.* 636. *Scepticismum* illorum et longe plura, propter quae testes suspecti fiunt, si allegantur, notauit. Sunt autem in *ipsa* illa doctrina, in qua sunt testes constituti, *Scholastici* maxime suspecti Theologis nostris, et male audiunt. Praeter caussam, quam Summe Venerab. WALCHIVS noster supra suppeditabat, *Scholasticos* in hacce caussa sat multas maximasque saepe ineptias protulisse: BECANVM illum modo iam commemorabo. Hic quemadmodum in pluribus ad partes Socinianorum accedit, vti patet ex IOAN. MVSAEI *Collegio controuersiarum*, BECANO, WENDELINO, RELLIO, *aliisque Socinianis*, *opposito*; sic nostris etiam Theologis ob id ipsum displicuit, atque ab ipsis refutatur, propter quod etiam ergo contra SEMLERVM Cel. calamum quodammodo strinxi. Vti enim SEMLERVS Cel. δαιμονας, dicit, *animas demortuorum* fuisse; sic etiam BECANVS, ille *Scholasticorum* doctor, putat, *ea ab animabus separatis fieri posse*, quae ab nostris Theologis daemonibus atque Diabolis attribuuntur. Vid. CALOVII *System. Locor. Theol. Tom.* IV. *Art.* I. *Cap.* III. *pag.* 299. *et* 300. Quis ergo Theologos *Scholasticos*, testes, admittat? Nonne itaque et fides testium hisce debilis fit testimoniis, atque de nouo labefactatur, quos SEMLERVS Cel. ex asseclis Christi veteribus allegauit?

Cum autem testium nullum vidisti ex priscis atque veteribus productum, nisi Theologis suspectum nostris; tum illud maxime nunc nobiscum animaduertas, cum illos, quos ex *nostris* atque *recentioribus* citauit Cel. SEMLERVS, quodammodo lustrare velis. Quod quamquam possit vberius fusiusque pertractari, quam animus

mus eſt et locus hic nobis: fretus intelligentia Lectorum meorum, id tamen dicam de *noſtris* atque *recentioribus* teſtibus, quos laudauit, ex quo ſuſpicio certo confirmetur, in quam adduximus iamiam teſtes Cel. Viri; ſi valeat non eo, vt illa etiam adaugeatur. Nam quis eſt, qui credat, aut cui modo in mentem queat venire, illum BALTHASARVM BEKKERVM noſtris Theologis commendari potuiſſe, ſi, quid obſeſſus et daemon olim ſignificauerit, paullo ſolidius, quam doctum eſt hucusque, intelligatur? Iure enim et merito, illum cenſeres, ne primis quidem labris, vt dicitur, ſcientias diuiniores guſtaſſe, qui BEKKERVM illum, multa alia peccantem, neſciret in Δαιμονιων opinione turpiſſime labi. Et ita hoc quidem, vt, ſi a Viro Cel. diſcedas, tantum abſit, vt vllus modo Theologorum recentiorum admittat illum in cauſſa obſeſſorum, vt quiuis illorum potius SADDVCAEORVM, POMPONATII, LVCILII VAVINI, SPINOZAE atque BASNAGII, HOBBESII et STOSCHII, quam recte cuiusdam et ſolide ſentientis fecerit mentionem, ſi ſuis in inſtitutionibus forte ad illum BALTHASARVM BEKKERVM venerunt. Verbo, BEKKERVS hic ad illos ab omnibus referri Theologis noſtris ſolet, quorum in doctrina de ſpiritibus tale ſemper et proh dolor! *extremum* fuit, vt *ſpiritus negauerint omnes atque omnino exiſtere, aut eorum operationes in dubium vocauerint, hinc et, quicquid de ſpectris, magia et obſeſſis dicitur, inter friuola mortalium commenta aut male ſanae mentis inſomnia retulerint.* Ex omnibus iſtis, ſi quosdam quidam et principes noſſe cupit, iam ſupra atque in *Prooemio* noſtro, Summe Venerabil. WALCHIVM noſtrum, BVDDEVM atque GRAPIVM, CALOVIVM, nec non SALOMONEM DETLINGIVM laudauimus. Vel ſi quis velit vetera ſcrutari, et ex his ea, quae olim Scriptores de ſpiritibus atque daemonibus prodiderunt, eruere conetur: quis admittet, quod ille Anglus Anonymus et auctor libelli: *an Enquiry into the meaning of demoniacks in the new teſtament,* litteris T. P. A. P. O. A. B. I. T. C. O. S. inſignitus, de angelis atque obſeſſis collegit? Nam ſufficit, cum ſumme venerabili Viro CHRIST. GVIL. FRANC. WALCHIO in §. XIII. *Cap.* V. *Sect.* VIII. *pag.* 347. *Compendii hiſtoriae eccleſiaſticae recentiſſimae:* cum Beato BAVMGARTENIO *im* 10. *Band der Nachrichten von merckwürdigen Büchern:* cum LILIENTHALIO *in der guten Sache der Offenbahrung, part.* IV. *pag.* 717. *etc.* cum HENR. CHRIST. LEMKERO in *Praefat. Diſſertationis de Daemoniacis, quam ipſe, ex Gallica lingua conuerſam, Tomo ſecundo operum* STAKHOVSIANI, *quo religio Chriſtiana ab hoſtibus vindicatur, adiecit, p.* 321. *ſeq.* aliisque pluribus, fide digniſſimis, Theologis commemoraſſe, STKESIVM fuiſſe ſcriptorem huius libri atque Londini anno CIↃIↃCCXXXVII. 8. ſine auctoris mentione prodiiſſe.

Sufficit, ex illo Compendio WALCHII, laudato, non finem tantum et *scopum* huius impii libelli, sed et, qui *refuturunt* scriptum illud, videri atque cognosci posse. *Scopum* libelli sic decus illud academiae Goettingensis et ornamentum ecclesiae, summe Venerabilis WALCHIVS, declarauit: *Exornare quidem* STKESIVS *illo libello studuit antiquissimam nonnullorum religionis Christianae hostium criminationem, recentiore aetate saepius renouatam et feliciter confutatam, homines* δαιμονιζομενȣς, *quos a Christo horrendo malo liberatos fuisse, diuinitus proditum est, non fuisse a malo genio obsessos; sed morbi genere grauissimo adflictos, pag. citat.* De illis autem, qui reiecerunt STKESII libellum, Vir verba, quae sequuntur, fecit: *Hinc gratias agendas esse, censemus,* THOMAE CHVNCHIO, LEONHARDO TWELSIO, THOMAE HVTCHINSONIO, SAM. PEGGIO, GEORG. GVIL. KIRCHMAIERO, *immo, quod mireris,* GVIL. WHISTONIO, *quod commenta* STKESII *refellenda susceperunt et daemonis vocem in tota scriptura sacra numquam morbi; sed prauissimi spiritus nomen esse, exquisitis argumentis demonstrarunt, pag.* 347. *et pag.* 348. *Compendii citat.* Ne dicam, STKESIVM quoque ex aliis caussis Theologis nostris suspectum atque ex choro recte sentientium diu summo iure eliminatum esse. Id quod non patet solum ex citato iamiam §. XIII. *Compendii* laudati; sed ipsum illud nos etiam Theologus Goettingensis in *dissertatione de resurrectione carnis* solidissime docuit. Conferatur *Praesidis Sittenlehre Jesu.* I. *Theil,* 2. *Abschnitt,* 2. *Cap.* 1. *Abhandl.* §. 231-235. *pag.* 191-195. vbi *Socinianismus* STKESII, inprimis traditus in hocce libello: *The scripture doctrine of the redemption of Man by Jesus Christ,* et falsae illius impiaeque explicationes variorum de *conuersione et poenitentia* sacrae scripturae locorum accurate atque merito coarguuntur. *Tandem* Theologum adsumas, in quo est studium, illum de angelis atque de daemoniacis audiendi, qui riuulos non sectetur, sed ea potius ex fontibus hauserit, quae de spiritibus atque obsessis tradit: quis est, qui non iniquo animo id ferat, si ab innumeris tam philosophis, quam Theologis, qui hac in caussa feliciter atque cum maximo successu occupati fuerunt, ad WETSTEINIVM mittatur? Nam *unter den Puncten, welche man dem Herrn* WETSTEIN *zu Basel zur Last legte, war auch dieser, dass er die Wirkungen der bœsen Geister in den Besessenen, die Christus befreyet, vor blose Krankheiten angegeben, welche seine irrige Meynung er* Tom. I. pag. 279-284. *weitlæuftig vorgetragen hat.* Videantur *Weimarische Beytræge zu den Actis Historico-Ecclesiasticis, 3ter Band 5ter Theil 8te Lebensbeschreibung, pag.* 736. Ex quibus verbis colligimus, WETSTEINIVM in ipsa illa caussa, quam SEMLERVS Cel. tractauit, nostris Theologis suspectum aeque odiosum fuisse. Si vero quis quaerat, quid de toto WETSTENIO

§. VIII.

Aliud, non prorſus atque ſilentio omni praetereundum, argumentum nobis ea, quae ſequuntur, ſuppeditabunt, teſtimonia, producta a SEMLERO, parum valere. Auctores citauit, et quaedam teſtimonia ex ſcriptis illorum pro ſua, in quam eſt lapſus, ſententia allegauit, de quibus tamen *Ad ſcripta Auctorum incertorum prouocauit.*

G 3

STENIO Theologi tam fide probati, quam aequitate iudicauerint; illum non tam ad *Acta Hiſtorico - Eccleſiaſtica*, quae modo allegauimus, quam potius ad ſumme Venerabil. CHRIST. GVIL. FRANC. WALCHIVM ire iubemus. In *illis* generatim haec leguntur: *Da aber Herr* WETSTEIN *in ſeinem Commentario bey aller Gelegenheit die Beweiſe vor die Gottheit Chriſti mehr zu entkræften, als zu befeſtigen bemühet iſt; ſo ſiehet man nicht, wie er von dem Verdacht des ihm angeſchuldigten Socinianismi vœllig frey zu ſprechen ſey, pag.* 735. Hic vero in V. *Cap. Sect.* IV. *et* III. §. *Compendii hiſtoriae eccleſ. recentiſſ. pag.* 225. talia de ſuſpicione protulit, in quam WETSTEINIVS generatim eſt vocatus: *Male*, inquit, WETSTEINIVS *de rebus diuinis ſtatuit: ab Arianis et Socinianis opinionibus parum alienus fuit, et eius exemplo colligere licet, Arminianos Belgicos nolle ſanctiorem diſciplinam in publicis ſcholis ſuis ab his tradi, qui tam grauiorum errorum ſuſpecti ſunt.* Conferatur HOFFMANNI, Theologi Vitebergenſis Celebratiſſimi, *Programma de Socinianiſmo, paſſim hodie graſſante.* Aſt factum eſt, quod omnibus et plane incredibile erat. Producti ſunt teſtes triumuiri illi, BEKKERVS, STKESIVS atque WETSTENIVS, vt vidimus, proh dolor! a SEMLERO, itaque vehementes commendati, vt non dubitarit, illos in hacce cauſſa *principes viros* nominare, qui de daemonibus atque abſeſſis aut inter ſcriptores veteres deprehenderunt, aut etiam de ſuo contulerunt, pag. 6. *Diſſert.* SEML. Quid plura! Res eo vsque redit, vt cauſſam omnem, propter quam BEKKERVS tam male ab tota noſtra eccleſia et iure etiam et merito audiuit, ex eo Cel. SEMLERVS deriuare non dubitauerit: *Daſs er ſeine Meynung nicht blos*, vti SEMLERVS, *problematiſch vortrægt, und daſs er damit thut, als wenn er allein der Weiſeſte unter allen ſeinen Brüdern wære. Dies hat, welches wohl muſs angemerket werden, den Sturm wider ihn erregt, wodurch er endlich ſeine Stelle verlohren.* Vide SEMLERI *Anhang zur Abfertigung der neuen Geiſter und alten Jrrthümer in der Lohmanniſchen Begeiſterung zu Kemberg, pag.* 325. Quid ergo, ſi Theologis tota cauſſa daemonum atque obſeſſorum, quam in ſe SEMLERVS Cel. ſuſcepit, odioſa atque paullatim ſuſpecta videatur?

tamen dubium et id quidem non leue adhuc eſt, taliane opera vere illorum virorum ſint, quibus adſignantur. Quis vero rem incertam incertis etiam teſtibus probabit? Vel ſi quis eſſet, cui tamen res indigna talis arrideret, et illud, in quo omnes erubeſcunt, non curaret; qualem fidem habebunt incerti illius ancipitesque teſtes, quos produxit? Nonne hoc idem atque perinde erit, ac rem, quae minime dubia erat, dubiam argumentando facere *b*)?

§. VIIII.

Pugnantia loquutus eſt.

Et quamquam id, quod multis noſtrum leue eſſe ſolet, a me quidem aegre et difficulter impetrare poſſim, vt arguam ſcriptorem oppoſitorum et pugnantium, quae combinauerit: hoc tamen vitium erat ibi inprimis praetermittere, vbi cum tanto philoſopho, argumentante, atque in tanta cauſſa agendum, quanta eſt illa, quam noſter ſcriptor atque SEMLERVS Cel. tractauit. Ergo agam ſic, vt oſtendam oppoſita, quae copulauit SEMLERVS. Efficiam, ſaltem enitar illud efficere, vt teſtimonia, quae deſtruunt ſeſe inuicem et pugnant, producantur. Quibusque euictis atque in lucem

b) Fecit hoc autem SEMLERVS noſter. Nam, *homilia*, ipſe infit pag. 21. *differt.* CHRYSOSTOMO *eſt falſo tributa*, ex qua verba: μεγας ο δαιμων η αμαρτια, citauit. Ne dubia iam commemorem grauiſſima, quae circa *Catecheſin* orta ſunt, in qua το πνευμα και η αμαρτια vocabatur. CYRILLO, Hieroſolymitano, quidem illa plerumque attribui ſolet. Sed etiam fuerunt, qui tam vehementer dubitarunt, *Catecheſes* illas a CYRILLO, Hieroſolymitano, profectas eſſe, vt omnes ingenii neruos intenderint, vt probarent, *Catecheſes ad competentes* non eſſe CYRILLI huius Hieroſolymitani. De qua ſumma et inter Theologos grauiſſimos controuerſia agitata, BVDDEVS et ſumme Venerab. WALCHIVS legi poſſunt. Quorum *alter* in *Iſagoge* §. VII. *Cap.* I. *Lib.* II. *pag.* 348. inprimis vero in *addendis atque ſupplendis Iſagog. pag.* 1812. nec non in *Inſtitut. Theol. Dogm. tom.* II. *Lib.* V. *Cap.* I. *ad* §. XXIV. *pag.* 1586. *alter* autem in *Tom.* I. *Biblioth. Theol. Cap.* IV. *Sect.* I. §. I. *pag.* 446. *et pag.* 447. **) tam fuſe atque ſolide rem tractauit, quam neceſſe erat, et poſtulabatur.

lucem prolatis, nostris Theologis de *nouo* illud a SEMLERO nimium festinanter dictum videbitur, *δαιμονας* animas hominum morbosque grauiores fuisse. Quis est enim tam excors, quem illa moueant, quae pugnantia dicuntur *c)*?

§. X.

Ex his, quae hactenus nos singulatim disputauimus contra testes Cel. SEMLERI, nunc formulas quasdam constituam, quae caussas *Memoriam saepe tantummodo ostendit.*

c) Experiar itaque, quamquam leuior res ceteris sit, animoque mihi opus sit, paullulum tantummodo non repugnante, ad illa, quae ego quidem vidi, opposita in medium ponenda. Praeter multa atque innumera pugnantia, quae colligi possent ex dictis Cel. SEMLERI, sufficiat modo, haecce inprimis animaduertisse: *Dari Spiritus atque daemones quosdam, quorum tanta potestas in animas hominum defunctorum sit, vt eas sibi subiectas habeant, et, quo ipsis videtur, corpore induant, pelli per luces et cruces in coemeteriis, et eiici a Christianis ex animabus humanis atque ex locis, in quibus habitabant, possint: hoc*, inquit *pag.* 39. *Dissertat. atque quodcumque, quod pertinet ad ineptam patrum daemonologiam, fatendum est, a Graecorum disciplina deriuatum esse.* Sed tantum abest, vt talem antea Graecorum disciplinam magicam, quam vocat, qualisque illa est, quam hic adsumsit deriuatam, tradiderit suis lectoribus, vt hancce potius nobis summam vulgatamque certe, et vsitatam Graecorum et Poetarum et auctorum olim de daemonibus disciplinam ostenderit: §. IV. *pag.* 5. *Dissert. Δαιμονας fuisse et dici homines mortuos; quorum, quae superfit, pars non mortalis, corporeis quasi vinculis et limitibus iam magis soluta et humanarum rerum nexu non exeat, et operandi facultate iam maiore gaudeat, intelligendi et sciendi praecipue vsu polleat, qui ad humanas iuuandas, impediendasque res maxime ab illis transferatur. Bonos homines post mortem bonos δαιμονας, malos autem malos fieri.* Addit pag. 7. eiusd. §. *hoc πολλων, vulgi, plebis maxime mentem his vetustiorum temporum institutis adeo studiose impletam fuisse, vt vituperio locus repertus fuerit ex istius opinionis vehementia et peruersitate: δεισιδαιμων, δεισιδαιμονειν diceretur, qui vulgatis sententiis praecipue operam daret, fueritque sapientibus non ignobilis eum ridendi et reprehendi materia.* Distincta itaque anima fuit a daemone in disciplina Graecorum, et simul quoque eadem fuerunt anima et daemon ex mente huius Viri in disciplina Graecorum. Quid itaque est certius, SEMLERVM Cel. idem esse dixisse, quod antea negabat? Vel non fortasse loquutus est etiam Auctor, quod sentit, qui talia pugnantia dixit.

caussas generatim complectantur, cur nihil suis omnibus, petitis vndiquaque, testimoniis SEMLERVS effecerit. Primam in verbis, quae sequuntur, quaero Beati BVDDEI: *Ex profanorum scriptorum, et quidem veterum, graecorum pariter ac latinorum, lectione, varia, quae interpreti scripturae sacrae vsui esse queant, capi posse; itidem manifestum est, et viri doctissimi exemplo suo comprobarunt. At vero et illud euidens est, nonnullos, hic quoque in deuia abreptos, in tempestiua sua diligentia effecisse, vt, pro laude reprehensionem iustissimamque aliorum referrent castigationem. Nec vna ratione peccant, qui voces, aut phrases formulasque, aut dicta et effata scriptorum gentilium, congerunt, dum scripturam sacram explicare volunt. Nonnulli enim eruditionis, aut si mauis memoriae ostentandae caussa id faciunt, variaque ex poetis, historicis, philosophis sine discrimine colligunt, quae, vt nihil vel parum lucis scripturae sacrae adferunt, ita ad aliud quidquam non prosunt, quam vt commentarii molem augeant d).* Omitto periculum, quod imminet nobis a tali, qui hic perstringitur, conatu. Nam summum est et maximum ex mente viri Beati. *Nihil*, inquit, *quantuscunque sit ille conatus, ad rem facit, aut omnino lectores in errorem inducunt, qui agere solent illo, efficiuntque, vt aut verba scripturae, aut effata scriptorum gentilium, perperam intelligant, si aut haec in illius, aut illa in horum sensu, accipiant e).* Nec velim, quis vt hocce abutatur iudicio, quod de his et talibus conatibus fecit Theologus, BVDDEVS noster: *Qua in re dum ita versantur, vt aliquid proferre satagant, quod hucusque nemini in mentem venit: subinde a veritate longissime aberrant. Tritam enim, etiamsi rectissima sit, non aliam ob caussam deserunt, viam, quam quia, quae vsitata, quaeue quotidiana sunt, non placent. Dumque adeo dicere volunt, quae ab aliis dicta non sunt; dicunt aliquid, quod silentio premere*

d) *Lib.* II. *Cap.* VIII. §. XIII. *pag.* 1793. *Isagoge.*

e) *Loc. et pag. Isag. cit.*

mere ſatius foret, quam in lucem proferre f). At nemo, arbitror, conflatum mihi invidiam ibit, ſi duo tantum ſuperaddam hiſce BVDDEI cogitatis. *Nam in tanta re ius, fas eſt, rem ipſam eloqui, ne vana cuiusdam auctoritatis imago aliis obſit g*). Quorum *alterum* eſt, Cel. SEMLERVM ſaltem ſua δαιμονιꙋ atque δαιμονος notione ad illos pertinere, propter quos Theologus noſter hanc de nonnullis interpretibus olim acceperit iamiam opinionem: *Eos cumprimis, qui obſeruationes in loca quaedam ſcripturae ſacrae ſeorſim edunt, hoc ſibi datum credere, videas, vt aut ex ebraeorum, aut profanorum ſcriptorum monumentis, nouam quamdam lucem ſcripturae ſacrae accendant h*). *Alterum* vero: SEMLERVM Cel. ſi non quidem in omnibus, tamen in multis atque plurimis memoriam magis atque eruditionem, quam ipſam veritatem oſtendiſſe. Quod facile et ſine multa opera ab omnibus concedi debet, qui illa, quae diximus hactenus, et adhuc prolaturi ſumus in ſequentibus de teſtibus, a Cel. SEMLERO productis, accurate atque animo libero diiudicabunt.

§. XI.

Aliam paene de daemoniacis notionem ſuis productis teſtibus reddidit, atque in euangeliis inuenitur.

Reliquas formulas verba CHRIST. WOLLII ſuppeditabunt. Quarum *altera* eſt: *In virtute memoriae non eſt excellentia hominis poſita eruditi - - Critica et philologica ſubſidia in tam clariſſima renatarum litterarum luce maxima hoc aeuo incrementa ceperunt. Magna eſt litteratorum hominum hoc aeuo cohors, qui antiquos Graeciae Latiique ſcriptores nocturna diurnaque verſarunt manu. - Non autem ſunt vnius eiusdemque generis omnes tales. In multis litteratos philologos, non autem exegetas atque interpretes videre licet. - - Incredibili ſaepius ſtudio et opera moleſte ſedula veterum compilarunt locos. Nihil crepant, niſi* PYTHAGORAM, PLATONEM,

f) *pag.* 1794. *cit. Iſagog.*

g) Verba SEMLERI ſunt, quae hac in cauſſa protulit, *pag.* 19. *Diſſert.*

h) *pag.* 1794. *Iſagog.* BVDDEI.

NEM, ARISTOTELEM, AVERROEM, *et his profaniores auctores; ad horum dictiones et opiniones velut ad oracula obstupescunt, coelestem Christi philosophiam explicantes. Ita se gerunt aliqui, vt non condiant eam, sed prorsus reddant aliam i).* Quodsi philologi tales id tantum rei diuinae adiumentum conatibus adferrent suis, vt non aliam prorsus redderent Christi philosophiam; sed conderent modo et explicarent illam diuiniorem atque sublimiorem, in nostra sacra scriptura traditam, philosophiam; iudicium etiam WOLLII Beati lubenter hic facerem meum, quod tulit de talibus viris eruditis. Nam *non,* inquit, *autem nulli sunt hi litterati: caue hoc credas. Non sunt numerus: non sunt fruges consumere nati. Verum sunt illi hominum vere eruditorum mercenariae operae, qui eum, quem recusant illi, non inuiti deuorant laborem, quo famae consulant obscuritati. Gratularer* etiam cum hocce nuperrime vita defuncto, Theologo Lipsiensi, *eruditis sacrorum Noui Testamenti voluminum enarratoribus de tot laboriosissimis operariis, qui ex auctoribus profanis Φρασιν illustrant diuinam k).* At quantus est locus, atque quam tristis est caussa, quae datur Theologis, pie deque religione sapienter atque recte sentientibus, tunc omnem illorum operam memoriamque felicissimam, qua valent, deprecandi, cum ita vehementer et valde distinctio atque accuratio debitaque in rebus, quae ad auspicia diuina pertinent, explicandis, prudentia desideratur, vt, vero atque diuiniori sacrae scripturae sensu, derelicto, nobis prorsus alia atque cogitatio humana reddatur! Et metuo, ne idem de vi et potestate valeat, quam vidimus, SEMLERVM daemonibus atque daemoniacis attribuisse. *Prius* esse, id est, SEMLERVM Cel. non semper atque vbique cum felicissima memoria, qua valet, et industria impensa, quam rei huic tribuit, debitam etiam *ακριβειαν* coniunxisse; hoc certum est mihi et tam exploratum, vt iis, quae sunt in antecedent-

i) §. XXIIII. *Introduct. in Hermeneut. N. E.*

k) pag. 30. §. *et Loc. cit.*

cedentibus euicta, illud iam satis confirmari queat *l*). Maxime autem, et vti ius et fas est fieri in re tanta, illud, credo, etiam iis probari posse, quibus caussa atque vltima nunc quoque formula erit constituenda, Cel. SEMLERVM parum suis testibus, productis, effecisse. Quod autem attinet ad *posterius*, quod deprecandum, SEMLERVM Cel. vere in talem de daemonibus sententiam lapsum esse, quam, quia in sacra scriptura neutiquam inuenitur, omnes obstupescere debent, rectius de caussa Dei sentientes: hoc non tam locus erat in praesenti, vti debebat et poterat etiam fieri facile, declarandi, sed exspectat potius aliam, et proxime bono cum Deo habendam, dissertationem.]

§. XII.

Constituatur ergo caussa illa atque vltima formula verbis WOLLII. Et talem habebis, si in SEMLERO, ille deprehendatur, qui id, quod voluit, neutiquam effecit: In vocum atque φρασέων significationibus, ex melioris notae auctoribus et aliis probatis subsidiis, accurate atque rite colligendis, *cauendum est* 2, *ne a viris litteratis, qui cum profana sacram composuerunt φρασιν, colorem nobis obduci, patiamur. Adsciuerunt sibi haud raro hypothesin aliquam: hanc munituri sunt testimoniis. Amor illius nimius dat iis verba, vt locos auctorum ad normam receptae opinionis suae explicent. Nec multitudine ac copia quisquam se obrui patiatur, sed ita videns eam, subducat rationes sapiens: vix ac ne vix quidem fieri potuit, vt vir aliquis tot ponderauerit testimonia, vt sciuerit, certo verum hunc sensum esse, quem ipsis attribuit. Forte nonnulla exscripsit ex aliis, plura, quae euoluit, sine iudicio in suos conuertit vsus. Constructionem forsitan neglexit. Non perlegit totos auctorum profanorum locos,* *sed*

Verbo: Non satis et semper ακριβως *processit* SEMLERVS *cel. in testibus citandis.*

l) Conferantur, quae §. IV. et V. de poetis et oratoribus, quos citauit, §. VI. de laudibus atque vituperiis, effusis, §. VII. de suspicione, in quam testes producti, sunt lapsi atque §. IX. de pugnantibus, quae loquutus est, nos diximus.

fed aliquam praetereundo particulam, a reliqua oratione fciffam. Veram igitur poteftatem quum profanis auctorum locis haud attribuat, laboriofus cetera homo: qui poterit veram facrae Φϱασεως notionem acu tetigiffe m)? At paffus eft, proh dolor! Cel. SEMLERVS, colorem fibi obduci a talibus viris nonnumquam litteratis, qui cum profana facram Φϱασιν compofuerunt. Nec ipfe SEMLERVS Cel. nec illi, quorum auctoritate inprimis nititur nofter, id eft, SYKESIVS atque WETSTENIVS, ita ponderauerunt femper teftimonia producta, vt fciuerint certo, verum hunc fenfum effe, quem ipfis attribuerunt. Tam SEMLERVS, quam SYKESIVS atque WETSTENIVS ex aliis nonnulla exfcripferunt, pluraque, quae euoluunt, non fatis circumfpecte fuos femper in vfus conuerterunt: conftructionem faepe neglexerunt: non perlegerunt totos femper profanorum auctorum locos; fed aliquam tantum praetereundo particulam, a tota atque reliqua oratione abfciffam. Qui, quaefo, ergo potuerunt veram facrae Φϱασεως notionem accurate perfpicere, quum dubium fit adhuc, illos veram femper notionem et poteftatem locis auctorum profanorum attribuiffe *n)*?

§. XIII.

m) §. X. *Regul.* IX. *pag.* 191. *Introduct. in N. F. Hermeneuticam facram.*

n) Probabo ergo, id dubium effe. Adferam exempla, non debito femper ordine hos viros atque valide locis auctorum profanorum vfos fuiffe. Producam teftimonia, SEMLERVM Cel. illosque, ad quos prouocat, non femper perlegiffe totos locos, quos citarunt. Frugifera tamen breuitas in tanta argumenti amplitudine praeftabitur a nobis, colligamque etiam in varios quafi locos ea, in quorum productione diftinctio et neceffaria ακϱιβεια defideratur. Quod itaque 1) ad Graecos attinet homines, tam lingua quam religione tales, de quorum vocabulis et formulis loquendi maxime hic agitur, non opus eft, talia exempla, quae promiffa funt a nobis, hic diu atque multum quaerere *α*). Sumas fcita *poetarum*, et ex iftis, quid HESIODVS praefertim cecinerit de genere humano: nihil hic animaduertimus eorum, quibus quis fatis tuto queat inniti, fi defendat, illorum primum HESIODVM fuiffe, qui *mortuos* Δαιμονας dixerunt. Dicit: τοι μεν Δαιμονες

εισι:

εισι: sed non adfirmat: *mortui* τοι μεν Δαιμονες εισι. Διος μεγαλȣ διαβȣλας, inquit, Φυλακες θνητων ανθρωπων sunt: sed nihil inuenio, ex quo pateat, HESIODVM finxisse: Διος μεγαλȣ διαβȣλας *animae daemortuorum* εισι θνητων ανθρωπων Φυλακες. Hoc quidem vidi, HESIODVM dixisse: Οι ϱα Φυλασσȣσιν τε δικας και σχετλια εργα, Ηεϱα εσσαμενοι, παντη Φοιτωντες επ' αιαν. Sed vbi legitur: *hominis defuncti animum* id agere? Instas, hoc forsitan ex contextu patere. At

Vtinam ne in nemore!

Hunc ipsum desideraui. Hic ipse illud erat, de quo, omisso, querendum. Ab hoc nunc mecum ad HOMERVM pergas. Ecquis est ille, qui quandam modo verisimilitudinem, ne dicam fidem vel certitudinem consequatur, si non veretur ex hisce verbis HOMERI: ςυγερος δε οι εχραε Δαιμων: vel etiam ex iis: quae ZACH. BOGAN. de HOMERO notauit, efficere, hunc vatem *animas* δαιμονας vocasse? Illo enim teste, hic iam HOMERVS *morbum ingentem daemoni auctori* tribuit, et dixit: *irruerat in ipsum daemon infestus:* idem δαιμονιον ξεινων *admirabilem hospitem* appellat, et alibi *miserum* sic designat. Sit ςυχεϱος HOMERI Δαιμων: estne idcirco *anima*, quae vaticinatur? Tribuat HOMERVS daemoni, auctori, morbum ingentem: tribuitne propterea *hominis demortui animae* talem? Irruerit in ipsum daemon infestus: fuitne ideo et statim *hominis anima* daemon iste infestus? Sit miser et admirabilis ille δαιμονιος ξεινος: ergone etiam *hominis morte defuncti, animus* ille fuit? Dicis, hoc, teste ipso SEMLERO Cel. *genere loquendi obscure* est prolatum. Legi illud, et doleo ob id ipsum vices Cel. SEMLERI. Res enim poetarum occultas citare, nec illas satis in lucem proferre: hoc ipsum, quia poterat fieri contextus ope, et etiam officium erat, ab omnibus debet improbari. En, quam desiderari antecedentia et consequentia queant, ex quibus denique pateat, in his EVRIPIDIS verbis: ο θεος εις το σωμ' ἐλθῃ, dici: *in corpus intrat anima fatidica hominis mortui et vita defuncti!* Eadem vis incerta testimonium B) in Scriptoribus prosaicis occurrit, ex Graecis a SEMLERO adlegatis. Potuit PLVTARCHVS *Sympos.* VII. 5. scribere δαιμονιζομὲνȣς *a Magis curari:* sed ideo non dixit, neque quid auctor suppeditauit, ex quo efficiatur, PLVTARCHVM opinatum fuisse, δαιμονιζομενȣς *ab animabus mortuorum* impediri atque turbari. Dixerit THALES, quia modum loquendi philosophorum negligere non licet, *mundum* hunc nostrum *daemoniis impletum* esse: defenderint post PYTHAGORAM manichaei:

ὁ αηρ ψυχη εςι ανθρωπων και ζωων: scimus, PORPHYRIUM, adfirmasse: και αυται ψυχαι αερωδεις, και εξ αερος εχειν την εσιαν υποπ]ευθησαν: hoc vnicum autem est, quod desideramus: SEMLERVM Cel. quemadmodum in pluribus et aliis etiam testimoniis; sic etiam in hisce collectis atque prolatis a fine atque scopo, quem ipse sibi praefixit, declinasse. Falsam hi quidem philosophi sententiam, consuetam tamen hominibus, a vera religione auersis, de indole atque natura animarum humanarum atque daemoniorum produnt. §. IIII. Sed id, quod auctor Cel. volebat ex hisce locis probare, non patet ex illis. Non dicunt, mundum impletum talibus daemoniis esse, quae olim animae hominum fuerunt: non inuoluunt, animam illam, ex aere constantem, Philosophis idem, ac daemon est, olim significasse. Concedam, caeteris paribus, vti dicunt controuertentes, PLATONEM *daemonum et magiae quasi sensu animos hominum grauiter imbuisse, imo quoque impleuisse*: et quid SEMLERVS Cel. tum habebit? Maxima est enim et diu inter Theologos grauissimos agitata controuersia: *vtrum Daemones Platonicorum Angelis accensendi, aut verae creaturae sint?* Quod ipsum, si a nemine negatur atque in dubium vocatur, illud saltem et quidem CALOVIVS atque MOSHEMIVS contra GROTIVM atque MARSILIVM FICINVM, vehementer et etiam atque etiam improbauerunt, *Ille in Tom. IV. System. Loc. Theol. Artic. I. Cap. I. Quaest. III. Hic in* (1. et 2.) Not. ad §. XXXII. Cap. V. et sect. III. Syst. CVDWORTH. *intell.* pag. 1081. 1082. Idem de dictis ARISTOTELIS valebit excitatis. Si effici quid queat ex sequentibus verbis Stagyritae: Φυσιν δαιμονιαν esse: et ζωα et daemonia ex simplicibus σωμασι constare, atque solita εσιας dici: hoc erit, quod concedo, colligi posse ex istis: δαιμονια εσιας esse atque ex simplicibus σωμασι constare, quem ad modum tota Φυσις etiam ex rebus simplicibus sit conflata Quod lubenter et salua re nostra concedere possumus, quam contra Cel. SEMLERVM defendimus, si σωματα simplicia sint monades atque entia simplicia, quae hodie plerumque a philosophis creduntur, atque illi, qui dicunt, δαιμονια ex simplicibus σωμασι sunt conflata, opinati fuerint: δαιμονια *naturam atque indolem rerum, quae hodie entia simplicia vocantur, habent.* Saltem certo scimus, εσιας ARISTOTELIS hisce accenseri debere. Idem enim το απλεν significauit, quod nihil admixtum habet alienae naturae, nec concretum est: εσιαι autem απλα opponuntur γενεσει veterum philosophorum, quae *idem* ipsis, ac illud fuit, *quod ex pluribus initiis conflatum et generatum fuit.* MOSHEMIVS in 3. Not. ad XXIV. Cap. IV. pag. 491. *Systemat. a Intell.* CVDWORTH. Nec est, vt victas

manus

manus praebeamus, si σωματα *simplicia* communi vsu loquendi adsumantur, atque idem, quod entia simplicia, physice, atque pro atomis EPICVRI vsurpata, indicent nonnullis. Tunc enim δαιμονιοις natura quidem attribuitur, quam non habent; sed non dicuntur animae hominum, vita defunctorum, esse. Conferatur, quod supra vidimus, MOSHEMIVM in hac caussa dixisse atque statuisse. Mallem etiam SEMLERVS aliud quoddam produxisset, atque ille locus erat, quem *de Daemone* inter κληρȣς Aegyptiorum ex VETTIO VALENTE adscripsit pag. 8. Differt. Ipse enim SEMLERVS nil inde, nisi hoc, concludit: *Itaque mania et insania* δαιμονι *tribuebatur*: quod multis conceditur ex nostris daemonibus, licet ab hominum animabus valde atque vt coelum a terra distinguantur. γ) Iam ad *medicorum* et *Physicorum* sermonem attendemus. Vtque intelligatur, quam valde quis iudicium atque acumen queat in hisce atque talibus desiderare testibus, citatis; prouoco modo ad haecce de *sacri morbi* nomine ex ARETAEO allegata verba: δαιμονος δοξης, εις τον ἀνθρωπον εισοδȣ. Quis est, qui hoc in loco daemonem talem, qualis est *anima demortui*, deprehendat? Ipse Vir Cel., ingressum hunc daemonem in τον ανθρωπον, inquit, ab vulgo Graecorum separatum atque distinctum esse ab anima, quali homo gaudet; et tamen produxit locum, ad corroborandum, vulgatam esse Graecorum et poetarum et aliorum auctorum sententiam, Δαιμονας animas mortuorum fuisse. Vbi acumen? §. IX. Plura videbis rei, quam defendo, documenta, si haecce etiam velis effata, collecta ab SEMLERO, contemplari: APVLEIVS de herba Artemisia, forsitan Graecis quoque notissima atque vsitata: *fugat et daemonia*, in domo posita. Et alibi: si infans contrictatus fuerit, herba Aristolochia suffumigabis infantem, hilarem facit et conualescit infans *fugato daemonio*. ARISTOTELES de lapide quodam Nili συντελει δε και τοις δαιμονιτινι γενομενοις κατοχοις. THRASYLLVS et auctor de fluuiis, ποιει αριςα προς τȣς δαιμονιζομενȣς; simulac enim naribus admouetur, απερχεται, εξερχεται το δαιμονιον. STRABO, οι κατεχομενοι υπο της δαιμονος ταυτης απαθεις. DIOSCORIDES ραμνος, - - ωφελει προς φαρμακα - - και προς πονȣ κεφαλης, και δαιμονας και εκπομπας. Similiter de βȣφθαλμω ποιει προς τȣς φοβȣς και δαιμονας. PLOTINVS Ennead. II, 9. 14. υποςησαμενοι τας νοσȣς δαιμονας - - σεμνοτεροι μεν αν ειναι δοξειεν παρα τοις πολλοις, - τȣς μεν τοι ευφρονȣντας ȣκαν πειθοιεν etc. PSELLVS ετερ αττα πειθȣσιν ημας φρονειν ιατρων παιδες, ȣ δαιμονων εκγονα τα παθη ταυτα λεγοντες

γοντες ειναι. Scio, quid hisce atque talibus, frustra et sine omni sine allegatis testimoniis, voluerit Cel. SEMLERVS efficere. Non hoc, vt certum fiat, δαιμονας Graecis *demortuorum animas* significasse. Quis hoc sibi persuadebit, cum verbulum ne quidem exstet in locis hisce collectis, ex quo illud efficiatur. Nouimus, SEMLERVM Cel. multa legisse et peruolutasse. Hoc iterum atque de nouo nos voluit docere. Quocirca ad *Rabbinorum et Talmudicorum* sententias progrediar, II) quas hic SEMLERVS Cel. adscripsit, vt de neglecta ακριβεια summatim constare possit. Ipse SEMLERVS Cel. breuior fuit hac in caussa. Pauca itaque erunt, quae superaddi productis debebunt. Interim tamen adsunt huius rei exempla nonnulla. Perpendas modo haecce allegata: MAIMONIDIS ea est sententia in *Sabb.* II, 3. *Spiritum malum vocant omnes species morborum, qui vocantur Melancholica.* Quinam illi fuerint, qui *vocant* Spiritum malum tales species morborum; MAIMONIDIS ne ipsius, an aliorum sententia id fuerit? et si hoc; talesne fide digni fuerint illi, an suspecti? hoc neque ex effato MAIMONIDIS, allegato, patet, nec ipse SEMLERVS Cel. vti debebat, extra dubium posuit. Idem, ni fallor MAIMON in *Erubbim* III, 4. nil contra nos et nostram veriorem notionem δαιμονιȣ siue δαιμονος, effecit, cum *Spiritum malum*, inquit, *omne damnum vocant, quod non venit a manu hominis sed alia, quaecumque illi fuerit, caussa.* Incertus enim est auctor horum verborum, dubia mens illorum; siquidem spiritum malum, Theologi quoque nostri, damnum, quod non venit a manu hominis, possint quodam modo et sensu saniori vocare. Molem ergo commentarii augebant. Quibus nihil efficientibus testimoniis, tandem atque III) nonnulla etiam adiiciam, quae Vir Cel. ex scriptis collegit *Christianorum*, et quo inprimis haecce referri mihi quodam modo videntur, §. VIII. (15.) Differt. citata: α) Ex patribus ecclesiae ATHANASIVS de *incarnatione* verbi: Διαβολος εκπεσων απο τȣ ȣρανȣ περι τον αερα, τον ωδε κατω, πλαναται, κακει των συν αυτω δαιμονων εξȣσιαζων, Φαντασιας μεν δι αυτων ενεργει τοις απατωμενοις. AVGVST. in Pf. XC, (91. Hebraice) sermone I. *recte hic intelligimus per daemonium meridianum, vehementem persequutionem.* β) Ex *Scholasticis*, vti dicuntur, doctoribus, *Magister sententiarum: Vtrum daemonia, secundum substantiam fuerint ingressa, an propter mali effectum dicantur ingressa, non adeo perspicuum est.* GENNADIVS. *Daemones per energiam, non credimus, substantialiter illabi animae, sed applicatione et oppressione vniri.* BEDA de *Anania*: *Notandum, quod mentem hominis iuxta substantiam nihil implere possit, nisi creatrix trinitas - - daemones non substantialiter intrant corda hominum, sed propter malitiae effectum.* De quibus

pelli

pelli dicuntur, cum nocere non ſinuntur. ALEXANDER AB HALES. *Misſio in cor Iudae non fuit per eſſentiam aut ſubſtantiam; ſed per operationem. Vnde gloſſa ſuper Habac. 2.: - poteſt asſidere ſimulacris ſpiritus immundus, ſed intrinſecus eſſe non poteſt.* BONAVENTVRA *concedit id quidem de corporibus humanis, ſed negat de animabus : - - Concedendae ſunt rationes, oſtendentes, quod animabus humanis illabi non poteſt malignus ſpiritus.* Quod dicit gloſſa (ad Luc. 4.): *intrauit diabolus* &c. *dicendum effectum ſeu conformitatis malitiam.* Miror, hos locos a Viro Cel. allegatos eſſe. Ab alio, quam a SEMLERO Cel. illos exſpectauerim. 1) Non eſt Theologis noſtris, in doctrina de daemonibus conſtitutis, ſermo de modo operationum diabolorum, qui vtique vbiuis non conſtat; ſed de operationibus ipſis. 2) Non quaeritur de difficultate percipiendi, quam itidem lubentet concedunt, ſed de ipſa rei veritate, quae ob difficultatem non ſemper in dubium eſt vocanda. 3) Non eſſe ſermonem, didicimus, Theologis de variis illuſionibus, imaginationibus, falſisque praeſumtionibus, aliisque praeconceptis ac minus fundatis opinionibus et iudiciis, quae omnia circá diaboli operationes dari, non negant noſtri, ſed de veris illis daemonum operationibus, et an illuſiones quaedam, praeſumtiones ac praeconceptae quaedam opiniones ſtatim omnes daemonum operationes tollant? 4) Dantur quidem atque defenduntur a Theologis noſtris operationes Diaboli in animam hominis; ſed non quidem phyſice, atque adeo non ſic, ut vnum impenetrabile, quod daemon ſit, alteri impenetrabili et vero enti, quod anima dicitur, inſideat atque inexiſtat, ideoque ens finitum, quod daemon vocatur, non circa limites alterius entis finiti, ſed in illo ipſo πȣ, vbi alterum exiſtit, varias producat mutationes, quod omnino contra prima philoſophiae ſanioris principia crederetur atque doceretur. 5) Non ſemper diabolus *immediate* operatur ſecundum Theologos noſtros in intellectum patientem, quippe qui ſolus illis intellectionem elicit, nec recipit intellectus patiens ſpecies intelligibiles ab illo, ſed a ſolo, vt aiunt Theologi, intellectu agente. Interdum quoque *remote* atque *mediate* tantum in animam agit humanam, proponendo et ſuadendo obiectum appetibile, in organa ſenſoria agendo, et ideas materiales, ope nerui ſenſorii, in cerebro et hinc prauas cogitationes ad malum ſollicitantes, in anima excitando. Quae omnia neque SEMLERVS Cel. perpendit, neque videtur BALTH. BEKKERVS de illis ſatis et ſemper cogitaſſe. Saltem crediderim, fieri non potuiſſe, vt modo allegata teſtimonia SEMLERVS Cel. citauerit, ſi hoc, quod omnia ſyſtemata Theologorum inculcant, ſecum recta via reputaſſet. Nihil hic dicam de *hirſutis* atque *piloſis rebus, nihil de nocturnis matutinisque daemonibus,* quorum SEMLERVS, vt verae de daemoniacis ſententiae odium conciliaret, fruſtra fecit mentionem. Eſſe hanc autem, quam tradidimus, ſtabilem certamque ſententiam, quam a maioribus accepimus de energia diabolorum, de hoc dubitare

§. XIII.

Ad aliam et veram δαιμονος atque δαιμονιϰ notionem commonstrandam

Sic fata *documentorum* et *testimoniorum* ibant, quibus vsus est Cel. SEMLERVS, δαιμονας olim animas fuisse. Quaedam illorum per se nihil probabant. Concedi enim nonnulla poterant; sed confici ex his complexio negabatur (§. XII.). Cetera ob caussas, quae extrinsecus adhibebantur, atque vel ab auctore ipso, vel ab ipsius testibus sumebantur, dirimi poterant atque infirmari. Si tuum enim animum ad ipsum auctorem Cel. attendas, et illud, quid effecerit in testibus suis producendis, paullulum repetere tua memoria velis; quis laudes poterat atque praedicationes perferre perpetique, quibus suos extollebat (§. VI.)? Ne dicam de pugnantibus, quae Vir Cel. interdum eloquebatur. (§. IX.) Si ab auctore ipso discedis, atque nobiscum te ad testes conuertas, quos produxit; quam leues atque vani natura illi erant! Quis a Theologo PORPHYRIVM illum atque PHILOSTORGIVM, quis inter testes SYKESIVM atque BEKKERVM ipsum in *caussa obsessorum* exspectasset? (§. VII.) Fata ergo

dubitare ille tantummodo et demum aliquando poterit, qui totus in theologicis alienus et plane inermis atque nudus existit. Dantur autem interdum tales. Quos ex *veteribus* ad ipsum nostrum MELANCHTHONEM de *anima pag.* 95. ad ZACH. GRAPIVM in *Syst. nouissim. controuers. Tom. II. Cap. III. Quaest. IX. §. II. pag.* 85. *et §. III. pag.* 89. ad ABRAHAM. CALOVIVM, in *Tom. IV. Systém. Loc. Theologic. Art. I. Cap. III. pag.* 330. 331. *et* 335. et ad BALTHAS. MEISNERVM mittimus, quippe cuius *Philosophiae Sobriae, part. II. sect.* II. *Cap. II. Quaest. I. id inprimis debemus, vt varias* imaginationes et falsas opiniones, quas hac in caussa Pontificii adamant, diligenter exposuerit. Ex *recentioribus* autem illos ad Summe Venerab. nostr. IO. GEORG. WALCHIVM in *Lex. Philosoph.* Art. *Engel. pag.* 735. ad IO. PETR. REVSCHIVM, in *Introduct.* in *Theolog. Reuelat. Cap. IX. §. CCIV - CCXXII. p. m.* 376. 377. *§. CCLXXXX. - CCLXXXXII. pag.* 486. *et pag.* 492. *mih. vsque*, collat. *Pnevmatic. hypothetica* Viri Beat. vbi §. 1162.-1202. fusius hac de re actum fuit; atque ad IO. ERN. GVNNERVM, in *Instit. Theol. Dogmat. Art. II. sect. II. med. II. §.* 117. pag. 437-438. mittimus, vt resipiscant.

ergo *ipſius notionis* tantummodo reſtant, quam auctor Cel. huic vocabulo ſubiecit. Eadem erunt, atque teſtimoniorum citatorum. Diluere enim atque infirmare argumentando cuiusdam rei confirmationem, id ipſum dialecticis iam iam eſt, rem reprehendere confirmatam. Vt modus autem omnis adhibeatur reprehenſionis, aliam ponam argumentationem, eamque paullo firmiorem contra illam, in quam a nobis hactenus animaduerti debebat.

§. XIIII.

via ſternitur atque praepa. ratur.

Quem ad modum vero in omnibus negotiis, rite peragendis atque ſuſcipiendis, praeparatio quaedam ſolet adhiberi; ſic etiam exiſtimamus, in noſtra cauſſa quaedam praefinienda atque praemittenda eſſe. Ne autem culpa nos ipſos videatur redarguere, quam aliis exprobrauimus: duo praefabor, quae, quod corroborabimus, non parum alleuabunt. *Alterum*, res notioque δαιμονος et δαιμονιε ipſa erit, accuratius conſtituenda atque definienda, quam ibimus contra SEMLERVM Cel. confirmatum. *Alterum*, quales ſint teſtes, et quonam illi ordine nobis ſint adhibendi, ante declarabit.

§. XV.

Quapropter primo origo huius vocabuli demonſtratur.

Nec vnica, nec leui cauſſa eo adduci potui, vt eam, quam probabo, δαιμονος et δαιμονιε notionem conſtituerem ante atque declararem. Grauitas rei, obſcuritas atque ambiguitas vocis, fata, quae manent atque difficultates, ſi. quod non ſatis definitum atque explicatum fuit, nunc ipſum nobis veniat probandum: quem haec et plura alia, quae poterant adferri, non mouebunt, vt, quod ſibi probandum ſumſit, explicet ſatis atque conſtituat accurate. Si ετυμον modo vocabuli ſumas: in quanta Critici varietate atque diſſenſione ſunt conſtituti! Vt moleſtum ſit, ſententias eorum omnes enumerare. Hoc addo tamen, non omnes, originem huius nominis euoluturos, illud a verbo δαιω vel δαειω,

difco, deduxiſſe. Voluit id autem Cel. SEMLERVS *o*). Dantur etiam, qui illud a *δαίω*, *diuido*, mutuarunt: vel, quia homines in certa determinataque genera diuiſerunt: vel, quia intermediae, diuidentesque ab homine Deum, creaturae vocandae: vel, quia diuiſa qualitas illis eſſet. Sunt, qui a quodam antiquo verbo Graecorum, *δαιμω*, deriuarunt, quod idem atque *γιγνωσκω*, vel *επιςαμαι*, *cognoſco* atque *peritus* ſum, ſiue *ſcio*, fuit. Nouimus, qui *απο τȣ δασασθαι* illud ſumſerunt, quod ſint *διαιτηται καὶ διοικηται των ανδρωπων*, *hominum arbitri* et *adminiſtratores*. Denique quoque patres nonnulli eccleſiae inueniuntur, quos talem huic vocabulo, conſtat, originem cum EVSEBIO attribuiſſe, vt illud *απο τω δειμαινειν*, *terrere*, flexerint: quia nonnulli illorum *κακοδαιμονες* erant, atque pro ſpectris et hominum terriculamentis habebantur. Quod *perperam* tamen fieri!, CALOVIO *p*), non tantum, ſed WALCHIO etiam ſumme venerabili videtur *q*). Si ad notionem ipſam, huic verbo ſubiectam, mentem nunc tuam et animum aduertas: quam variae ſunt de illa, quamque diſcrepantes hominum doctiſſimorum ſententiae! vt rem vere et optime tetigiſſe nobis LVDOVICVS VIVES videatur, dum, *in iſtis*, dicit *r*), *de Diis deque daemonibus ſententiis mirum, quam inter ſe diſcrepent homines eiusdem haereſis; Alia ſentit* APVLEIVS, *quam* PLATO, *alia* PLOTINVS, *quam* APVLEIVS; *diuerſa ab iis* PORPHYRIVS, *nec cum* IAMBLICHO *aut quoquam alio in omnibus conuenit* PROCLO; *nimirum daemonibus ipſis pro natura ſua varia illis et fallacia dictitantibus.* Quid? quod LACTANTIVS ait *s*): *homines, cum nomen daemonis peruerſi ignorarent, fortunae vocabulum inane finxiſſe*: atque ad hoc *Euri-*

o) Diſſert. §. IV. N. 4. pag. 6.

p) *Tom.* IV. *Syſt. Loc. Theol.* Art. I. Cap. I. pag. 14.

q) in *Lexic. Phil. art. Daemon.* pag. 467. et 468.

r) in *Auguſt.* IX. *de C. D.* Cap. XI.

s) *Libr.* III. Cap. vlt.

EVRIPIDIS auctoritate confirmandum, illos citauit versus, vbi EVRIPIDES homines inducit:

Falso putantes esse daemonum genus
Fortunam et ipsis prouidere singula t).

Tantum valuit lis motaque controuersia de daemonibus! Atque qui fieri etiam potest aliter, cum verum sit iam de anima nostra, si a principiis diuinioribus discedas: *quot homines, tot sententiae, falli igitur possumus u).* Quae tamen anima saepius praesentiam suam totoque quasi die declarat.

§. XVI.

Quae controuersia de vi atque valore vocabuli δαιμονος, inter tot tantosque viros, tamdiu ac multoties agitata, magno simul tam nobis, quam et SEMLERO Cel. poterat esse argumento, hanc caussam, id est notionum, cum voce δαιμων atque δαιμονιος copulatarum, varietatem atque multitudinem nec suscipi, si agitur, tamquam desertam atque relictam ab eruditis; nec vnicum manere, in quo, si quis de vera atque propria huius vocabuli notione quaerit, ipsi sit subsistendum. Quam multi sunt illis omnibus adiungendi superaddendique testibus, quos Cel. SEMLERVS produxit, Theologique pariter atque philosophi, qui operam suam in vnicum id, et quidem saepissime omnem contulerunt, vt varias huius vocabuli notiones nobis atque ex probatissimis auctoribus enumerarent. Sed primo in hoc non ille labor ipse, quem suscepimus, atque negotium omne consistit, nobis peragendum. Deinde et melior locus in posterum dabitur, (vbi testes nempe describendi, quibus nostra notio nitatur et ordo delineandus, in quo sint producendi), nonnullos ex illis commemorandi, qui rei huius taliumque notionum historiam accuratius et paullo etiam solidius repetierunt, quam a SEMLERO Cel. est factum. Et sic tota quoque

Nec non controuersiae possibilesque quaestiones de daemonibus repetuntur.

t) in *Hecuba.*

u) CICERO Lib. I. de *finib. bon. et mal.* confer. Lib. I. *Tuscul. Quaestion.*

quaestio de daemonibus diuidi in varias partes poterit, imo iam saepe diuisa fuit. Nam et de natura et indole δαιμονων, et de figuris atque corporibus illorum, et de locis atque sedibus, et actione vitae atque muneribus multa dicuntur, deque his summa Theologorum atque philosophorum dissensione certatur x). Quod vero maxime rem caussamque continet, est, vtrum vocabulum δαιμων atque δαιμονιος res semper vnius eiusdem que generis inuoluat: an hoc vocabulum ab omni inconstantia atque varietate notionum vacet: an contra sit πολυσημον verbum: et multis atque variis rebus, indicandis et exprimendis, sit subiectum? et si hoc forsitan posterius ponendum; quaenam et quales sint illae: vtrum res illae eadem semper et pari ratione indicentur a vocabulo isto: an quaedam ex illis detur, quae, nisi sit fixa et constans semper, ab hoc tamen vocabulo plerumque inuoluatur, omniumque reliquarum frequentissima sit vocanda, et quasi pro vulgari agnoscenda? in primis magna dissentio est: eaque nisi accuratissime diiudicetur, in summa atque inextricabili difficultate, necesse est, nos in controuersia perpetua versari.

§. XVII.

Nunc autem notio ipsa huius vocabuli indicatur, quae prabari debet.

Est autem δαιμων sine dubio quoddam πολυσημον verbum y). Adeo scimus, hocce vocabulum res multas atque varias indicare posse, vt me quoque non fugiat, illud interdum animas humanas significare z). Sed certus sum etiam, res illas dissimili atque dispari ratione nobis ab hacce voce exhiberi. Datur res enim quaedam atque notio, quae, quamuis non sit fixa et cum voce δαιμων semper copulata, plerumque tamen apud auctores veteres obtinet locum, et quasi pro vulgari habetur.

x) Vt *Scholastici* in aliis; sic etiam in hacce caussa nimis curiosi erant. Summe venerat. WALCHIVS in *Lex. Phil.* art. *Geist.* pag. 1129.

y) CALOV. *System. Theol. Loc.* Tom. IV. Art. I. Cap. I. pag. 14.

z) Summ. Vener. WALCHIVS in *Lex. Phil. Art. Daemon.* pag. 467. 468. confer. CALOV. in loc. cit.

tur. Tantum abest autem, vt mens et anima humana res illa sit, quam veteres κατ' ἐξοχὴν subiiciunt huic vocabulo, et quae ab illis pro vulgari quasi habetur, vt δαίμων tantum improprie et minus vsitate, verbo, rarissime idem, quod mens et anima hominis, olim valuerit. Quod etiam ex eo omnibus, qui veteres sine praeiudicatis opinionibus legunt, aliquo modo datur, colligere, quod veteres τὸ καταχθόνιον addebant, atque de καταχθονίοις daemonibus loquebantur, si δαίμων ipsis animam quoque atque interdum mentem significare *a*). Quae atque qualia additamenta non nostris solum, sed priscis quoque temporibus vim atque potestatem limitandi vsitatas verborum significationes, easque paullulum permutandi habebant. Ne dicam de poetis, animam hominis plerumque atque tantummodo per daemonem reddentibus. (§. IV.). Quod, quia isti raro propriis verborum notionibus vtuntur, ipsum iam poterat argumento esse, illam non propriam atque veram notionem fuisse. Quae propria huius vocabuli notio mihi videtur, quae omnium vsitatissima apud scriptores veteres dici debet, et quasi pro vulgari habetur, ea, nisi me fallunt omnia, in hoc consistit, vt, si verbis CLEOMBROTI apud PLVTARCHVM vtar, γένος τῶν δαιμόνων ἐν μέσῳ θεῶν καὶ ἀνθρώπων sistendum *b*). Si vero cum PLATONE loquendum, πᾶν τὸ δαιμόνιον nobis est μεταξὺ θεοῦ τε καὶ θνητοῦ *c*). Cum qua descriptione conuenit illa, quam GASSENDVS dedit, *daemones*, scribens, *sunt in immortalium mortaliumque confinio d*). Eandem atque propriam, quam probabo, notionem δαίμονος atque δαιμονίου etiam viri summe Venerabilis, WALCHII, verba inuoluunt: *Die schlechterdings und eigentliche Dämones hiessen, waren die, die den Goettern so wohl, als den menschlichen Seelen entgegen gesetzt worden d*). Nec tandem

a) Summe Ven. WALCHIVS loc. cit.

b) de *Oracul. defect.*

c) in *Symposio in persona Diotimae.*

d) in suis *Operib. Ethic.* Lib. III. Cap. IIII. pag. 849. b)

tandem me quis aduerſarium atque diſſentientem habebit, ſi WOLLII verbis illam vim exprimat atque notionem, quam crederem ſaltem ego, veterum daemonibus tamquam propriam atque vulgarem attribui poſſe. Nam, *plerumque*, vir inquit beatus, *vſurpatur vox δαιμονιȣ de quadam natura, Deum inter et homines media ſeu bona, ſeu mala e).*

§. XVIII.

Et primo ad conditores lexicorum eorumque de daemonibus iudicium attenditur.

Teſtes itaque reſtant *ordinandi* atque *formandi*, quorum fide nitatur res noſtra atque Chriſtianorum. Sed tria nobis euitanda ſunt inprimis ex multis illis et omnibus, quae nocebant Cel. SEMLERO in teſtibus, producendis atque conſtituendis. *Primo* non omnes ſe SEMLERI teſtes medios gerebant. Sed multi illorum ad hanc vel illam cauſſam, quae defenditur in doctrina de daemonibus, nimis interdum atque magnopere inclinabantur (§. VII.). Quod vitium autem, cum illud neque leue dicendum, neque pro tali habeatur, quod hac in cauſſa nulla ratione declinari poſſit; idcirco non a nobis modo, ab omnibus debet ſummo ſtudio vitari, qui rem et cauſſam hancce bene atque feliciter tractare volunt. In hoc itaque omne poſitum fuit, quod rationis habuimus, cur *primo* et maxime in illud diligenter et ſedulo inquiſiuerimus, quod nobis *conditores lexicorum* de vi et poteſtate huius vocabuli tradiderunt. Quemadmodum enim in genere *lexicorum conditores* eximiam atque inſignem vtilitatem praebent in explanandis quibusdam difficilioribus verbis *f)*: ſic exigit quoque id inprimis natura atque indoles illorum, vt ſeſe nullam in partem debeant mouere. De his inprimis debet et poteſt etiam plane valere, quod de ſe COTTA apud TVLLIVM dicebat. Hi ſic ad ſuas, quas inſtituunt, diſputationes adgredi debent, quaſi nihil vmquam

e) in *Prim. Part. Obſeru. ſacr. Obſeru.* XXVIII. §. VIII. pag. 287.

f) ANTON. BLACKWACKWALLI *Critic. ſacr.* Tom. II, part. I. Cap. I. pag. 145. Verſ. CHRIST. WOLLII.

vmquam audiuerint de vocum notionibus, in quas inquirunt, nihil cogitauerint, rudes diſcipuli, proque integris habendi. Horum eſt maxime, vt aequi veniant, libero iudicio nulla eiusmodi neceſſitate adſtricti, vt nihil velint, nolint, ſit certa quaedam tuenda notio vocis *g*). Eſto itaque, vocem quandam illuſtratam eſſe illis loquendi formulis et phraſibus a lexicorum conditoribus, quibus vſi ſunt auctores: hoc eo quidem valebit, vt, quid vocabulum generatim indicare queat, inde efficiatur. Qualem ſenſum autem ipſi tales auctores attribuerint huic verbo: hoc nemo ex illis, iisque cognitis vnice, tuto ſatis atque recte concludet.

§. XVIIII.

Duplicis autem generis dantur lexicorum conditores.

Caue, illum, autem credas, omne, quod agere debet interpres bonus, peregiſſe, qui tantum in *grammaticum* ſenſum huius vocabuli inquiſiuit. Indigitandus eſt *ſenſus verbalis* quidem vocis huius et *litteralis*: aſt illud, quod hic inprimis inueſtigari debet, vulgaris eſt ſenſus et proprie huic vocabulo, δαιμων, attribuendus. Quocirca nos *primo* illos hic euoluamus lexicorum conditores. *Deinde* animus eſt etiam nobis, illos conferre, qui ſenſum *proprium* atque *realem* huius vocabuli, ſiue illius *definitionem dogmaticam vſualem* ſuppeditarunt.

§. XX.

Ex illis, qui Grammaticam δαιμονος *ſignificationem inueſtigarunt, in primis* HENR. STEPHANI *cogitata citantur.*

Multum iuuant quidem *conditores lexicorum* generatim *idoneum interpretem foederis noui*, vt SVIDAS, HESYCHIVS, POLLVX, PHOTIVS, GVIL. BVDAEVS, HENR. STEPHANVS, AVCTOR *ετυμολογικȣ μεγαλȣ*, qui *λεξεις*, *ετυμολογιας*, *γλωσσας*, *παροιμιας*, et *reliqua eiusdem generis* expoſuerunt, quae pertinent ad grammaticum vocis atque litteralem ſenſum enucleandum *h*). Quae autem legis ſequentia

K verba

g) Lib. III. et Lib. I. de *Natur. Deor.*

h) CHRIST. WOLLIVS in *Not.* ad *Crit. ſacr.* ANT. BLACKWALLI Tom. I. Part. I. §. 2. pag. 22. *)

verba STOLLII beati: *Von den* Lexicis Graecis *hat* OLAVS BORRICHIVS *in dem Appendice, den er seinen Analectis ad cogitationes de Lingua Latina beygefüget, sehr wohl gehandelt; vollstaendiger aber ist* IO. ALB. FABRICII Diatribe *hiervon. Vnter diesen Lexicis stehen* GVILIELMI BVDAEI Commentarii Linguae Graecae *mit oben an, als welchen die andern fast alles Gute zu danken haben. Doch wie dieses Werk nicht vollstaendig, noch auch ordentlich ist, so bedienet man sich billig des Thesauri Linguae Graecae, den wir dem Fleisse des* HENRICI STEPHANI *schuldig sind.* IOH. SCAPVLA *hat dieses aus* 4. *vol. in fol. bestehende Werk ein wenig kürzer gefasset. Was davon zu erinnern, hat* BORRICHIVS *gewiesen i)*: haec inquam, verba impellere me omnino potuerunt, vt in vno HENRICO STEPHANO hic summaque ipsius atque felicissima opera adquiescerem, quam verbis Graecorum dedit *k*).

§. XXI.

i) *in der Anleitung zur Historie der Gelahrheit,* 2. Cap. §. XXXVI. pag. 102.

k) Varia sunt autem a STEPHANO prolata de vocibus δαιμων atque δαιμονιος, rei et caussae nostrae multum conducentia.

Primum in eo consistit, quod STEPHANVS quidem, *saepe* inquit, *generaliter* Δαιμων *quiuis Deus vel Dea vocatur*; sed addidit etiam, *id praesertim a poetis* fieri. *Voc.* δαιμων pag. m. 894. Poetae autem improprie loquuntur. Ergo nihil illud contra nos valebit (§. IV.).

Deinde vero animaduertit etiam, δαιμονας atque θεȣς *tamquam diuersa poni.* Et in plurimis testimoniis, a STEPHANO citatis, prosaicos scriptores, philosophosque habebis, quorum auctoritas maxime hac in caussa atque inprimis valet.

Tum, quando, δαιμων, STEPHANVS inquit, *et saepe pro fato* atque *fortuna accipitur*, variosque atque multos, ex poetis pariter, atque ex oratoribus philosophisque, illud docentes, maxima cum diligentia summaque, quam talis res postulat, cura adiecit testes: tunc sic, simul Diis et Deo, docuit, δαιμονας opponi, vt, illos etiam ab omnibus hominum animabus, tradiderit, esse a veteribus distinctos. Quis animum enim hominis fortunam atque fatum vocabit; vel versus VIRGILII:

Quis

Quis tantam Rutulis laudem casusne Deusne
Attulerit? atque HORATII:

- *Quam sibi sortem*
- *seu ratio dederit, seu fors obiecerit,*

sic erit redditurus: vt *prioris* verba hancce interpretationem:

Quis tantam Rutulis laudem animusne Deusne
Attulerit, *Alterius* autem talem admittant:

Quam sibi sortem
- *seu ratio dederit, seu mens obiecerit?*

Si hominum enim, a vera religione auersorum, deque diuina prouidentia peruerse atque impie sentientium, ignorantiam hac in re et illorum etiam inconstantiam contempleris atque supponas; non dii tantum, ipsae hominum animae, siue sint hominum, vita defunctorum, siue adhuc in vita constitutae, fato trahuntur et illud debent nonnumquam sequi (§. IV.). Et conferat ille GASSENDVM, in *Oper. Ethic.* Lib. III. Cap. II. qui fusius tractata illa peruerse cogitata legere cupit. Verbo, iners ille et plane inermis in iis omnibus, quae nobis veteres de fato deque diuina prouidentia tradiderunt, vocari deberet, qui δαιμων, si pro fortuna et τυχη sumatur, a Deo non et anima distinguere velit. Σειραν modo cogitet illam, et quid homines a vera Dei religione diuersi de illa finxerunt, quicumque daemonem Deum ipsum et animam dicat, si δαιμων pro fortuna sumi debeat, atque de qua HOM. *Iliad.* 5. MACROBIVS in *Som. Scip.* Lib. I. Cap. XIV. PROCLVS *in Theol.* PLAT. VI. 2. Summe Ven. WALCHIVS in *Lex. Phil. Art. Geist.* pag. 1121. et alii egerunt.

Porro, inquit STEPHANVS noster: *Multis item in locis* δαιμων *vertitur genius, ac tum praecipue, quum dicitur huius vel illius* δαιμων, *vel certe genitiuus subauditur:* et tales adfert inprimis ex PLVTARCHO locos et documenta luculentissima, quae id, quod confirmare volebat, id est per δαιμονας intelligi genios posse, vt sanam et rectam mentem nullus admittat locorum illorum, si δαιμων forte animam vel Deum significaret. Maximum id autem pondus habere, momentumque neutiquam leue esse, quod δαιμων multis in locis *genius* vertatur: hoc tunc, inquam, patebit demum, quum *genium* ostendero, pariter atque etiam δαιμονας a Deo atque mortalium anima distingui solere.

Ad haec etiam tamquam euidentissima rei et caussae nostrae documenta *composita vocabula* accedunt multa, in STEPHANI *thesauro* obuia, deriuataque ab hacce, quam tractamus, voce. a) Δαιμονολατρης siue *daemonum cultor* deprehenditur in *thesauro* et quidem ea forma, qua ειδωλολατρης oriatur. b) Δαιμονομανια, siue *insanus daemo-*

§. XXI.

Inter illos autem, qui rem, per vocem hancce ipſam expreſſam, eruerunt, IO. GEORG. WALCHIVS eminet.

Sed ad maiora nobis ab his eſt progrediendum. Sequitur nunc, vt etiam δαιμονας, doceam, illis inter Deum et hominis animam medium fuiſſe, qui operam ſuam rebus inprimis, veterum vocabulis deſignatis, dederunt, et ſenſum vocum dogmaticum expoſuerunt. Quod quum plerumque et optime id etiam in iis eruditorum operibus agi ſolet, quae verbo, nunc ab omnibus fere recepto, *realia*, et ſi res tractant ad philoſophiam pertinentes, *lexica* praeſertim *philoſophica* vocantur: illa nunc euoluamus. Nam et noſtra cauſſa

amor, nominatur in *theſauro* et quidem forma eadem, qua γυναικομανια. c) Videtur ibi etiam Φιλοδαιμων, *Daemonem amans*, cui GREGORIVS Φιλοδεον opponit. d) βαρυδαιμων, *cui grauis* et *inimica* eſt *fortuna*, inuenitur quoque in STEPHANO noſtro. In quibus atque in aliis multis vocabulis deriuatis, quae adiici poterant a nobis, nec Deum, credo, quemdam dari, nec animam humanam, qui dicat, vocabulum δαιμων ſignificare. Interim dabo quosdam eſſe, in quorum mentem hoc veniret; nec id quidem impune illis erit. Si enim *theſaurum* eundem ſupponis noſtrum; ψυχη iam βαρυδαιμων inuenitur. Quo vnico exemplo noſtra ſententia, δαιμονας non per animas reddi debere in talibus vocabulis deriuatiuis, confirmari, et contrarium, δαιμονας etiam in illis animas eſſe, ſatis refutari poſſet.

Tandem et quosdam commemorat, qui, δαιμονας, dixerunt, *animas eorum eſſe, qui olim philoſophiae ſtudio conſtanter indulſerint.* Sed nominat, nobis etiam illum, cuius mentem hic declarabat. PHILO, ille Iudaeus fuit. Non omne. Addit ſimul quoque, vnde originem ſuam talis Iudaei opinio traxerit? *Manarit*, inquit, *autem fortaſſe haec Graecorum opinio ex* HESIODO in Erg. *qui* δαιμονας *itidem vocaret aurei ſeculi viros, poſtquam vita functi ſunt, qui et* Φυλακες θνητων ανθρωπων *ab eo appellantur.* Vtrumque, quod additum hic fuit in *theſauro*, vim illam deſtruit atque coarguit, quae huic loco, ſi in ſe ſpectatur, concedi deberet. *Illud* ſi, quod SEMLERVS ipſe dixit in antecedentibus de Iudaeis, in memoriam reuocabis (§. VI.). Hoc ſi, quid de documentis commentati ſumus, quae ſupra a ſcitis poetarum ſumebantur (§. IV.). Et hoc declarat, δαιμονας proprie de iis olim et maxime valuiſſe, qui medium inter Deum et animam fuerunt

ſa maxima ex parte philoſophica dici debet. Opus hoc tantum, qantum a maximis quoque philoſophis poſtulatur, multi ſunt quidem et praeſtantes etiam ingenio nonnunquam viribusque orditi. BERNARDINI, MICRAELII, GOCLENII, BVRCHARDI, GADARTII, VOLCKMARI, CHAVVINI, PLESSII *repertoria et lexica philoſophica* quis ignorat *l*)? Sed ſcio certo neminem, nec dabitur etiam ab aliis vllus nobis, ſi a Summe Venerab. WALCHIO diſcedas, qui hac in cauſſa maiorem deligentiam atque ακριβειαν oſtendiſſet, qui pluribus et melioribus ſubſidiis rem tantam aggreſſus, et cui arduum tale opus tam bene in omnibus tamque proſpere proceſſiſſet. Nec ipſi corona et iudices defuerunt *m*). Qualem itaque ob cauſſam vnico HENRICO STEPHANO contenti eramus atque poteramus etiam, ſi, quid vox δαιμων grammatice inuoluat, nobis erat ſupra demonſtrandum: ob talem nunc etiam in WALCHIO noſtro vnice et in ipſius auctoritate acquieſcamus, ſi vocis, quae rem philoſophorum quandam exprimit et qualis noſtra vox δαιμων dici debet, vſualis definitio nominalis rectaeque rationi probata, ex ſcriptis philoſophorum illorum petenda, qui Chriſti et Apoſtolorum aeuo atque ante iſta etiam tempora vixerunt. Ad hos autem illorumque ſcripta nos mittunt illi, qui nobis regulas hermeneutices tradiderunt *n*). Huius demum, id eſt, IOAN. GEORG. WALCHII exemplo WOLLII verba confirmari poſſunt: *has*, dicentis, *vſuales atque nominales veterum vocum definitiones hodie philoſophi*

l) Summe Venerab. WALCHII Praefat. *Lex. Phil.* et STOLLII *ganz neue Zuſaetze und Ausbeſſerungen der Hiſtorie der phil. Gelahrheit.* pag. 162.

m) STOLLII *Anleitung zur Hiſtorie der Gelahrheit* II. Part, III. Cap. §: LXIII. pag. 492. confer. Illius *ganz neue Zuſaetze und Ausbeſſerungen der Hiſtorie der phil. Gelahrheit* pag. 162. et *act. erud. Lipſ. Germ.* pars CXIX. act. V. pag. 802. ſeq.

n) CHRIST. WOLLII *introd. in Herm. ſacr. N. T.* Cap. I. §. V. pag. 170. conf. §. II. Diſſert. noſtr.

ſani multi accuratius connisi ſunt finire o). Et vti BVDAEVM, SCAPVLAM et alios Graecorum lexicorum conditores eorumque de re et cauſſa noſtra cogitationes in vnico ſupra HENRICO STEPHANO citauimus; ſic etiam ex WALCHIO vno, quicquid multi iique probatiſſimi et optimi philoſophi atque ſcriptores de re, quam δαιμων atque δαιμονιον inuoluit, nobis praeceperunt, illud poteſt omne comprehendi *p*).

§. XXII.

o) CHRIST. WOLLII loc. cit.

p) In variis autem *capitibus* ſubque *nominibus* multis rem noſtram Vir venerabilis pertractauit. Omnia ſunt lectu digna, ſcitu neceſſaria, multa et ſolida eruditione referta, elegantia conſperſa, et iucunditate, quae dixit, deque daemonibus protulit Theologus noſter. Ex iis autem, quae ſub ipſo titulo,

DAEMON.

ſtudioſe ſunt nobis atque fideliter tradita, inprimis, quae ſequuntur, huc ſpectant, atque ad noſtrum ſcopum multum adferunt adiumenti: pag. 468. 469. *Die Bedeutungen dieſes Worts recht aus einander zu ſetzen, ſo hat man zum voraus zu wiſſen, daſs die alten Philoſophi verſchiedene Claſſen der Geiſter ſtatuirten, als da waren der oberſte Gott, die unſterblichen Goetter, die eigentlichen Daemones und die menſchlichen Seelen, welche Arten zuweilen alle mit dieſem Nahmen beleget werden, daſs alſo dies Wort im weitern und engern Verſtande zu nehmen iſt. Die weitere Bedeutung anlangend, ſo wird Daemon genennet:* 1) *Der hoechſte und oberſte Gott ſowol bey den Poeten, als Philoſophen, und findet man deswegen bey dem* PROCLO *in Tim.* pag. 94. *eine Stelle aus dem* ORPHEO, *welcher von Gott ſaget:* εν κρατος, εις δαιμων γενετο μεγας αρχος απαντων, *ja* PLATO *ſelbſten nennet ihn* μεγιϛον δαιμονα. 2) *Wurden auch die unſterblichen Goetter, welche auf den hoechſten Gott erfolgten, Daemones genennet, wie hingegen die eigentlichen Daemones zuweilen Goetter hieſen, welches* MARSILIVS FICINIVS ad PLOTINVM ennead. 4. lib. 2. pag. 278. *angemerket.* 3) *Hatten dieſen Nahmen überhaupt die menſchlichen Seelen, ſoferne ſie entweder noch mit dem Coerper verknüpft, oder von denſelben abgeſondert waren, die auch* PYTHAGORAS καταχθονιȣς δαιμονας, *die irdiſchen Daemones genennet, damit er ſie von den eigentlich alſo genannten Daemonibus unterſcheide, die einige Daemones* Φυσει *nennen, daſs alſo dreyerley*

Daemo-

Daemones waren, die himmlischen oder die Goetter, die ätherischen oder die eigentlichen Daemones, und die irrdischen oder die menschlichen Seelen, *wie aus dem* HIEROCLE in Comment. ad aurea carmina PYTHAG. *zu ersehen ist.* 4) *Hiesen insonderheit die von den Koerpern abgesonderten Seelen Daemones, welches* PLATONIS *Bücher* de republica *bezeigen, auch aus dem* APVLEIO de Deo SOCRATIS p. 79. *zu ersehen ist.* — 5) *Ward auch besonders die Seele, da sie sich noch im Koerper befand, nicht allein Gott, sondern auch Daemon genennet, davon man viele Exempel, sonderlich beym* ANTONINO Imperatore *in den Büchern, welche er an sich selbst geschrieben, ingleichen beym* APVLEIO de Deo SOCRATIS pag. 79. *und* IAMBLICHO in protipt pag. 53. *antrift.* Die engere Bedeutung dieser Benennung ist, soferne sie denienigen Geistern, welche zwischen den Goettern und den menschlichen Seelen stunden, eigentlich beygelegt wurden, die schlechterdings Daemones hiesen, und den Goettern sowol als den menschlichen Seelen entgegengesetzt wurden, davon wir nun ausführlich in dem Artickel *Geist* gehandelt haben. Confer. OLEARII differt. de genio SOCRATIS, so sich in der Lateinischen Uebersetzung des STANLEII histor. phil. pag. 130. befindet und *Rabners* disputationes de daemonibus. *Ex Capite*

Geist.

ad quod nos ipse Theologus misit, haec nos illud discrimen totum, et quale sit inter veterum δαιμονας et inter Deum et animam hominis docent: pag. 1121. 1122. *Alle Griechische Philosophen, zu welchen auch verschiedene den* PYTHAGORAS *rechnen, stimten auserdem* EPICVRO *darinnen überein, dass ausser Gott und der menschlichen Seelen noch verschiedene Gattungen der Geister waeren, und waren nur in den Arten der Eintheilung und Benennung von einander unterschieden.* EVSEBIVS de praepar. Lib. 3. Cap. 9. *sagt: sie würden in vier Arten und Classen eingetheilet; in der ersten wære Gott, der sonsten von den Philosophen* μεγιςος δαιμων, νȣς, ταγαθον, μονας, τετρακλυς *genennet wird; in der andern die Gœtter, welche die sogenannten* aurea carmina θεȣς αθανατȣς *nennen; in der dritten die Daemones, wie sie auch beym* IAMBLICHO *genennet wreden; oder die* heroes, *wie sie in den gedachten* aureis carminibus *heissen; oder die Engel, nach dem* HIEROCLE; *die vierte begriffe die Seelen der Menschen, welche sie auch* δαιμονας καταχθονιȣς *nennen. Die in der dritten Classe wurden wieder eingetheilet; als nach dem* HIEROCLE *in die Engel, Daemones und in Heroes; nach dem* IAMBLICHO *in die Heroes und Daemones, oder in die Daemones und in die Engel.* Confer. PLVTARCHVM de

de defect. oracul. pag 186. *Doch damit wir die vornehmsten Griechischen Philosophos nach der Reihe durchgehen, so berichtet* PLVTARCHVS de placit. phil. lib. I. cap. 8. *von dem* THALETE milesio, *daſs er mit dem* PYTHOGORA, PLATONE *und den Stoickern so dafür gehalten, da die Genii Substanzen wären, welche eine Seele hätten, die Heroes, die von den Cœrpern abgeschiedene Seelen, die nach der Beschaffenheit der Seele gut und bœse.* ATHENAGORAS in apolog. pag. 25. *meldet, daſs* THALES *drey Classen der Geister gesetzet, und in die erste die unsterblichen Götter, in die andere die Daemones, und in die dritte die Heroes verwiesen. Er glaubte, daſs die ganze Luft mit Daemonibus angefüllet wäre, welcher Meynung nicht weniger* PYTHAGORAS *nach* LAERTII *Bericht* Libr. 8. pag. 32. *und* HESIODVS *beyfielen, die einige zu den neuern Zeiten nicht für allzu ungereimt angesehen, zumahl nicht allein Paulus Ephes.* 2. *v.* 2. *bezeuge, daß der Fürst der Finsternis in der Luft herrsche; sondern auch aus andern nicht zu läugnenden Dingen genugsam abzunehmen wäre, daß sich die Geister an einigen Orten lieber, als an andern aufhielten,* Conf. STANLEY in histor. phil. pag. 11. ed. lat. *Ob die Nachfolger des* THALETIS, *der* ANAXIMANDER, ANAXIMENES, ANAXAGORAS *und andere solche Lehre fortgeführet haben, solches weiſs man aus Mangel der darzu benöthigten Nachrichten nicht.* PYTHAGORAS *setzte nach Gott als dem höchsten Wesen, noch vier Arten der verständigen Substanzen, oder der Geister, als die Gœtter, die Dæmones, die Heroes und die Menschen, welches man aus seinem Gebeth abnehmen kann, da er meinte, daſs man in der Verehrung die Gœtter den Dæmonibus, die Heroes den Menscheu vorziehen muſste.* S. DIOGENEM LAERTIVM lib. 8. segm. 23. *welche Meinung* AVGVSTINVS lib. 8. cap. 15. de ciuit. Dei *und* LACTANTIVS instit. diuinar. lib. 2. Cap. 15. 16. *untersuchen.* Sequitur nunc in lexico, quid de Daemonibus PLATO statuerit. Quae, quamuis ille sit merito et iure pro principe ex illis philosophis veteribus habendus, quorum supersunt adhuc nobis sententiae de daemonum natura: nihilominus putaui hic omittenda nobis fuisse. Male enim PLATO ab illo, cum quo congressus sum, audit. Cur? Hoc supra vidimus atque confirmatum fuit (§. VI.). Ergo nolui in me SEMLERI Cel. iram omnem concitare, culpamque mihi eandem, quam antea in aliis coargui, PLATONEM excitando, contrahere. Sequitur ergo, quale sit inter Deum, animam nostram, interque daemones veterum Viro Venerabili discrimen, pag. 1127. 1128. 1129. *Dieses voraus gesetzet, so ist die Frage: ob die erschaffene Geister, welche mit keinem Cœrper verknüpfet sind, gleiche physische Beschaffenheit mit der menschlichen Seele haben? oder ob sie in gewissen Stücken und zwar entweder ohne, oder mit einigem Vnterscheid unter sich selbsten edler seyn? Was die Meynungen*

nungen der alten Philosophen desfals anbelanget, so ist aus dem obigen zu ersehen, dass sie verschiedene Arten solcher Geister, als die unsterblichen Gœtter, die Dæmones, die Heroes und die Seelen der Menschen statuiret, und so viel man aus ihren Schriften sehen kan, so waren diese Geister nach der gewœhnlichen Meynung also von einander vnterschieden: die vnsterblichen Gœtter, welche auch sonst Dæmones hiessen, wæren die Obersten, und stünden in der Mitten zwischen dem hœchsten Wesen oder Gott und zwischen den eigentlichen Dæmonibus, welche leztere und eigentliche Dæmones APVLEIVS de *Deo* SOCRATIS pag. 78. *also beschreibet: daemones sunt genere animalia, ingenio rationabilia, animo passiua, corpore aerea, tempore aetherea, und* CHALCIDIVS ad TIMAEVM pag. 227. *saget: dæmon est animal rationabile, immortale, patibile aethereum, diligentiam hominibus impertiens. Nehmen wir nun dasienige hinzu, was* HIEROCLES *ad aurea carmina* pag. 40. *von diesem Vnterschied setzet: so kœmmt derselbe darauf an:* 1.) *kæmen den Dæmonibus gewisse Leidenschaften zu, von denen aber die vnsterblichen Gœtter ganz entfernet wæren, als welche sich um gar nichts bekümmerten, sondern mit ihrem Gemüthe stets auf das hœchste Wesen, oder auf Gott gerichtet wæren, da hingegen die eigentlichen Dæmones zum Wohlseyn der Menschen dienten, welche selbige verehren vnd anrufen müßten, so ohne gewisse GemüthsBewegung auf ihrer Seite nicht abgehen kœnnte, wohin die Worte des* APVLEII *am angeführten Ort gehen:* differunt a diis immortalibus daemones passione, sunt enim iisdem, quibus nos perturbationibus obnoxii, vnde et religionum diuersis obseruationibus et sacrorum variis suppliciis fides impertienda est. *Von dem Vnterschied dieser Geister, da sie in Ansehung der Leidenschaften in* απαθεις, *welche ohne Affecten, und* εμπαθεις, *die der Affecten theilhaftig sind, getheilet werden, findet man noch viele Stellen bey den Alten, davon man* M. TYRIVM diss. 26. pag. 272. *und* PLVTARCHVM de Iside et Osiride pag. 267. *lesen kan:* 2) *hætten die vnsterblichen Gœtter einen subtilen ætherischen, die eigentlichen Dæmones aber einen subtilen aërischen Cœrper. Die Chaldæer, Pythagoræer scheinen allen Geistern, ausgenommen dem obersten Gott, einen sehr subtilen Leib beygeleget zu haben, welcher Meinung nachgehends viele alte christliche Scribenten und einige von den Scholasticis gefolget sind. Diesen Cœrper stellten sie dermassen subtil vor, daß er leiblicher Weise nicht kœnnte begriffen oder empfunden werden, wie denn vnter den Eigenschaften, so sie den Geistern zuschrieben, auch diese war, daß man sie nicht empfinden kœnnte.* Vid. PORPHYRIVM de abstinentia lib 2. § 39 PLOTINVM ennead. 3. lib. 5. cap. 6. *Vnd wenn schon vnter andern* IAMBLICHVS *zweyerley Gœtter, die* θεες αφανεις *und* εμφανεις *setzet, so verstehet er doch durch die letztern nur die Gestirne, angesehen*

gesehen er auch in seinem Werk de mysteriis Ægyptiorum *darinnen einen Vnterscheid unter den Dæmonibus und unter den unsterblichen Gœttern machet, daß iene wæren* ἀφανεις *den Sinnen: diese aber der Intelligenz. Dem ohngeachtet legten sie ihnen* ἀφθαρσιαν, *zu welcher die* ἀθανασια, *oder die Vnsterblichkeit gehœret, bey, die nicht allein in einer immerwæhrenden Daurung; sondern auch in einem geistlichen und vernünftigen Leben bestünde, wie denn der Widerwille gegen Gott für den Todt gehalten wurde: s.* HIEROCLEM ad aurea carm. pag. 14. *Doch beruhete ihre Vnsterblichkeit nicht in der Beschaffenheit ihres Wesens, als vielmehr in dem freyen Willen des hœchsten Gottes, s.* CYRILLVM contra IVLIAN. lib. 2. pag. 58. 3) *Wæren die eigentlichen Dæmones von den unsterblichen Gœttern auch darinnen unterschieden, dass iene den Gœttern die menschliche Angelegenheiten bey ihren Gebeth und Opfern hinterbringen, den Menschen aber der Gœtter Gesetze und Anordnungen kund thun müssen. Da hingegen die unsterblichen Gœtter von solchen Verrichtungen befreyet wæren, und mit den Menschen gar keine Gemeinschaft hætten, davon* PORPHYRIVS de abstinent. lib. 2. §. 38. PLVTARCHVS de Isid. et Osirid. pag. 267. *Zeugnisse geben, und in der Mythologie wird dieses dem Mercurio und der Isidi beygeleget, welche* EVSTATHIVS ad Hom. pag. 127. θεων κατα μυθον αγγελων *nennet. So finden wir auch bey den Alten, dass solchen Dæmonibus die Wahrsagungen, Prophezeyhungen, verschiedene Arten von Erscheinungen zugeschrieben werden, von welchen letztern sonderlich* IAMBLICHVS *viel geschrieben. Die beyden andern Arten der Geister, welche oben fürkamen, waren die Heroes und die Menschen, da man sich denn erinnern muss, wie das Wort, Heroes, in verschiedenem Verstande genommen, auch in der Eintheilung selbst ein und anderer Vnterschied bemerket worden. Wofern man diese vier Classen setzet, so kan man die Seelen in einem gedoppelten Zustand betrachten, einmal so fern sie von dem Leibe abgesondert, oder mit demselben noch verknüpfet sind. In der ersten Absicht waren die abgesonderten Seelen eben die Heroes nach dem Sinn des* THALETIS, PYTHAGORAE, *und der Stoicker, wie* PLVTARCHVS lib. 1. Cap. 8. *de placit. philos. berichtet, ohnerachtet diess Wort nach* HIEROCLES ad aurea carmina pag. 289. *Zeugnis in einer andern Bedeutung auch gewœhnlich war. Inzwischen wurden sowohl die abgesonderten Seelen, als auch dieienigen, so sich noch bey dem Leibe befinden, auch Dæmones genennet, den Vnterschied aber zwischen den eigentlichen Dæmonibus und den menschlichen Seelen anlangend, so siehet man aus dem* APVLEIO de Deo SOCRATIS, *dass die eigentlichen Dæmones von den bey dem irrdischen Leibe sich befindenden Seelen in Ansehung des aerischen subtilen Coerpers, so ienen zukœmmt, unter-*

vnterschieden, dergleichen auch die abgesonderten Seelen der Menschen hætten, doch mit dem Vnterschied, dass derselbe bey den eigentlichen Dæmonibus unverændert bliebe, den hingegen die abgesonderten Seelen, nachdem sie sich aufführten, verliehren und wiederbekommen kœnnten. Aus diesem bisher kürzlich zusammen gelesenen Nachrichten ist nun so viel abzunehmen, dass diese Geister, als die unsterblichen Gœtter, die Dæmones und Heroes überhaupt verstændige Wesen seyn, und einen subtilen, theils ætherischen, theils aerischen Cœrper haben; insonderheit aber kæmen den Dæmonibus und Heroibus gewisse Begierden und die Kraft, die Cœrper zu bewegen, zu. Ad illud nunc accedo, quod traditum nobis sub nomine atque vocabulo

Genius

fuit, atque ex multis illis, erudite cogitatis, haec, credidi rei et caussae nostrae vim atque valorem maximum, addere posse, pag. 1170. *Es gründet sich diese sehr alte Meynung von Geniis groestentheils auf die GeisterLehre der Pythagoraeer, welche verschiedene Classen der geistlichen Substanzen setzten, dass nach dem obersten und hoechsten Gott, die unsterblichen Goetter, denn die Daemones, und auf diese die menschlichen Seelen, sofern sie entweder vom Koerper getrennet, oder mit demselben verknüpft waeren, folgten. Die Daemones, denen sie einen aerischen Leib zuschrieben, sahen sie als Unterhaendler an, vermittelst welchen die Gemeinschaft zwischen den unsterblichen Goettern und den Menschen unterhalten würde, dass sie nemlich den Menschen die goettlichen Befehle andeuten, und hingegen iener ihr Gebeth und Opfer den Goettern hinterbringen müssten, dabey sie glaubten, dass diese Daemones den Menschen auf unterschiedene Art erscheinen koennten, auch derselben zweyerley Arten gute und boese waeren.* pag. 117. - - Diese Daemones waren nun die Genii, die man vor besondere und von der menschlichen Seele abgesonderte geistliche Substanzen meistentheils hielt. - - *Dass aber nach diesem Begriff Daemon und Genius gleichgültige Woerter sind, bezeuget* APVLEIVS de dogm. PLAT. pag. 42. *und* de Deo SOCRATIS. pag. 79. *ohnerachtet sie beyderseits noch andern Bedeutungen unterworfen sind, ia dass man das Wort Genius im Griechischen gebraucht habe, zeiget* DESID. HERALDVS *in Arnob.* Lib. I. pag. 15. Respondet itaque euentus promissis. Vere de veterum daemonibus genii dici possunt. Et quia veterum genii inter Deum et animam hominis tamquam mediae creaturae, ponebantur; vis illa atque potestas euicta est, quam supra argumento tali attribuebamus, δαιμονας ab Deo et animabus propterea distingui debere, quia suos etiam genios veteres philosophi a Deo et nostris animabus discernebant (§. XX.). *Apud ethnicos,* inquit GASSENDVS quoque, *familiare est, vt non solum Daemones, verum etiam Genii vocentur.* *Ethic.* Lib. III. cap. IV.

§. XXII.

Nostram rem atque notionem ipsi docent auctores contra nos citati.

Alterum, ob quod certum quid documentis Cel. SEMLERI vix ac ne vix quidem poterat inueniri, testimonia erant, non semper satis prudenter producta et ex scriptis aliorum, neglecta saepe constructione, collecta (§. XII.). Vt itaque hoc noua pateat ratione; ex ipsis illis scriptoribus, quos contra nos ex primis atque veteribus allegauit, nonnulla excitabo documenta, δαιμονας a Deo et anima separari. Quae simul vim earum habebunt argumentandi rationum, quae, quia dicuntur ab ipsis aduersariis petitae, magis stringunt, atque valde interdum desiderantur *q*).

§. XXIII.

Tandem et illi nostram notionem δεμονιϛ docuerunt, qui de daemonibus ex instituto egerunt.

Tandem et corrigam hocce vitium auctoris Cel. supra in demonstrationibus ipsius reprehensum. Euictum est enim, propterea

q) Eundem autem ordinem in talibus exemplis obseruabo, producendis, quo contra nostram atque sententiam veriorem ingressus est Cel. SEMLERVS I) Ex *poetis* Graecorum HESIODVS nobis opponebatur. Sed ne hunc quidem poetam nobis opponi posse: *primum vel* iste versus HESIODI poterit probare: δαιμονι δε οιος εης θα, το εργαζεσθαι αμεινον. Saltem SEMLERVS Cel. tunc magnus nobis Apollo erit, si apte hunc versum et bene nobis in eam partem verterit, vt δαιμων hic de anima hominis sumi queat. Ita certus sum, me aliquid rogasse, quod vix ac ne vix quidem a Viro Cel. fieri poterit, vt, *malim*, citatus STEPHANVM iamiam dixerit, *vertere sortem vitae, quam vitae conditionem*. p. 896. Lexic. voc. δαιμων. Deinde etiam ex hoc luculenter patebit, HESIODVM non prorsus atque totum nobis et nostrae puriori doctrinae contrariari, quia HESIODVS, vt PLVTARCHVS refert, *de Orac. defect. primus fuit, qui quatuor genera ratione vtentium exposuit, Deos primum, tum Daemonas, deinde heroas, tandem homines*. Et quamquam ad hancce HESIODI sententiam de daemonibus veterum, declarandam, hoc illic additur: *Vt terra in aquam, aqua in aerem, aer in ignem transmutatur; sic ex hominibus heroas, ex heroibus daemonas, ex daemonibus Deos fieri*: simile hoc fuit, quod in genere atque iam sicut in prouerbiis dicitur, debet aliquo modo claudicare atque cum quadam dissimilitudine copulari. Accedit, poetis et ethnicis inprimis esse propri-

propterea plura Viri Cel. argum enta contra nos nihil probare atque efficere potuiſſe, quod non produxerit ſemper tales de veterum daemonibus teſtes, qui id ex inſtituto

L 3 atque

proprium, fingere nonnulla, vt res declaretur (§. IV.). Conf. *der koeniglichen Academie der Aufſchriften und ſchoenen Wiſſenſchaften zu Paris ausführliche Schriften, erſter Theil. 2. Abhandlung. Nach Gottſchediſcher Ueberſetzung.* Quod ipſum, δαιμονας nempe animasque et etiam Deos natura differre, HESIODO credente; id colligi etiam ſatis ex hisce GASSENDI poteſt verbis: *id*, heroas ex hominibus, δαιμονας ex heroibus, deosque ex daemonibus, *tum demum fieri intellige, cum portiones illae animae mundanae corporeum amictum aſſumptum deponunt, et in reliquam homogeneam naturam quaſi refunduntur.* In *Operibus Lib.* III. *Ethic. Cap.* IIII. *pag.* 849. II.) Ex *philoſophis* autem Graecorum contra nos antea THALES atque PLVTARCHVS excitabantur (§. XII.). Neutrum vero horum philoſophorum contra ſenſiſſe, hoc praeter ſumme venerabilem WALCHIVM *locis citatis*, REVSCHIVM beat. in *ſyſt. Methaphyſ.* §. 1166. atque PETRVM GASSENDVM in *Oper. Lib.* III. *Ethic. Cap.* IIII. p. 848. 849. nobis etiam ABR. CALOVIVS demonſtrauit. THALETIS doctrinam, inquit *Syſtem. Loc. Theol. Tom.* IIII. *Art.* I. *Cap.* I. *pag.* 11. *ita proponit* ATHENAGORAS, orat. pro chriſtian. quod nempe ſuperiores ſubſtantias diuiſerit in Deum, ac Daemonas, ac Heroas: ac Deum mundi mentem eſſe crediderit? Daemonas vero ſubſtantias animales; heroes denique ſeparatas hominum animas: bonas quidem eſſe bonas; malas autem malas; atque ita etiam cum THALETE, PYTHAGORA et Stoicis, PLATONEM heroas intellexiſſe, tradit PLVTARCHVS *lib.* I. *de placitis Philoſoph.* Conferatur Excellentiſſimi IO. ERNEST. IMMAN. WALCHII *diſſertat. Stoicorum cum Paulo diſputatio, Act.* XVII 18. §. VIII. p. XIIII. vbi, inter multa eruditiſſime, ſolidiſſimeque cogitata de vi et poteſtate huius noſtri vocabuli, locus ex ATHENAGORA eiusque *apolog. pro Chriſt.* ille etiam citatur, in quo, Πρωτος, ATHENAGORAS inquit, Θαλης διαιρει εις Θεον, εις δαιμονας, εις ηρωας. III.) MAIMONIDEM contra nos etiam SEMLERVS Cel. et illum quidem vnicum et ſapientiſſimum omnium ex *Rabbinis* excitauit (§. VI. et VII.). Nec illum, credo, ſemper atque in iis omnibus, quae docuit de daemonibus, ad partes Viri Cel. acceſſiſſe. Et me quidem ad hoc illud, quod ſequitur, CALOVII iudicium adduxit: *Refellit autem errorem illum de corporibus daemonum eosque incorporeos eſſe docuit*, *R.* MOSE MAIMON. *Tract. de fundam. leg. cap.* I. Non enim errorem de ipſa differentia

MAI-

atque expreſſe egerunt, vt cauſſam daemonum totam pertractarent. Sed plurimi, quos vidimus a Viro Cel., tamquam auctores atque arbitros productos eſſe, illi ad daemones in tranſitu tantum atque ὡς ἐν παρόδῳ ſunt delapſi. Quibus ſic ſeſe rebus habentibus, *primo* producam tales Scriptores, qui, quum de veterum daemonibus *generatim* ſcripta ſuosque commen-

MAIMONIDES refellit, iudice noſtro, quam ſuo pro more fingunt Iudaei Thalmudici δαιμονων atque hominum, cuiusque mentionem paucis lineis ante CALOVIVS fecerat; ſed dixit tantum, MAIMONIDEM errorem de corporibus daemonum refelliſſe. *Loc. cit. cap.* III. *pag.* 301. IIII.) Ex *Chriſti cultoribus antiquioribus* contra nos etiam AVGVSTINVS arbitrabatur (§. V. VI.). Sed iam vt omni me inuidia liberem, ponam in medio totum illum locum, cuius finem tantum vel vltimam modo particulam nobis dare Cel. SEMLERO placuit: *Omnes vel pene omnes per ſanam doctrinam, quae humanis rebus illuxit, Daemonum nomen abhorrere - apud paganos etiam ipſos appellationem illam non amplius in laude eſſe. Nos autem, ſicuti ſcriptura loquitur, ſecundum quam chriſtiani ſumus, angelos quidem partim bonos, partim malos, numquam vero bonos daemones legimus. Sed vbicumque in ſacra ſcriptura hoc nomen poſitum reperitur, non niſi maligni ſignificantur Spiritus: Et hanc loquendi conſuetudinem in tantum populi vsque quaque ſequuti ſunt, vt eorum etiam, qui pagani appellantur, et Deos multos ac daemones colendos eſſe, contendunt, nullus fere ſit tam litteratus, vel doctus, qui audeat in laude vel ſeruo ſuo dicere, Daemonem habes, ſed quilibet hoc dicere voluerit, non ſe aliter accipi, quam maledicere voluiſſe, dubitare non poſſit. Lib.* VIII. *de Ciu. Dei Cap.* 14. *et Lib.* VIIII. *Cap.* 9. Quo quidem loco conuocandi omnes videntur, qui, quisnam ſit verus illorum verborum ſenſus, iudicent. Tum demum mihi procax academia videbitur, ex qua SEMLERVS Cel. proceſſit, ſi aut conſenſerit vnicus tantummodo ex iis, contra quos militauit, Theologis noſtris, AVGVSTINVM δαιμονας in hocce loco a Deo non ſatis atque ab noſtra anima diſtinxiſſe; aut erit inuentus aliquis, in Theologia SEMLERI Cel. educatus, qui, AVGVSTINVM vere cum Viro Cel. in illo effato conuenire atque collegiſſe, certo nobis atque firmis demonſtrauerit argumentandi rationibus. Profecto eos ipſos, qui certe quid ſuſpecti minimeque defendendi ſeſe in ſcriptis AVGVSTINI inueniſſe, nobiscum arbitrantur, (§. VII.) addubitare coget aequitas rei et leuiſſima circumſpectio, in hoc tale quid deprehendi AVGVSTINI effato, quod pium non ſatis neque probandum

commentarios fecerunt, δαιμονας inter Deum et hominum animas posuerunt r). *Deinde* quoque constituam,

dum esset. Hoc vidi quidem, AVGVSTINVM credidisse, quod ipsi nos, quia id prima reuelatae religionis principia volunt, et omnes recte nobiscum sentientes defendere debent, Spiritum nempe diuiniorem, vocem δαιμονος in mala semper significatione adhibentem, non a loquendi consuetudine abhorruisse, sed potius consuetis in lingua Graecorum significationibus verborum vsum esse. Addo, Theologos grauissimos bene de hisce AVGVSTINI verbis cogitasse, illaque, vbi verior et sana de daemonibus doctrina erat delineanda atque confirmanda, repetiisse et produxisse. CALOV. *Syst. Loc. Theol. Tom.* IIII. *Art.* I. *Cap.* I. *pag.* 15. Confer. DEYLINGII *Obseru. sacr. Part.* I. *Obseru.* XXVIII. §. VII. *pag.* 286. 287.

r) Ad illos, qui de daemonibus veterum *generatim* scripserunt, praeter *disputationes*, quas RABENERVS, testante Venerabili WALCHIO nostro, *pag.* 469. *Lex. Philosoph* Voc. *Daemon*, de veterum habuit daemonibus, IO. NICOL. FROBESIVM refero. Vt enim ipsa *inscriptio* dicit libelli, quem confecit, et alii id etiam Theologi atque Philosophi volunt: Confer. WINDHEMII *Philosophische Bibliothec* 1. *Band* 1. *Stuck* 3. *Abhandlung pag.* 45. 46. 60. 61. hic *mysterium de daemonibus siue geniis atque intelligentiis philosophicum strictim et fideliter reuelauit.* Et quamquam me non totum FROBESIVS atque in suis omnibus, quae credidit de veterum daemonibus, habeat consentientem; tamen id, quod nos probare volebamus, omne FROBESIVS effecit. Inquit enim: I.) *Der Begriff, den man sich von den Dæmonen der Alten machen muss, bestehet darinne, dass dieses Wort im* engern *und im* eigentlichen *Verstande solche* geistliche Wesen bedeute, welche von dem allerhoechsten Gott sowohl, als von den uebrigen Einwohnern des Himmels, wie nicht weniger von den Heroen unterschieden sind, und von der goettlichen Allmacht gezeuget worden: et concludit, si IIII.) voluit, *die rechte Beschaffenheit und Bedeutung der* Daemonen definire, et eam, quam sibi FROBESIVS ipse, inuentori, vincidicauit, daemonum rationem docere: *Dieses zum voraus gesetzet, wird es uns nun leichter fallen, dieses Geheimniss zu erklæhren. Es sind nehmlich die Dæmonen a) nach der geheimen Meinung der Alten nichts anders,* als der Einfluss der Gestirne in den Erdboden und in das menschliche Geschlecht. *b) Oder deutlicher nach der heutigen Art zu reden,* die Dæmonen sind alle besondere Kræfte der allgemeinen Natur, die von Gottes unendlicher Weisheit so eingerichtet worden, dass sie durch die wirksame Kraft der Gestirne und insonderheit der Sonne und des Mondes gemaessiget werden. Excellentissimo atque Celebratissimo WINDHEMIO, interprete, hoc autem, quod vidisti, omne recensuimus, *pag.* 47. *et* 56. *Loc. cit.*

tuam, qui tale, quod credimus nos atque defendimus, discrimen *seorsim* docuerunt s).

§. XXIIII.

Finis dissertationis. Habes, Lector, quid ego sentiam, quidue Theologus omnis cogitare debeat de fundamentis, quibus suam SEMLERVS Cel. opinionem de daemonibus superstruxit. Faciam nunc ego, vt ex proxime habenda bono cum Deo dissertatione, intelligas, de ipsa, quam renouauit, sententia, quid sentiam. Duo tantum monebo, et eadem quidem TVLLII verbis. Quorum *primum: sed elatus studio, vereor,*

s) Ad illos autem, qui seorsim tale discrimen commonstrarunt, summe venerabilis WALCHIVS CHALCIDIVM ad TIMAEVM et PROCLVM in Lex. Phil. Voc. *Daemon* p. 469. retulit. *Es ist*, inquit Theologus noster, *ein Irrthum, wenn einige sich eingebildet haben, es wæren die Dæmones ueberhaupt die von dem Band des Cœrpers befreyten Seelen, welchen Irrthum* CHALCIDIVS *ad* TIMAEVM *und* PROCLVS *in comment.* ad PLAT. ALCIBIAD. *widerlegen.* Praeter hos etiam commemorauimus supra nonnullos atque varios doctissimos viros, qui sese ducibus Cel. SEMLERI, STKESIO atque WETSTENIO inprimis, illorumque de obsessis opinioni opposuerunt (§. VII.). Ponas, quod omnis nobiscum augurabitur, qui aequus est, et magis naturalia de viro inprimis autem Theologo credit, quam illa, quae abhorrent ab indole atque natura eruditi: Ponas, inquam, non solum illos restitisse, sed etiam istos refutasse, quos, scimus, cum Viro Celeb. in doctrina de daemonibus collegisse: quantos habebis viros et quam multos tunc, qui δαιμονας non idem atque animam olim fuisse, demonstrarunt! Primum enim fundamentum, immo grauissimum etiam atque maximum erat, in quo, quicumque cum SEMLERO Cel. fecerunt, omnes olim nitebantur, inter animas nempe atque δαιμονας nullum fuisse discrimen. Aduersarium vero conuincere atque refutare solide velle, nec funditus tamen principia illius atque fundamenta prima euertere: quis hoc cogitabit? (§. III.) *Sed nemo*, si GASSENDO *Ethic. Lib.* III. *cap.* IIII. *pag.* 849. fides habetur, *luculentius* explicauit, δαιμονας *esse medias quasdam inter Deos hominesque naturas, quam* APVLEIVS. Is enim de *Daem.* SOCRAT. primum edisserit, fieri per ipsos Deorum hominumque commercium: ac deinde, postquam probauit, vt ceterae mundi regiones a suis habitentur animalibus, ita aerem non debere sibi propriis destitui, quae quidem sint daemones, subdidit,

Super

vereor, ne longior fuerim. Erat autem difficile, rem tantam, tamque praeclaram, inchoatam relinquere, quamquam non tam dicendi mihi ratio habenda fuit, quam audiendi. Omitto proxime, quae antecedebant verba, quaeque de ſententia quoque

Supereſt, vt, quae tandem et eiusmodi ea ſint, diſſeramus. Igitur terrena nequaquam, deuergunt enim pondere; ſed nec flammea, ne ſurſum verſus calore rapiantur. Temperanda ergo nobis pro loci medietate media natura; vt ex regionis ingenio ſit et in cultoribus eius ingenium. Cedo igitur mente formemus, et gignamus omnino id genus corpus, tertia quaedam animalia, quae neque ſint tam bruta, quam terrea, neque tam leuia, quam aetherea; ſed quomodo vtrimque ſeiugata. Velut enim vtrimque commiſta ſunt, ſiue amolita, ſeu modificata vtriusque participatione, ſed facilius ex vtroque, quam ex neutro intelligentur. Habeant igitur haec daemonum corpora modicum ponderis, ne ad ſuperna incedant; aliquid leuitatis, ne ad inferna praecipitentur. Adfert deinde in exemplum *nubeis*, tumque ſubiicit: *Quod ſi nubes ſublime volitant, omnisque et exortus, et terminus, et retro defluxus earum in terris eſt; quid tandem futura cenſes daemonum corpora, quae ſunt concreta multo minus; et tanto ſubtiliora? Non enim ſunt ex hac faeculenta nubecula, tumida caligine conglobata, ſicuti nubium tenus eſt; ſed ex illo puriſſimo aeris liquido et ſereno alimento coalita, eaque nemini hominum temere viſibilia; niſi diuinitus ſpeciem ſui offerant: quod nulla in illis terrena ſoliditas locum luminis occupauerit, qui noſtris oculis poſſit ſubſiſtere; qua ſoliditate noſtra offenſa acies immouetur; ſed fila corporum poſſident rara, et ſplendida et tenuia; vsque adeo, vt radios omneis noſtri tuoris et raritate transmittant, et ſplendore reuerberent, et ſubtilitate fruſtrentur.* Statim autem poſt, vide, quid ſubiungat circa paſſiones Daemonum: *Ex hoc ferme daemonum numero poetae ſolent haud procul a veritate, oſores, et amatores quorundam hominum Deos fingere. Illos*

quoque noſtra poterant valere, et *alterum* trado. *Res enim nulla eſt inquit* TVLLIVS, *de qua tantopere non ſolum indocti, ſed etiam docti diſſentiant. Quorum opiniones quum tam variae ſint, tamque inter ſe diſſidentes, fieri certe non poteſt, vt plus vna vera ſit. Qua quidem in cauſſa et beneuolos obiurgatores placare, et inuidos vituperatores confutare poſſumus, vt alteros reprehendisſe poeniteat, alteri, ſe didiciſſe gaudeant. Nam qui admonent amice, docendi ſunt: qui inimice inſectantur, repellendi.**)

proſperare et euehere, illos contra auerſari et affligere. Igitur et miſereri, et indignari, et angi, et laetari; omnemque humani animi faciem pati, ac ſimili motu cordis et ſolo mentis ad omnes cogitationum aeſtus fluctuare. Ac poſtea, vbi declarauit has turbellas et tempeſtates procul exſulare a tranquillitate Deorum caeleſtium, en, vt proſequatur: *Sed et cuncta vt hoc genus caetera Daemonum mediocritati congruunt. Sunt enim inter homines et Deos vt loco regionis, ita ingenio mentis interſiti, habentes communem cum caeteris immortalitatem, cum inferis paſſionem. Nam perinde vt nos, pati poſſunt omnia placamenta, vel incitamenta, vt in ira incitentur, et in miſericordia flectantur; et donis mutentur, et precibus leniantur, et contumeliis exaſperentur, et honoribus mulceantur, aliisque omnibus ad ſimilem nobis modum varientur. Quippe, vt finem comprehendam; Daemones ſunt genere animalia, ingenio rationabilia, animo paſſiua, corpore aerea, tempore aeterna.* Sic ille ex GASSENDI mente, quippe qui licet non in hac quidem EPICVRI ſententia aliquid credidit reprehendendum eſſe, quod nimiam illam credulitatem, ſuperſtitionemque gentilium tam circa ipſam diuinationem, quam circa daemones deriſit: verum non ſtatuit, id ferendum eſſe, GASSENDVS, quod, vtcumque res de diuinationis varietate ſe habeat; ſaltem exſtare δαίμονας, generatim EPICVRVS non autumauit. Quippe non ſacra modo religio, ſed ratio quoque id perſuadet, vti et re ipſa perſuaſit multis philoſophis gentilibus. Qui tametſi certe errarunt, tam circa ſubſtantiam, quam circa adiuncta, quae attribuere daemonibus, in eo tamen bene ſenſerunt, quod aliquos eſſe fuerunt opinati inquit GASSENDVS. pag. 848. 849. a. *Loc. cit.*

*) *Lib. I. De Natura Deor.*

F I N I S.

NOBI-

NOBILISSIMO AC DOCTISSIMO

IOANNI BVRCARD. CASPARI

S. P. D.

IO. ERN. IMM. WALCHIVS.

uicunque TE *norunt, cum propter familiaritatem, quae ipsis* TEcum *est, tum artium liberalium caussa, quas summo* TV *studio colis, hi vno quasi ore eximia spe et summae virtutis ciuem* TE *esse fatentur,* TVAque *cum probitate, tum studiis doctrinaque mirifice se, aiunt, delectari. Quas* TIBI *laudes merito deberi, etsi nullus vnquam dubitaui, iustissimas tamen esse, maximoque* TIBI *iure easdem fieri, nullo ego hercle luculentiori perspicere potui documento, quam hoc ipso* TVO *praeclaro disputandi consilio, et quod publico conflictu rationem diligentiae* TVAE *reddere omnibusque ingenii* TVI *virium praestantiam monstrare, decreuisti. Cuius consilii* TVI *fructum amplissimum, litterataeque pugnae, quam* TV *meditaris, exitum et fortunatum et perhonorificum* TIBI *fore, tutus confido,* TIBIque *de his vitae* TVAE *academicae ornamentis gratulor, ac summo me studio addictum, et ad quaeuis officiorum genera semper* TIBI *promptum paratumque fore, sincera mente spondeo ac polliceor. Ienae d.* IIII. *Ianuar.* CIↃ IↃ CC LXII.

DOCTISSIMO NOBILISSIMOQVE

VIRO
IOAN. BVRCKH. CASPARI

DEFENSORI HVIVS DISSERTATIONIS PRAESTANTISSIMO

S. P. D.

PRAESES.

Quemadmodum non tam in mentem venire nobis mortalibus in genere ſolet, quare verum ſit aliquid, quam falſum dicendum; ſic, veritas etiam impugnata, efficitur, maiori negotio vt contra ſuos obiurgatores defendatur. Itaque ſi vel ille SEMLERO *Cel. teſte, laudem magnasque etiam gratias meretur, qui non tantum ab ipſis dubiis proponendis, ſed publice etiam propugnandis iis non abhorrebat, quae contra noſtram communem verioremque doctrinam de obſeſſis excogitantur: quanto maiores erunt laudes gratesque, quae* TIBI *ſunt habendae, defendenti nobiscum, et id quidem lubente mente eam, quam a maioribus, recte ſentientibus, et, quid hos homines virosque tantum eruditos compello! ab ipſo ſpiritu diuiniore accepimus de daemoniis opinionem! Ago* TIBI*, et omnes mecum gratias habebunt, quorum eſt de obſesſis habere non errantem et vagam, vt multi, ſed, vt noſtri, ſtabilem et certam ſen-*

ten-

tentiam. Neque enim laboribus pepercisti, qui in hac et tali caussa suscipiendi erant; neque pertimuisti sumtus, quos postulat certamen, in quod descendisti. Tribuo TIBI, quas debeo, laudes, Clarissime CASPARI! Amplissimas autem diligentia meretur, quam adhibuisti, praeclaras exigit doctrina egregia et singularis, quam TIBI comparasti, praecipuas desiderant reliquae virtutes, quibus non TIBI tantum me iamdiu, et statim, simulac TE vidi, deuinxisti; quibus soles animos omnium conciliare TIBI, quibus TEcum consuetudo intercedit. Loco itaque inuidiae, quam SEMLERVS Cel. verebatur, gratulor ego TIBI veritatem, ad quam TV propius accessisti. Et pro iniquis atque illepidis vituperatoribus et reprehensoribus, quos ille timere et denuo deprecari debebat, qui in δαιμονων *caussa* παραδοξα *magis et ab consuetis abhorrentia, quam trita, etiamsi sint rectissima, defendit: TIBI, Respondens doctissime! omnium in patria suffragia praemiaque atque honores promitto atque spondeo, quod mihi et meis precibus es obsequutus, adiutor et praesto mihi in omnibus fuisti, quae nobis necessaria erant, si, quod maxime hic operam dedimus, hominum doctissimorum ingenia excitarentur ad cogitata SEMLERI examinanda verumque quid in illis sit et falsum, inuestigandum. Adsit itaque Deus et in posterum TIBI Tuisque piis conatibus et studiis, quae adhuc bene vertit. Sic coetus noster sanctior in TE aliquando doctorem habebit egregium: sic patria in TE laetabitur ciuem, qualem poterat, id est, optimum sperare: sic TVIS Totique TVAE familiae TV decus atque fulcrum eris, mihique, quod opto atque maxime rogo, porro fauebis atque amicus eris. Ienae Dab.* IIII. *Ianuar. a. r. s.* CIↃ IↃ CC LXII.

M 3 NOBI-

NOBILISSIMO ATQVE DOCTISSIMO

RESPONDENTI

S. P. D.

IOANNES IACOBVS CRETZSCHMAR

MOENO-FRANCOFVRTENSIS.

Semper TE cognoui, amice dilectissime! vt talem, qui omni tempore in sacris litteris versatur. Etiam hac occasione prodis TVVM conatum in illas, quia TE bonum defensorem earum geris. Crede mihi, haud exiguum est, de re tali disceptare; TVVM ergo studium maximopere laudandum. Perge, laudabilia facta suscipere, sis impiger in addiscendis litteris. Quo facto, TE quoque patriae saluberrima officia praestare, et fructus diligentiae accipere posse, meque tunc felicissimum fore, spero. Dab. Ienae d. IIII *Ianuar.* CIↃ IↃ CC LXII.

NOBI-

NOBILISSIMO ATQVE DOCTISSIMO

IO. BVRCKHARDO CASPARI

S. P. D.

PETRVS HARTMANN.

OPPONENS.

Ex quo ad hanc Musarum sedem me contuli, et coepi TE familiariter vti, prohibet impotentia mea, quo minus diligentiam Tuam verbis exprimere possim; et illam, quanto magis percipio, tanto magis TE familiarius vti me dignaris. Natura talibus donis naturalibus TE instruxit, vt illam, non aliam ob causam, quam litteris inseruiendi gratia TE produxisse, crederem. Vix duo praeterlapsi sunt anni, publice fructus sanctioris doctrinae in illis perceptos ostendere cupis. Haud immerito mecum omnes, qui TE norunt, intellectum, rationem et ingenium Tuum admirantur. Scio, TE pro tua consuetudine in hoc certamine litterario etiam palmis potiturum, me autem tantum esse pugnaturum. Attamen gratias debitas ac maximas pro Tua intima amicitia, ac pro honore, ago, quo me dignum iudicasti, quum me ad hoc bellum litterarium idque publicum prouocaueris. Imposterum amicitiae TVAE me etiam commendo, optoque, vt omnia TIBI prospere ac fauste, quae ex votis fluunt, procedant. Gratulor patriae de tali, qualis TV es, ciue optimo, qui aliquando illi, confecto cursu academico, praestanda praestare poterit, et, TE, post reditum ad patrios lares ecclesiam militantem defensurum, ministeriumque aliquando ex te fructus haud minimos percepturum esse, persuasum mihi habeo. Dabam Ienae die XVII. Decembris cIɔ Iɔ CC LXI.

